

OPISKELUTULKKAUS YHDENVERTAISTAA!

Tiedottava video puhevammaisten opiskelutulkkauksesta

Suvi Kaksonen, Suvi Mikola &
Jaana Paavola

Opinnäytetyö, kevät 2017

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Viittomakielen ja tulkkauksen

koulutus

Tulkki (AMK)

TIIVISTELMÄ

Kaksonen, Suvi; Mikola Suvi & Paavola Jaana. Opiskelutulkkaus yhdenvertaista! – Tiedottava video puhevammaisten opiskelutulkkauksesta. Kevät 2017, 103 s., 7 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus, tulkki (AMK)

Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä tietoa puhevammaisten opiskelutulkkauksesta, koska asiasta ei ole tutkittua tietoa. Tiedottamisen muodoksi valittiin video. Videon kohderyhmänä ovat puhevammaiset opiskelijat, mahdolliset tulevat opiskelijat ja puhevammaisten henkilöiden opettajat. Videon tavoite on innostaa puhevammaisia opiskelijoita hakemaan opiskelutulkkausta sekä lisätä opettajien tietoisuutta puhevammaisten tulkin työnkuvasta ja tätä kautta parantaa opettajien ja tulkkien yhteistyötä.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä. Työn tilaaja oli Kehitysvammaliiton Tikoteekki. Työn taustoittamiseksi tehtiin Webropol-kysely tulkeille, joilla on kokemusta puhevammaisten opiskelutulkkauksesta. Kyselyn lisäksi havainnoitiin aitoa opiskelutulkkaustilannetta. Kyselyn ja havainnoinnin tarkoitus oli selvittää, mitä kaikkea puhevammaisten opiskelutulkkaukseen kuuluu. Tutkimusten suunnittelun tukena käytettiin viittomakielisen opiskelutulkkauksen lähteitä. Tutkimustuloksista selvisi muun muassa, että tulkit tiedottavat roolistaan tarvittaessa oppilaitoksissa, koska tulkin rooli ei ole täysin selvä kaikille. Lisäksi yhteisistä säännöistä ja käytänteistä, kuten tulkin taukotilasta, sopiminen ennen opiskelutulkkauksen alkua on tärkeää. Tuloksista selvisi myös, että tulkin ja opettajan toimiva yhteistyö on tärkeää tulkkauksen kannalta.

Kyselyn ja havainnoinnin tulosten pohjalta valmistettiin tiedottava video, joka sisältää fiktiivisen tarinan puhevammaisten opiskelutulkkauksesta. Videolla kerrotaan muun muassa, miten puhevammaisten opiskelutulkkausta haetaan ja millainen rooli puhevammaisten tulkilla on. Lisäksi videolla tuodaan esille tulkin ja opettajan yhteistyön merkitys sekä opiskelutulkkauksen hyödyt. Video on puhuttu ja tekstitetty selkokielellä. Videon valmistuksen vaiheita olivat 11 kuvan suunnittelu ja piirtäminen erilaisista opiskelutulkkauksen vaiheista sekä selkokielellisen puheen suunnittelu ja nauhoitus. Tämän jälkeen kuvat ja puhe editoitiin yhteen. Lopuksi arvioitiin valmiin videon laatua ja sisältöä.

Lopputuloksena saatiin noin 7 minuutin video. Video on löydettävissä YouTubea nimellä Puhevammaisten opiskelutulkkaus sekä osoitteesta www.papunet.net/tietoa/tulkkauspalvelu. Näiltä sivustoilta video tavoittaa kaikki aiheesta kiinnostuneet sekä erityisesti puhevammaiset opiskelijat ja puhevammaisten opiskelijoiden opettajat.

Asiasanat: puhevammaiset, opiskelutulkkaus, tiedottaminen, video

ABSTRACT

Kaksonen, Suvi; Mikola, Suvi and Paavola, Jaana.

Educational interpreting for equality! – Informative video of educational interpreting for speech impaired persons. 103 p., 7 appendices. Language: Finnish. Spring 2017.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Sign Language and Interpreting. Degree: Interpreter.

The objective of this thesis was to increase the knowledge of educational interpreting for speech impaired persons. The topic was chosen because there is no research on educational interpreting for speech impaired persons. The thesis was commissioned by the Communication and Technology Centre Tikoteekki of Finnish Association on Intellectual and Developmental Disabilities.

The thesis includes a survey and observation which were the base for the final product, an informative video. The target group is the speech impaired students, the potential students and the teachers of the speech impaired students. The aim of the thesis was to inspire the speech impaired student to apply for interpretation and increase teachers' awareness of the interpreters' job description and the benefits of educational interpreting.

The survey was made for interpreters who have experience of educational interpreting for speech impaired persons. There was also a two-day observation of the authentic interpreting situation. The purpose of these studies was to find out in general what was the content of educational interpreting for speech impaired persons. The base of the survey and the observation was planned on the sources of educational interpreting for people who use sign language as their native tongue. One of the major results of these studies was that interpreters need to remind teachers and students of the interpreter's role when necessary. That is because interpreters' role is still quite unfamiliar in schools. The results also showed that it is important to have functional cooperation between teachers and interpreters to achieve a more fluent interpretation.

The final product was a video that has a fictional story of educational interpreting for speech impaired persons. The story tells for example how to apply for educational interpreting and what are the benefits of it. The video is spoken and subtitled in plain language. When making the video, first part was sketching and drawing 11 pictures. The pictures contained different educational interpreting situations. Then there was recording the plain speech. At the end, the pictures and speech were edited together. Finally, the result of the product was analyzed.

The video can be found in YouTube by the title *Puhevammaisten opiskelutulkkaus* and from www.papunet.net/tietoa/tulkkauspalvelu. From these pages everyone, especially speech impaired students and their teachers, can watch the video.

Key words: speech-impaired people, educational interpreting, information, video

SELKOKIELINEN TIIVISTELMÄ

DIAKONIA-AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusohjelma: Viittomakieli ja tulkkaus

Tekijät: Suvi Kaksonen, Suvi Mikola ja Jaana Paavola

Opinnäytetyön nimi: Opiskelutulkkaus yhdenvertaistaa! – Tiedottava video puhevammaisten opiskelutulkkauksesta.

Vuosi: 2017

Sivumäärä: 103

Liitteiden määrä: 7

Opinnäytetyömme aiheena oli puhevammaisten opiskelutulkkaus.

Puhevammaisella ihmisellä tarkoitetaan henkilöä, jolla on vaikeuksia tuottaa puhetta.

Hänellä voi olla myös vaikeuksia ymmärtää puhetta.

Opiskelutulkkaus tarkoittaa koulussa tapahtuvaa tulkkausta.

Tulkki tulkaa koulussa puhevammaisen opiskelijan tuottamat viestit muille ja muiden viestit opiskelijalle.

Opinnäytetyön tilaaja oli Kehitysvammaliiton Tikoteekki.

Tikoteekki on Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus.

Sen tavoitteena on lisätä tietoa puhevammaisten kommunikoinnista.

Puhevammaisten opiskelutulkkauksesta on vähän tietoa.

Tämän takia opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä tietoa puhevammaisten opiskelutulkkauksesta.

Tietoa lisättiin valmistamalla video puhevammaisten opiskelutulkkauksesta.

Tiedotuksen kohteena olivat puhevammaiset opiskelijat ja heidän opettajansa.

Videon lisäksi opinnäytetyössä tehtiin kysely ja havainnointi. Kysely tehtiin puhevammaisten tulkeille, joilla on kokemusta opiskelutulkkauksesta. Havainnointi tehtiin oppitunnilla, jossa oli puhevammaisen opiskelija ja hänen tulkkinsa. Kyselyn ja havainnoinnin tuloksista selvisi muun muassa, että tulkit muistuttavat tarvittaessa tulkin roolista kouluissa. Esimerkiksi tulkin tehtävä ei ole avustaa puhevammaista. Kyselyn ja havainnoinnin tulokset auttoivat videon sisällön suunnittelussa.

Videolla on tarina puhevammaisesta henkilöstä. Videolla kerrotaan, miten opiskelutulkkausta voi hakea. Videolla kerrotaan myös erilaisista opiskelutulkkaukseen liittyvistä asioista kuten tulkin valmistautumisesta. Tulkki voi pyytää opettajalta materiaalia, jotta tulkki voi valmistautua seuraavan tunnin tulkkaukseen.

Videon valmistuksessa oli eri vaiheita. Ensimmäisessä vaiheessa piirrettiin 11 värillistä kuvaa opiskelutulkkauksen eri tilanteista. Toinen vaihe oli selkokielen puheen nauhoitus. Kolmas vaihe oli videon editointi eli kuvien ja nauhoituksen yhdistäminen. Kuvat kulkevat videolla puheen mukaan. Kuviin lisättiin tekstitys. Lopuksi arvioitiin videon laatua.

Valmis video löytyy YouTubesta hakusanalla Puhevammaisten opiskelutulkkaus. Video löytyy myös osoitteesta www.papunet.net/tietoa/tulkkaukspalvelu.

Asiasanat: puhevammaiset, opiskelutulkkaus, tiedottaminen, video

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	9
2 PUHEVAMMAISET HENKILÖT JA HEIDÄN KOMMUNIKOINTI- MENETELMÄNSÄ	11
2.1 Puhevammainen henkilö	11
2.2 Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät	13
2.3 Selkokieli ja selkopuhe	16
3 PUHEVAMMAISTEN TULKKAUSPALVELU	18
3.1 Tulkkauksen palvelujärjestelmä	18
3.2 Opiskelutulkkauksen palvelujärjestelmässä	21
3.3 Tulkkauksen palvelu puhevammaisille	22
3.4 Puhevammaisten tulkki	25
4 KOULUTUSJÄRJESTELMÄ JA PUHEVAMMAISUUDEN HUOMIOIMINEN	27
4.1 Perusopetuksen erityinen tuki	29
4.2 Ammatillinen erityisopetus	29
4.3 Integraatio ja inklusio	30
4.4 Avustajan rooli oppilaitoksessa	31
4.5 Esteettömyys ja saavutettavuus oppilaitoksessa	32
5 TULKKAUSLAIN ALAINEN OPISKELUTULKKAUS	36
5.1 Tulkkauksen järjestäminen oppilaitoksessa	36
5.2 Tutkimuksia opiskelutulkkauksesta	40
6 OPISKELUTULKKAUS PUHEVAMMAISILLE	43
6.1 Kysely opiskelutulkkauksesta	43
6.2 Kyselyn tulokset	45
6.2.1 Vastaajien taustatiedot	46
6.2.2 Etukäteisvalmistelut ennen opiskelutulkkausta	46

6.2.3 Tulkin työolosuhteet ja rooli	48
6.2.4 Opiskelutulkkauksen perustiedot	50
6.2.5 Esteettömyys ja opiskelutulkkauksen haasteet.....	54
6.2.6 Ajatuksia ja ideoita opiskelutulkkauksesta	55
6.2.7 Yhteenveto kyselystä	56
6.3 Havainnointi opiskelutulkaustilanteessa	56
6.4 Havainnoinnin tulokset	58
6.4.1 Taustatiedot	59
6.4.2 Tulkin toiminta.....	60
6.4.3 Esteettömyyden huomiointi.....	61
6.4.4 Avustajan läsnäolo.....	61
6.4.5 Millaisissa tilanteissa tulkki tulkkaa	62
6.4.6 Yhteistyö ja tilanteen kulku	62
6.4.7 Käytännön järjestelyt ja työolosuhteet.....	63
6.4.8 Yhteenveto havainnoista.....	63
6.5 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen	64
7 TIEDOTUSMATERIAALIA PUHEVAMMAISTEN OPISKELU-.....	66
TULKKAUKSESTA	66
7.1 Prosessin käynnistäminen.....	66
7.2 Videon suunnittelu.....	67
7.3 Videon kuvien piirtäminen	71
7.4 Videon editointi.....	72
7.5 Valmis video ja sen analysointi.....	73
8 POHDINTA	75
LÄHTEET	77
LIITTEET	86
LIITE 1: Puhevammaisten tulkin ammattisäännöstö.....	86

LIITE 2: Kyselyn runko	88
LIITE 3: Kyselyn saatekirje	93
LIITE 4: Havainnointirunko	94
LIITE 5: Videon kuvat ja tekstit	96
LIITE 6: Esittelyteksti	102
LIITE 7: Esittelyteksti 2	103

1 JOHDANTO

Teimme toiminnallisen opinnäytetyön, jonka lopputuote on tiedottava video puhevammaisten opiskelutulkkauksesta. Opiskelutulkkaukset on oppilaitoksissa tapahtuvaa tulkkausta (Suomen Viittomakielen Tulkit ry i.a.a). Tavoitteenamme oli tehdä laadukasta tiedotusmateriaalia, joka innostaa sekä puhevammaisia opiskelijoita että mahdollisia tulevia opiskelijoita hakemaan opiskelutulkkausta. Tavoitteenamme oli myös lisätä opettajien tietoisuutta puhevammaisten tulkin työnkuvasta. Opettajille tiedottamisessa oli tavoitteena saada opettajat hahmottamaan tulkin rooli luokassa ja vähentämään heidän mahdollisia ennakkoluulojaan opiskelutulkkausta kohtaan. Se loisi edellytyksiä opettajan ja tulkin paremmalle yhteistyölle.

Tiedottaminen on yksi yhteiskunnallisen viestinnän keinoista (Högström 2002, 39). Tiedottaminen lisää esimerkiksi yhteisön tai järjestön tunnettavuutta, edistää myönteistä asennetta ja ennaltaehkäisee väärinymmärrysten syntymistä (Liuhala 1983, 15–19). Tämän lisäksi on tärkeää kuunnella ympäristön mielipiteitä, että yhteisö voi toiminnallaan vastata ulkopuolisten jäsenten, esimerkiksi yhteistyökumppaneiden, toiveisiin (Ilvonen 2011, 15).

Opinnäytetyöprosessimme sai alkunsa, kun syksyllä 2015 olimme viittomien opetusharjoittelussa. Harjoitteluohjaajamme kertoi, että olisi tarvetta tiedottaa puhevammaisten opiskelutulkkauksesta ja sen hyödyistä koulujen opettajille ja oppilaille, koska se on vielä vähän tunnettu aihe. Saimme myös monelta muulta taholta, kuten lehtoreiltamme ja tulkeilta, rohkaisevia kommentteja siitä että, aihe on todella ajankohtainen ja tärkeä. Vammaisten tulkkauspalvelukeskuksessa tilastoitiin keväällä 2014 yhdeksän vakituista puhevammaisten opiskelutulkkausta. Keväällä 2014 niitä oli 15 ja useammalla alueella. Keväällä 2015 opiskelutulkkauksia oli 19 ja 2015 syksyllä 24 kappaletta. (Paavonperä 2015.)

Lähtökohtanamme oli kartoittaa, paljonko ja millaista puhevammaisten opiskelutulkkausta Suomessa tehdään. Työmme taustoitusta varten teimme kyselyn pu-

hevammaisten tulkeille, joilla on kokemusta opiskelutulkkauksesta. Lisäksi havainnoimme puhevammaisten tulkkia ja puhevammaista opiskelijaa kahden päivän ajan aidossa opiskelutulkkauksilanteessa. Taustoittamisen jälkeen teimme puhevammaisten opiskelutulkkauksesta tiedottavan videon tulkkausta tarvitsevien opiskelijoiden ja opettajien tavoittamiseksi. Piirsimme videolle 11 kuvaa, joiden taustalla kerromme selkopuheella puhevammaisten opiskelutulkkauksesta.

Työssämme käytämme tulkin opiskelevasta asiakkaasta termejä asiakas, opiskelija ja puhevammainen opiskelija. Käytämme näitä termejä vaihdellen, koska ne sopivat eri konteksteihin eri tavalla. Kaikilla näillä termeillä tarkoitetaan tulkin asiakasta, joka opiskelee oppilaitoksessa.

Opinnäytetyömme tilaaja oli Kehitysvammaliiton Tikoteekki eli Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus, jonka tavoitteena on muun muassa kehittää vuorovaikutuksen toimintamalleja ja kommunikoinnin materiaaleja sekä tiedottaa kommunikoinnista puhevammaisia ja heidän lähi-ihmisiään (Papunet - Tikoteekki 2017). Työelämäohjaajamme oli Kehitysvammaliiton Tikoteekin asiantuntija ja puhevammaisten tulkki Virpi Yiannakou. Kehitysvammaliiton Tikoteekki pitää yllä Papunet-sivustoa, joka sisältää tietoa puhevammaisuudesta ja saavutettavuudesta. (Papunet 2015a.)

Työmme lähtökohta ja tarkoitus nousevat vahvasti työelämästä ja se tähtää tulkkausalan työelämän tilanteiden kehittämiseen. Työtä tehdessämme saimme kokemusta yhteistyön tekemisestä alan merkittävän tekijän, Kehitysvammaliiton Tikoteekin kanssa. Saimme työltä suuren innostuksen kehittää puhevammaisten opiskelutulkkauksia sekä yleisesti koko puhevammaisten tulkkausalan.

Tekemämme video löytyy YouTubesta hakusanalla Puhevammaisten opiskelutulkkauksia ja osoitteesta www.papunet.net/tietoa/tulkkauspalvelu. Toivomme, että video lisää tietoisuutta opiskelutulkkauksesta kouluissa ja edistää puhevammaisten opiskelijoiden yhdenvertaista koulunkäyntiä.

2 PUHEVAMMAISET HENKILÖT JA HEIDÄN KOMMUNIKOINTI-MENETELMÄNSÄ

Alla esittelemme opinnäytetyömme keskeiset käsitteet. Määrittelemme, mitä puhevammainen henkilö sekä puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät tarkoittavat. Kerromme myös selkokielestä ja selkopuheesta, koska teimme tiedottavan videon sisällön selkokielellä.

2.1 Puhevammainen henkilö

Puhevammainen on henkilö, jonka on vaikea tulla ymmärretyksi puheellaan ja/tai vaikea ymmärtää muiden puhetta tai kirjoitettua kieltä, vaikka hän kuuleekin puheen. Puhevamma voi olla synnynnäinen, jolloin sen voi aiheuttaa esimerkiksi CP-vamma, kehitysvamma, autismi tai kielenkehityksen erityisvaikeus. Puhevamma voi olla myös myöhemmällä iällä saatu, kuten aivohalvauksen tai aivo-vamman aiheuttama afasia tai dysartria. Puhevamma voi johtua myös neurologisesta sairaudesta kuten MS-taudista, ALSista, lihassairaudesta tai puhe-elimistön vauriosta. (Rautakoski & Huuhtanen 2012, 93–94.)

Puhevammaisen puhuminen tai puheen ymmärtäminen voi olla puutteellista, tai puhe voi puuttua kokonaan. Haitta voi olla pysyvä tai väliaikainen. Koska puhevamman taustalla olevat syyt ovat hyvin erilaisia, myös niiden vaikutukset puhevammaisuuteen ovat hyvin erilaisia. Esimerkiksi CP-vammaisen henkilön puhe on epäselvää, erityisestä kielellisestä häiriöstä kärsivä lapsi ei osaa pukea ajatuksiaan sanoiksi ja kehitysvammainen lapsi tarvitsee tukea arkipäivän keskusteluihin. Aivoverenkiertohäiriön saaneella voi olla vaikeuksia sekä tuottaa että ymmärtää puhetta. Kommunikointia voidaan kuntouttaa ja kommunikointitilanteissa voidaan käyttää puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointimenetelmiä. (Kehitysvammaliitto 2015a, 4.)

Puhevammaiset henkilöt voidaan jakaa kolmeen ryhmään myös sen perusteella, millaiset edellytykset heillä on kommunikointiin. Näitä ryhmiä ovat ilmaisukieli-ryhmä, tukikieliryhmä ja korvaavan kielen ryhmä. Yhteistä ryhmiin kuuluville puhevammaisille henkilöille on se, että he eivät ole alkaneet puhua tavallisessa iässä tai he ovat menettäneet puhekykynsä. Ryhmät eroavat toisistaan siinä, miten niihin lukeutuvat henkilöt ymmärtävät kieltä ja heidän mahdollisuuksistaan kyetä käyttää kieltä tulevaisuudessa. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 80.)

Ilmaisukieliryhmän edustajat eivät pysty ilmaisemaan itseään puheella, mutta he voivat kuitenkin ymmärtää puhetta normaalisti. Ilmaisukieliryhmään kuuluvat esimerkiksi CP-vammaiset. Ilmaisukieliryhmään kuuluvien henkilöiden kuntoutuksen tarkoituksena on löytää pysyvä kommunikointikeino, joka säilyy heillä koko elämän ajan. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 80.)

Korvaavan kielen ryhmä tarkoittaa henkilöitä, jotka käyttävät kommunikointiin hyvin vähän puhetta. Osa heistä ei käytä puhetta ollenkaan. Tällöin he käyttävät jotakin kommunikaatiomenetelmää, joka korvaa puheen kokonaan ja se jää usein pysyväksi kommunikaatiokeinoksi. Tähän ryhmään voi kuulua esimerkiksi autistisia ja syvästi kehitysvammaisia henkilöitä. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 82–83.)

Tukikieliryhmä voidaan jakaa kahteen alaryhmään, jotka ovat kehityksellisen kielen ryhmä ja tilanteisen kielen ryhmä. Kehityksellisen kielen ryhmässä tähdätään puheen kehittämiseen puhetta korvaavan kommunikaatiomenetelmän opettamisella. Kommunikaatiomenetelmä ei siis jää pysyväksi. Tähän ryhmään kuuluvat esimerkiksi lapset, joiden puhe on viivästynyt sekä henkilöt, joilla on Downin oireyhtymä. Heidän kuntoutuksessaan puhetta korvaava kommunikaatiomuoto toimii tukikielenä. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 81.)

Tilanteisen ryhmän henkilöt oppivat puhumaan, mutta muiden on vaikeaa ymmärtää heidän puhettaan. Tilanteisen ryhmän henkilöillä puhetta korvaavan kommunikaatiomenetelmän tarkoitus on vauhdittaa puheen ymmärtämistä ja käyttöä. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 81–82.)

2.2 Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät

Ihmiselle yleisin kommunikoinnin keino on puhuminen. Jos henkilön puheilmaisuus puuttuu kokonaan, hän voi käyttää puhetta korvaavaa kommunikointia. Jos puhe on niin epäselvää tai puutteellista, että sitä ei ymmärretä, henkilö voi käyttää puhetta tukevaa kommunikointia. Puhetta tukevan ja/tai korvaavan kommunikointimenetelmän käyttö voi olla myös väliaikaista esimerkiksi lapsilla, joilla on Downin oireyhtymä. (Huuhtanen 2012a, 15.) Puhetta tukevasta ja/tai korvaavasta kommunikoinnista voidaan käyttää lyhennettä AAC. Se on lyhenne englanninkielisestä termistä Augmentative and Alternative Communication. (Heister Trygg 2010, 9.)

Puhetta korvaavaa kommunikointia käytetään silloin, kun henkilö kommunikoi muilla keinoilla kuin puheella suorassa vuorovaikutustilanteessa. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi viittomat, graafiset merkit ja kirjoitus. Puhetta tukevaa kommunikointia käytetään silloin, kun henkilö tarvitsee jonkun menetelmän täydentämään puhettaan, mutta ei korvaamaan sitä. Puhetta tukevan kommunikoinnin tarkoitus on edistää ja täydentää puheilmaisua sekä varmistaa korvaavan kommunikoinnin muoto sellaiselle henkilölle, joka ei ehkä myöhemminkään ala puhua. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 20.)

Tavallisimpia puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja ovat kirjoittaminen, eleet, viittomat ja kuvat. Kommunikoinnissa voidaan käyttää erilaisia apuvälineitä, kuten kommunikointikansioita, puhelaitteita ja tietokonepohjaisia kommunikointi- ja kirjoitusohjelmia. (Kehitysvammaliitto 2015a, 4.)

Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointikeinot voidaan jakaa avusteisiin ja ei-avusteisiin kommunikointikeinoin. Ei-avusteisessa kommunikoinnissa henkilö tuottaa itse ilmaisen käyttämällä esimerkiksi eleitä. Ilmeet, eleet, osoittaminen ja kehon asennot ovat osa kaikkien ihmisten kommunikointia. Ne voivat toimia jonkun henkilön pääasiallisena kommunikointikeinona tai osana ilmaisen kokonaisuutta. Muita itse tuotettavia ilmaisuja ovat tukiviittomat, viitottu puhe ja sormiaakkosviestintä. Tukiviittomat ovat yksittäisiä viittomia, jotka on lainattu viittomakielestä. (Huuhtanen 2012a, 15; Huuhtanen 2012b, 27–28; Lappi & Malm 2012, 47.) Viittomakieli on puolestaan kuurojen ihmisten äidinkieli, jonka kielioppi on erilainen kuin puhutun kielen (Papunet 2015b).

Tukiviittomia käytetään puhumalla ääneen ja viittomalla lauseesta tärkeimmät sanat. Näitä yksittäisiä viittomia voidaan kutsua myös avainviittomiksi. Viitottu puhe on kommunikointimenetelmä, jossa viitotaan ja puhutaan tai muodostetaan huulilla sanoja samaan aikaan puhutun kielen sanajärjestyksen mukaan. Sormiaakkosviestintää käytetään huulitaluvun tukimenetelmänä, jossa jokaisesta sanasta näytetään alkukirjain sormiaakkosin tai sanan alussa olevat konsonantit, jos niitä on useampia. (Huuhtanen 2012b, 28; Lappi & Malm 2012, 47.)

Avusteisessa kommunikoinnissa kielellinen ilmaisu on fyysisesti käyttäjästä erillään. Tähän kuuluvat erilaiset graafiset kommunikointikeinot, kosketeltavat merkit kuten esineet sekä kommunikoinnin apuvälineet. (Huuhtanen 2012a, 15.) Graafisissa kommunikointikeinoissa ilmaisuun käytetään visuaalisia eli näkemiseen perustuvia menetelmiä. Graafisia kommunikointikeinoja ovat esimerkiksi kuvat kuten piktogrammit ja PCS-kuvat sekä kirjaimet ja bliss-kieli. (Heister Trygg 2010, 9, 27.)

Piktogrammit ovat mustavalkoisia symboleja, joiden kuvat ovat suurimmilta osin konkreettisia. PCS-kuvat ovat yksinkertaisia piirroksuvia. Myös erilaiset sana- ja kirjaintaulut ovat osa graafisia kommunikointikeinoja. Niiden käyttö edellyttää kirjoitus- ja lukutaitoa. (Huuhtanen 2012c, 59–61.)

Kuvilla voidaan ilmaista viestejä ja nimikoida erilaisia tiloja ja esineitä (Huuhtanen 2012c, 58). Kuvien antama visuaalinen tuki auttaa henkilöitä, joilla on pragmaattisia vaikeuksia eli haasteita hahmottaa toisen puhetta keskustelutilanteessa, tai jos henkilöllä itsellään on vaikeuksia puhua tai viittoa jokin tietty sana (Heister Trygg 2010, 33–34).

Bliss-kieli on puhetta tukeva ja korvaava kommunikointimenetelmä, joka koostuu bliss-symboleista. Bliss-kielen muodostamiselle on omat sääntönsä. Sen käytöstä hyötyvät erityisesti puhevammaiset henkilöt, joilla on vaikeuksia ymmärtää ja tuottaa kirjoitettua kieltä. (Huuhtanen 2012d, 79; Raveikko 2012, 82.)

Esineitä voidaan käyttää esimerkiksi kehitysvammaisten henkilöiden kanssa ennakkoviestinä tulevasta toiminnasta; lusikan antaminen tarkoittaa, että kohta syödään. Esineet voivat liittyä toimintaan hyvin konkreettisesti, kuten muki juomiseen, tai ne voivat olla myös sovittuja. Esimerkiksi käpy voi tarkoittaa ulkoilua. (Huuhtanen 2012c, 58.)

Myös erilaiset apuvälineet kuuluvat avusteiseen kommunikointiin. Apuvälineisiin kuuluvat sekä manuaaliset että tekniset kommunikoinnin apuvälineet. Manuaalisia apuvälineitä ovat esimerkiksi kommunikointitaulut ja -kansiot. Niissä viestit tuotetaan näyttämällä tai osoittamalla tauluissa tai kansiossa olevia kuvia, symboleita, kirjaimia ja sanoja. Kommunikointitaulua voi käyttää yksittäisissä tilanteissa, joissa henkilö tarvitsee juuri kyseiseen tauluun valittua sanastoa. Kommunikaatiokansio taas soveltuu laajempaan viestintään. (Kehitysvammaliitto 2016, 4.) Kansiossa kuvat on jaoteltu kategorioiden mukaan ja jokaisella aukeamalla on aihekohtaisesti sanaluokan sanoja, jolloin viesti voidaan muodostaa sivujen vähäisellä selaamisella (Huuhtanen 2012e, 52).

Kommunikointikansioita on monenlaisia ja niitä voi käyttää monella tavalla. Esimerkiksi auditiivisessa kansiossa keskustelukumppani lukee viestit yksi kerrallaan ääneen, jolloin puhevammaisen henkilö kuittaa oikean viestin sovitulla tavalla. Tätä kutsutaan askellukseksi. Myös kuvia sisältävän kommunikointikansion

käyttö voi perustua askellukseen. Tällöin keskustelukumppani osoittaa kansion merkkiä sanoen ääneen merkin, jolloin puhevammainen henkilö kuittaa oikean merkin kohdalla esimerkiksi räpäyttämällä silmiään. Vaihtoehtoisesti puhevammainen henkilö voi osoittaa itse kuvia esimerkiksi kädellä tai katseella. (Tikoteekki-verkosto 2015.)

Teknisiin apuvälineisiin kuuluvat muun muassa kommunikointilaitteet ja tietokoneavusteinen kommunikointi. Joihinkin kommunikointilaitteisiin voi tallentaa yhden puheviestin, joihinkin useamman puheviestin. Joissakin laitteissa on näppäimistö, jonka avulla viesti tuotetaan kirjoittamalla. Tietokoneavusteinen kommunikointi tarkoittaa tietokoneessa käytettävää kommunikointiohjelmia, jolla voidaan muodostaa viestejä esimerkiksi kuvista. (Ylätupa, Huuhtanen, Ohtonen & Roisko 2012, 85–87.) Erilaisia kommunikointiohjelmia ovat muun muassa Grid 2 ja Rolltalk (Papunet 2016a). Tietokonetta voi ohjata erilaisilla näppäimistöillä ja hiiriohjaimilla (Kehitysvammaliitto 2016, 5). Myös katseohjausta eli katseen kohdistamista tiettyyn asiaan ruudulla voidaan käyttää yhtenä ohjaustapana (Papunet 2015c).

Lisäksi puhetta tukevana ja korvaavana kommunikointikeinona voi käyttää piirtämistä, kirjoittamista ja tuettua kommunikointia. Kun keskustelukumppani piirtää tai kirjoittaa sanoja, ne voivat auttaa puhevammaista puheen ymmärtämisessä. Tuetussa kommunikoinnissa avustaja kannattelee puhevammaisen kättä samalla, kun tämä kirjoittaa. (Papunet 2016b.)

2.3 Selkokieli ja selkopuhe

Selkokieli on yleiskieltä helpompi suomen kielen muoto. Se on tarkoitettu henkilöille, joille yleiskielen lukeminen ja ymmärtäminen tuottavat vaikeuksia. (Papunet i.a.a.) Esimerkiksi puhevammaiset henkilöt hyötyvät selkokielestä (Kehitysvammaliitto 2015b). Selkokielen sisältöä, sanastoa ja rakennetta on mukautettu, jotta sen lukeminen ja ymmärtäminen olisi helpompaa (Papunet i.a.a.).

Selkokieli on rakenteeltaan yksinkertaista ja sen käsitteistö on arkipäiväistä. Selkokielen kirjoituksessa noudatetaan yleisiä suomen kielen kirjoitusohjeita ja kielenhuollon suosituksia. Selkokielessä on tärkeää, että asiat esitetään loogisessa järjestyksessä. Kirjoittamisessa on pyrittävä selkeään kokonaisuuteen, josta on jätetty pois epäolennaiset asiat. Kirjoittajan tulee käyttää yleisesti tunnettuja sanoja. Vaikeat sanat tulee selittää ja esimerkkejä voi käyttää ymmärryksen helpottamiseksi. On tärkeää, että virkkeet eivät ole liian pitkiä. Lisäksi vaikeita kielen rakenteita kuten kieltomuotoa tulee välttää. Lopuksi teksti kannattaa lukea ääneen, koska silloin huomaa paremmin esimerkiksi kankeat kirjakieliset ilmaisut. (Papunet i.a.b.)

Selkopuheen tavoite on auttaa ja tukea ihmisiä, joille puheen ymmärtäminen on vaikeaa. Selkopuhetta voi käyttää esimerkiksi tekstien ääneen lukemisessa tai videomateriaalin puheosuuksia tehdessä. Selkopuheen kertojalla tulee olla puheessaan normaali intonaatio, jotta kuulija erottaisi tekstikokonaisuuksia ja lauserakenteita paremmin. Selkopuheessa on hyvä painottaa tärkeitä asioita äänenvoimakkuutta muuttamalla. Myös selkeä artikulointi on tärkeää. Selkopuheen nopeus tulee olla sopivan rauhallista, mutta ei keinotekoisesti hidasta. Puhejaksojen välissä on hyvä pitää taukoja, jotta edellisen asian ymmärtämiseen on aikaa. On tärkeää, että selkopuheen nauhoitustilanne on mukava, jotta äänensävy on rento. Ohjeista huolimatta jokaisella on oma persoonallinen tapansa lukea, ja tärkeintä onkin, että lukija haluaa tarjota selkokieltä tarvitsevalle mahdollisuuden saada tietoa. (Leskelä 2015, 19–25.)

3 PUHEVAMMAISTEN TULKKAUSPALVELU

Tässä luvussa kerromme tulkkausalan palvelujärjestelmästä sekä alan lainsäädännöstä. Kerromme, miten tulkkauspalvelua haetaan ja saadaan. Kerromme myös opiskelutulkkauksen hakemisesta. Keskitymme tarkemmin opiskelutulkkauksen sisältöihin seuraavassa luvussa. Tämän jälkeen kerromme puhevammaisten tulkkauksesta ja puhevammaisten tulkin työstä. Kerromme muun muassa puhevammaisten tulkin ammattisäännöstöstä, joka ohjaa tulkin työtä myös opiskelutulkkauksessa.

Teimme opinnäytetyömme ennen vuoden 2018 kilpailutuskautta, jolloin asiakastietolomaketta kutsuttiin asiakasprofiililomakkeeksi ja tulkkilistaa tulkkiringiksi. Lisäksi Kelan kilpailuttamia alueita oli kuuden sijasta neljä. Käytämme työssämme vielä vanhoja termejä ja tietoja. (Kansaneläkelaitos 2017a; Kansaneläkelaitos 2017b.)

3.1 Tulkkauksen palvelujärjestelmä

Jokaisella ihmisellä on oikeus kommunikointiin ja olla osana yhteiskuntaa. Puhevammaisten tulkkauspalvelun avulla voidaan vähentää kommunikointiin liittyviä esteitä, sekä lisätä päätöksenteko- ja toimintamahdollisuuksia. Tulkkauspalvelu perustuu lakiin vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta. (Papunet 2010, Tulkkauspalveluopas.)

Suomen perustuslaissa turvataan viittomakieltä käyttävien ja vammaisuuden vuoksi tulkkaus- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet (Suomen perustuslaki 1999). Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta määrittelee, että tulkkauspalvelua saa käyttää henkilö, jolla on kuulonäkövamma, kuulovamma tai puhevamma ja vammansa vuoksi tarvitsee tulkkausta työssä, opiskelussa, asioinnissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa, harrastamisessa ja virkistyksessä.

Tämän lain mukaista tulkkauspalvelua järjestetään, jos vammainen henkilö ei saa tulkkausta muun lain nojalla. (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 2010.) Tilanteessa, jossa sosiaalihuollon henkilöstö ei osaa asiakkaan kieltä tai ymmärrä häntä esimerkiksi puhevian vuoksi, on henkilöstön mahdollisuuksien mukaan hankittava tulkki (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000). Terveysten- ja sairaanhoidossa on otettava huomioon henkilön yksilölliset tarpeet, äidinkieli ja kulttuuri (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992).

Oikeus tulkkauspalveluun on sellaisella henkilöllä, joka ei vammansa takia pysty suoriutumaan päivittäisistä kommunikointitilanteista (Papunet 2010, Tulkkauspalveluopas). Jotta henkilö voi saada tulkkauspalvelua, hänellä tulee olla käytössään toimiva kommunikointikeino, jolla hän kykenee ilmaisemaan tahtoaan. Tulkkauspalvelua on järjestettävä puhevammaiselle henkilölle vähintään 180 tuntia vuodessa. (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 2010.) Puhevammaisen henkilön on mahdollista saada tulkkausta myös enemmän, jos se on yksilön tarpeiden mukaisesti perusteltavaa. Tarve on aina yksilöllistä ja muuttuvaa ajan myötä. (Papunet 2010, Tulkkauspalveluopas.) Tulkkauspalvelu on maksutonta sen käyttäjälle (Rautakoski & Huuhtanen 2012, 95).

Vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelun järjestämisvastuu oli aiemmin kunnilla. Vastuu siirtyi Kelalle eli Kansaneläkelaitokselle 1.9.2010. (Kansaneläkelaitos 2013.) Kelan tulee kilpailuttaa tulkkauspalvelujen tuottajat hankintalain mukaisesti. Hankintalaissa on säädetty, että valtion, kuntien viranomaisien ja muiden hankintayksiköiden on kilpailutettava hankintansa. Lailla tavoitellaan julkisten varojen tehokasta käyttöä sekä yritysten ja yhteisöjen tasapuolista mahdollisuutta tarjota palveluita. (Laki julkisista hankinnoista 2007.) Kela voi tuottaa tulkkauspalvelun itse tai hankkia sen palveluntuottajilta. Tulkkauspalvelu tulee tuottaa edullisesti, ja samalla tulee ottaa huomioon asiakkaiden yksilölliset tarpeet. Valtio hoitaa tulkkauspalvelun rahoituksen. Kelan on arvioitava joka kuukausi seuraavan kuun tulkkauspalvelukustannukset. Lisäksi Kelan on ilmoitettava valtiolle, mitkä olivat kuluneen kuukauden kustannukset. (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 2010.)

Viranomainen on velvollinen järjestämään tulkkauspalvelun, jos toimeksianto tulee vireille viranomaisen aloitteesta, jossa asianosainen ei tule vammaisuuden vuoksi ymmärretyksi tai käyttää viittomakieltä. Tulkkauspalvelun kustantamisvastuu on tällöin myös viranomaisella. (Hallintolaki 2003.)

Kela keskitti tulkkauksen välityksen Turkuun Vammaisten tulkkauspalvelukeskukseen, Vatuun, vuoden 2014 alussa. Aiemmin Kelalla oli ollut viisi tulkkauksia välittävää välityskeskusta. Vatussa järjestetään kaikki tarvittavat tulkkauspalvelut. Siellä myös myönnetään asiakkaille oikeus tulkkauspalvelun käyttöön. (Kansaneläkelaitos 2013.) Vatu välittää tulkkauksia palveluntuottajille Kelan kilpailuttamien alueiden mukaan. Näitä ovat Etelä- ja Länsi-Suomen kilpailutusalueen palveluntuottajat sekä Itä- ja Pohjois-Suomen palveluntuottajat. (Kansaneläkelaitos 2014.)

Oikeutta tulkkauspalveluun haetaan Kelan Vammaisten tulkkauspalvelukeskuksesta Vatuun joko sähköisellä lomakkeella tai lähettämällä se postitse Vatuun. Hakemuksessa tulee olla liitteenä sosiaali- tai terveydenhuollon tai jonkin muun asiantuntijan lausunto siitä, mikä vamma tai sairaus henkilöllä on, mitä kommunikointikeinoja hän käyttää ja miten hän hyötyisi tulkkauspalvelusta. Lisätunteja, opiskelutulkkausta, etätulkkausta ja tulkkausta ulkomaanmatkalle tulee hakea erikseen. (Kansaneläkelaitos 2015a.) Hakemukseen tulee laittaa myös liitteeksi asiakasprofiililomake. Siinä kerrotaan, mitä kommunikointimenetelmää asiakas käyttää. Näitä menetelmiä ovat esimerkiksi viittomakieli, taktiili viittominen, kirjoitustulkkaus sekä puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiomenetelmät. Kun välityskeskuksesta on asiakkaan asiakasprofiili, hänelle osataan välittää sopiva tulkki. (Kansaneläkelaitos 2015b.)

Tulkki tilataan Kelan välityskeskuksesta. Tilauksen voi tehdä esimerkiksi tekstiviestillä, sähköpostilla tai puhelimella. Tilauksessa tulee mainita muun muassa omat tiedot, tulkkausaika ja -paikka sekä millainen tilanne on kyseessä. Välityskeskuksesta lähetetään vastaanottoviesti, kun tilaus on vastaanotettu ja myöhemmin toinen viesti kun tilaukseen on saatu tulkki. (Kansaneläkelaitos 2015c.)

Kela välittää tulkin palveluntuottajilta kilpailutusjärjestyksen mukaan (Kansaneläkelaitos 2014).

3.2 Opiskelutulkkaus palvelujärjestelmässä

Kelan on järjestettävä opiskeluun liittyvää tulkkauspalvelua niin paljon kuin henkilö sitä välttämättä tarvitsee, jotta hän selviytyisi perusopetuksen jälkeisistä opinnoista, jotka johtavat tutkintoon tai ammattiin, edistävät ammatilliseen opiskeluun pääsemistä tai työllistymistä taikka tukevat henkilöä pysymään tai etenemään työelämässä (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 2010). Tähän kuuluu myös vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus (Reetta Jokinen, henkilökohtainen tiedonanto 14.3.2016).

Opiskelutulkkauksen piiriin kuuluvat tutkintoon tai ammattiin johtavat opinnot kuten lukio, ammattioppilaitos, ammattikorkeakoulu ja yliopisto. Opinnot, jotka edistävät ammatilliseen opiskeluun pääsemistä tai työllistymistä, ovat esimerkiksi pitkäkestoisia avoimen yliopiston kursseja ja harjoittelujaksoja. Työelämässä pysymistä ja etenemistä tukevia opintoja voivat olla työvoimapolitiittinen koulutus tai kuntoutus, joka kestää pidempään kuin kaksi viikkoa. (Reetta Jokinen, henkilökohtainen tiedonanto 14.3.2016.)

Opiskelutulkkauksen piiriin eivät kuulu työhön liittyvät lyhyet kurssit, kansalais- ja työväenopiston kurssit, autokoulu eikä atk-kurssit. Lisäksi työvoimapolitiittiseen koulutukseen liittyvä vaihe, jonka aikana opiskelija saattaa tulla valituksi johonkin oppilaitokseen, ei sisälly opiskelutulkkaukseen. (Reetta Jokinen, henkilökohtainen tiedonanto 14.3.2016.)

Opiskelutulkkausta haetaan erillisellä hakulomakkeella, ja siihen tulee liittää kopio oppilaitoksen hyväksymistodistuksesta. Jos opinnot venyvät tai keskeytyvät, Kelalta on haettava jatkopäätöstä erillisellä lomakkeella. Siihen tulee liittää oppilaitoksen selvitys opintojen jatkumisesta. (Kansaneläkelaitos 2015d.)

Kun henkilö on saanut opiskelutulkkauspäätöksen, hänen tulee tehdä opiskelutulkkaustilaus Kelan välityskeskukseen. Mitä nopeammin tilauksen tekee, sen varmemmin tulkki löytyy ennen opintojen alkua. Tilauksessa tulee kertoa oma nimi, asiakasnumero ja syntymäaika sekä minkälaisista opinnoista on kyse. Myös opintojen kesto sekä oppilaitoksen tarkka sijainti tulee ilmoittaa. Kelasta ilmoitetaan heti, kun sopiva tulkki on löytynyt. Opiskelutulkkausta tulee hakea erikseen syys- ja kevätlukukaudelle. On tärkeää toimittaa tulkille lukujärjestys heti, kun opiskelija sen koulusta saa sekä ilmoittaa muutoksista kuten oppitunnin peruuntumisesta tai sairastumisesta. Kaikista opintoihin liittyvistä muutoksista kuten opintojen pitkittymisestä tai opiskelupaikan vaihdosta tulee ilmoittaa Kelan välityskeskukseen. (Kansaneläkelaitos 2015e.)

3.3 Tulkkaus puhevammaisille

Puhevammaisten tulkkauspalvelulla pyritään parantamaan puhevammaisten henkilöiden päätöksenteko- ja toimintamahdollisuuksia (Kehitysvammaliitto 2015a, 3). Puhevammaisten tulkkipalvelulaki astui voimaan vuonna 1994. Siinä oli määriteltynä puhevammaisen henkilön oikeus tulkkipalvelun käyttöön (Huuhtanen 2012f, 9). Vuonna 2007 puhevammaisen henkilö on alkanut saada tulkkauspalvelua vähintään 180 tuntia vuodessa (Rautakoski & Huuhtanen 2012, 93).

Puhevammaisten tulkkauspalvelua voidaan käyttää erilaisissa elämäntilanteissa, joissa ihmiset kohtaavat toisensa ilman yhteistä kommunikointikeinoja (Suomen Puhevammaisten Tulkit ry 2016a). Puhevammaisen voi käyttää tulkkauspalvelua asioidessaan esimerkiksi kaupassa, pankissa tai lääkärissä. Tulkkauspalvelua voi käyttää myös harrastamiseen, opiskeluun, töissä käyntiin ja virkistymiseen. (Kehitysvammaliitto 2015a, 3.) Tulkkaus voi liittyä tulevan asioimistilanteen suunnitteluun tai eri asiakirjojen läpikäymiseen (Puhevammaisten tulkkauspalvelu Suomessa 2009).

Koska jokaisella puhevammaisella tulkkauspalvelun asiakkaalla on yksilölliset kommunikointitavat ja -tarpeet, voi tulkkaukseen sisältyä tulkkausta, tulkintaa, ilmaisun ja ymmärtämisen avustamista tai tukemista. Tulkkauspalveluun kuuluu asiakkaan ja asiakkaalle tulkkaaminen kirjoittamalla, tukiviittomilla, kuvilla, aakkostaululla, eleillä, piirtämisellä, sanalistoilla, esineillä tai sormiaakkosilla tuotetun viestin tulkkaaminen puheelle tai kirjoituksesi. Lisäksi siihen kuuluu epäselvän puheen selventäminen. Tulkki voi selventää muiden puheen tai kirjoitetun viestin asiakkaalle selkokielellä tai muulla asiakkaan käyttämällä menetelmällä. Kun tulkki tulkaa asiakkaan viestit muille ja selventää muiden viestit asiakkaalle, kyseessä on molempiin suuntiin tulkkaus. Tulkki tukee asiakasta ilmaisemaan itseään ja pitää huolen, että kommunikoinnin apuvälineet ovat esillä. Hän päivittää tarvittaessa kommunikointimateriaalia tai -laitetta tulkkaustilanteessa. Tulkki vahvistaa asiakkaan keskustelualoitteita ja kannustaa häntä kommunikointiin. (Kehitysvammaliitto 2015a, 5; Rautakoski & Huuhtanen 2012, 94.)

Kommunikoinnin menetelmiä on niin paljon, että tulkin tulee aina perehtyä niihin hyvin. Olisi hyvä, että tulkkauspalvelua käyttävällä asiakkaalla olisi vähintään kaksi tulkkia, jotka ovat perehtyneet hänen käyttämäänsä menetelmään. Tällöin tulkkauspalvelun saatavuus ja toimivuus täyttyvät. Tulkkaustapa sovitaan aina jokaisen asiakkaan kanssa tilanteen mukaan. Tulkkauksen lisäksi monella asiakkaalla on tarve eriasteiseen avustamiseen. Jotkut voivat tarvita apua esimerkiksi juomisessa tai yleisen opastamisen muodossa. Näistä asioista sovitaan erikseen ennen tulkkauspalvelun käytön aloittamista. (Puhevammaisten tulkkauspalvelu Suomessa 2009.)

Jos tulkkauspalvelun käyttäjällä on erityisiä tarpeita ja hän käyttää erityisiä kommunikointimenetelmiä, hänelle voidaan muodostaa noin 2-4 tulkista muodostuva tulkkirinki (Kansaneläkelaitos 2015f). Tulkkiringin tulkit perehtyvät asiakkaan kommunikointikeinoihin (Kehitysvammaliitto 2015a, 7). Tulkkiringin avulla tulkin saaminen on todennäköisempää. Jos tilattu tulkki ei pääse tiettyyn toimeksiantoon, tulkkiringistä voidaan valita joku toinen tulkki. (Nurminen 2014, 33.)

Kun puhevammainen asiakas aloittaa tulkkauspalvelun käytön, tulkki perehdyttää hänet tulkkauspalvelun käyttöön. Perehdytys on osa tulkkauspalvelua, ja se vähentää asiakkaalle myönnettyjä tulkkauspalvelutunteja. Perehdytyksessä tulkki kertoo asiakkaalle, mitä tulkkauspalvelu on, mitkä ovat tulkin tehtävät ja miten tulkki tilataan. Lisäksi tulkki tarkistaa yhdessä asiakkaan kanssa asiakasprofiilin tiedot. (Kehitysvammaliitto 2015a, 7–8.)

Saara DeTienne ja Pirjo Haikara ovat vuonna 2012 tehneet opinnäytetyön Puhevammaisten tulkkipalvelun laatu: Käyttäjän ääni kuuluville. He tutkivat puhevammaisten henkilöiden tyytyväisyyttä puhevammaisten tulkkipalveluun. DeTienne ja Haikara lähettivät kyselylomakkeen 111 puhevammaiselle tulkkauspalvelupäättöksen saaneelle henkilölle. Heistä 40 prosenttia vastasi. Suurin osa puhevammaisista asiakkaista käytti tulkkauspalvelua asiointiin. Heille oli tärkeää omien asioiden itsenäinen hoitaminen. Suurin osa koki olevansa tyytyväinen kommunikointiin tulkin välityksellä. Sen sijaan tulkin saatavuuteen ei oltu kovin tyytyväisiä. Asiakkaat kaipaivat lisää tietoa tulkkauspalvelun käyttömahdollisuuksista, tulkin roolista ja työnkuvasta. Koska tutkimusta tehtäessä puhevammaisten tulkkauspalvelu oli vielä kuntien järjestämisvastuulla, palvelun saannissa oli suuria eroja. Tutkimuksessa selvisi myös, että puhevammaisten tulkkauspalvelu on edelleen yksi huonoimmin tunnetuista palveluista. (DeTienne & Haikara 2012, 30–45.)

Ninni Nurminen on vuonna 2014 tehnyt pro gradu-tutkielman puhevammaisten tulkkauspalvelusta. Hän kartoitti, millaisia puhevammoja on Suomessa puhevammaisten tulkkauspalvelua käyttävillä henkilöillä ja mihin tarkoitukseen he palvelua käyttävät. Nurminen lähetti kyselylomakkeen 109 puhevammaisten tulkille, joista 42,2 % vastasi. Tulokset eivät siis ole yleistettävissä, mutta ne ovat suuntaa-antavia. Tutkimuksen mukaan suurin puhevammaisten tulkkia käyttänyt ryhmä koostui henkilöistä, joilla on afasia. Seuraavaksi suurin ryhmä olivat kehitysvammaiset. Tämän jälkeen tuli CP-vamma, autismi ja kielellinen erityisvaikeus. Suurin osa asiakkaista oli aikuisia. Tulkkauspalvelua käytettiin eniten kaupassa ja pankissa asiointiin, uuden tulkkusajan tilaamiseen ja tekstien sisällön selventämiseen. Seuraavaksi eniten tulkkauspalvelua käytettiin harrastuksiin, puhelimitse

soittamiseen, lomakkeiden läpikäymiseen, ystävien tapaamiseen, lääkärissä ja toimistoissa asiointiin, opiskeluun ja Kelassa asiointiin. (Nurminen 2014, 13–32.)

3.4 Puhevammaisten tulkki

Puhevammaisten tulkin asiakkaat ovat puhevammaisia tulkkauspalvelun käyttäjiä. Puhevammaisten tulkki on perehtynyt puhetta tukeviin ja korvaaviin kommunikointimenetelmiin sekä siihen, miten eri vammat ja sairaudet vaikuttavat kommunikointiin. Puhevammaisten tulkki on tulkkauksen ja tulkkauspalvelun asiantuntija, joka tuntee tulkkauspalvelua ohjaavan lainsäädännön. Tulkin tehtävänä on varmistaa, että asiakas tulee kuulluksi ja hänen itsemääräämisoikeutensa säilyy. (Suomen Puhevammaisten Tulkit ry 2016a.)

Puhevammaisten tulkkina voi toimia puhevammaisten tulkin erikoisammattitutkinnon tai Tulkki AMK-tutkinnon suorittanut henkilö, joka on valinnut puhevammaisille tulkkauksen syventäviin opintoihinsa. Erikoisammattitutkinnon voi suorittaa monissa ammattiopistoissa ja sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksissa. (Rautakoski & Huuhtanen 2012, 96; Suomen Puhevammaisten Tulkit ry 2016a.) AMK-tutkinnon voi suorittaa Diakonia-ammattikorkeakoulun Turun toimipisteessä. Ensimmäiset korkeakoulutetut tulkit valmistuivat keväällä 2015. (Suomen Puhevammaisten Tulkit ry 2016a.)

Puhevammaisten tulkit noudattavat Puhevammaisten tulkin ammattisäännöstöä. (LIITE 1). Ensimmäinen eettinen sääntö on tulkin salassapitovelvollisuus. Se tarkoittaa, että tulkki ei saa kertoa kolmansille osapuolille mitään tulkkauksilanteeseen liittyvää informaatiota. Tulkki ei saa ottaa vastaan toimeksiantoa, johon hän on esteellinen. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun asiakas on tulkin sukulainen. Säännöissä määritellään myös tulkin rooli. Tulkki toimii tulkkauksilanteessa puolueettomana viestinvälittäjänä, joka ei anna tunteidensa, mielipiteidensä ja asenteidensa vaikuttaa tulkkauksilanteeseen. Tulkki ei toimi tulkatta-

vien avustajana, vaan on ainoastaan velvollinen hoitamaan tulkkauspalvelutehtäviä toimeksiannon aikana. (Suomen Puhevammaisten Tulkit ry 2016b.) Tulkki voi silti sopimuksen mukaan avustaa hieman, esimerkiksi juomisessa (Puhevammaisten tulkkauspalvelu Suomessa 2009).

4 KOULUTUSJÄRJESTELMÄ JA PUHEVAMMAISUUDEN HUOMIOIMINEN

Tässä luvussa keskitymme Suomen koulutusjärjestelmään kertomalla varhaiskasvatuksesta ja perusopetuksesta. Keskitymme erityisesti peruskoulun jälkeisten koulutusten kuvaamiseen, koska niihin anotaan erikseen opiskelutulkausta Kelalta. Lisäksi kerromme koulutukseen liittyvistä erityistoimista.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen kuten päiväkotiin ja perhepäivähoitoon. Varhaiskasvatus muodostuu tavoitteellisesta kasvatuksesta, opetuksesta ja hoidosta. Tulkkauspalvelun järjestämisvastuu varhaiskasvatuksessa on kunnalla tai kuntayhtymällä. (Varhaiskasvatuslaki 1973.)

Perusopetuslaki käsittelee perusopetusta ja oppivelvollisuutta. Siinä säädetään myös esiopetuksesta, perusopetuksen suorittamisen jälkeisestä lisäopetuksesta, maahanmuuttajille järjestettävästä perusopetukseen valmentavasta opetuksesta sekä aamu- ja iltapäivätoiminnasta. Opetuksen tavoitteena on antaa oppilaille tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä kasvattaa heistä vastuullisia yhteiskunnan jäseniä. Opetuksessa tavoitellaan tasa-arvoisuutta sekä yhteistyötä kotien kanssa. (Perusopetuslaki 1998.)

Perusopetuksessa tulkkauksen rahoituksesta huolehtii koulutoimi. Oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumiseen edellyttämät tulkkauspalvelut. (Perusopetuslaki 1998.) Jos oppivelvollisuusiän ohittanut henkilö suorittaa peruskouluopintoja, tulkkauspalvelun järjestää Kela (Reetta Jokinen, henkilökohmainen tiedonanto 14.3.2016). Peruskoulun jälkeisissä opinnoissa opiskelutulkaus anotaan Kelan kautta. Kela toimii myös tulkkauksen maksajatahona. (Suomen Viittomakielen Tulkit ry i.a.a.)

Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta sisältää työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen sekä ammatillisen peruskoulutuksen, joka johtaa tutkintoon. Tutkinnon suorittanut saa laaja-alaiset perusvalmiudet alan eri tehtäviin.

Laissa on määritelty, että koulutuksen tavoitteena on tukea opiskelijoiden kehitystä, antaa jatko-opiskelumahdollisuus sekä kehittää opiskelijaa ammatillisesti. (Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 1998.)

Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta sisältää näyttötutkintona suoritettavan ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon, erikoisammattitutkinnon sekä niihin valmistavan koulutuksen sekä ammatillisen aikuiskoulutuksen. Koulutuksen tavoite on kohottaa väestön ammatillista osaamista, antaa valmiuksia yrittäjyyteen sekä kehittää työelämää. (Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 1998.)

Lukiolaissa määritellään yleissivistävään lukiokoulutukseen liittyviä asioita. Lakiin kuuluu myös maahanmuuttajille ja vieraskielisille järjestettävä lukioon valmistava koulutus. Lukiokoulutus antaa valmiudet jatkaa opintoja ammattikorkeakoulussa, yliopistossa ja ammatillisessa koulutuksessa. Lukiokoulutuksen myötä oppilaat kasvavat sivistyneiksi yhteiskunnan jäseniksi osaten kehittää itseään jatkuvasti. (Lukiolaki 1998.)

Korkeakoulutasolla ammattikorkeakoululaki liittyy opetus- ja kulttuuriministeriön toimialaan kuuluviin ammattikorkeakouluihin. Ammattikorkeakoulut ja yliopistot ovat osa korkeakoululaitosta. Ammattikorkeakoulun tavoite on antaa opiskelijalle valmiuksia kehittää työelämää. Koulutus perustuu tutkimukseen ja sivistyksellisiin lähtökohtiin ja tukee opiskelijan ammatillista kasvua. (Ammattikorkeakoululaki 2014.)

Yliopistolaissa määritellään yliopistokoulutukseen liittyviä asioita. Yliopistoilla on oikeus itsehallintoon, johon kuuluu päätöksenteko-oikeus hallinnon asioissa. Yliopistojen tavoite on edistää tutkimusta ja kehittää opiskelijoiden tieteellistä ja taiteellista sivistystä sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan vaikuttavuutta yhteiskunnassa. (Yliopistolaki 2009.)

Muuta koulutusta annetaan erilaisissa oppilaitoksissa vapaana sivistystyönä, jonka tavoite on edistää elinikäistä oppimista ja järjestää koulutusta, joka lisää

tasa-arvoa ja kansalaisten aktiivisuutta. Vapaa sivistystyö perustuu omaehtoiseen oppimiseen ja yhteisöllisyyteen. Sen oppilaitoksia ovat kansalaisopistot, kansanopistot, kesäyliopistot, liikunnan koulutuskeskukset ja opintokeskukset. (Laki vapaasta sivistystyöstä 1998.)

4.1 Perusopetuksen erityinen tuki

Kun lapsella on oppimisvaikeuksia tai muuta tuen tarvetta, on tärkeää, että se huomioidaan tarpeeksi varhain ja tarvittavan tuen antaminen aloitetaan perusopetuksen erityisen tuen avulla. Erilaisia tuen muotoja ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Yleisessä tuessa opettajan tehtävänä on arvioida oppilaiden kehitystä ja tuen tarpeita ja suunnitella opetus sen mukaan, jotta opetuksen tavoitteet toteutuvat. Tehostetussa tuessa oppilaalle annetaan yksilöllisempää ja jatkuvampaa tukea. Jos tämä ei riitä, oppilaalle tehdään erityisen tuen päätös. Hänelle laaditaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS, johon kirjataan erityistä tukea koskevan päätöksen mukainen opetus ja muun tuen antaminen. Oppilas saattaa tarvita erityisopetuksen lisäksi esimerkiksi kuntouttavaa tukea. Tavoitteena on, että opetus tukee oppimista ja mahdollistaa perusopetuksen oppimäärän suorittamisen. (Opetushallitus i.a.a.)

4.2 Ammatillinen erityisopetus

Ammatillinen erityisopetus on tarkoitettu opinnoissa ja työllistymisessä erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille. Tuen tarve voi johtua esimerkiksi oppimisen vaikeudesta jonkin vamman tai sairauden vuoksi. Koulutus voidaan järjestää joko ammatillisissa oppilaitoksissa samassa ryhmässä muiden opiskelijoiden kanssa tai pienryhmäopetuksena, ammatillisissa erityisoppilaitoksissa tai oppisopimuskoulutuksena. Opetuksessa tarjotaan ohjausta ja tukea opinnoissa ja arkielämässä toimimisessa. Tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa. (AMEO i.a.a.; Opetushallitus

i.a.b.) Jokaiselle erityisopetusta saavalle opiskelijalle tehdään henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS (Opetushallitus i.a.b.).

Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa järjestetään myös ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaa koulutusta sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa koulutusta. Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus kestää vuoden, jonka aikana opiskelija miettii mahdollista ammattiaan. Opiskelija saa tietoa eri ammateista ja koulutusvaihtoehdoista. Opiskelija oppii hallitsemaan arkeen sekä oppii työelämässä tarvittavia taitoja. Koulutuksen päätteeksi opiskelija saa jatkosuunnitelman. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus kestää yksilöllisen suunnitelman mukaan 1-3 vuotta. Se on tarkoitettu runsaasti ja laajasti tukea tarvitseville opiskelijoille. Koulutuksen tavoitteena on kehittää itsenäisen elämän taitoja sekä kehittää työ- ja toimintakykyä, jotta mielekäs työ tai työtoiminta löytyisi. (AMEO i.a.b.; Opetushallitus i.a.b.)

Ammatillista lisä- ja täydennyskoulutusta tarjoaa osa ammatillisista erityisoppilaitoksista. Siihen kuuluvat perustutkintoon johtava aikuiskoulutus, ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin johtava lisäkoulutus sekä henkilöstö- ja täydennyskoulutus. (AMEO i.a.c.)

Suomessa on seitsemän ammatillista erityisoppilaitosta. Niitä ovat Aitoon Koulutuskampus, Ammattiopisto Luovi, Bovallius-ammattiopisto, Keskuspuiston ammattiopisto, Kiipulan ammattiopisto, Validia Ammattiopisto ja Optima. (AMEO i.a.d.)

4.3 Integraatio ja inklusio

Integraatio tarkoittaa, että erityistä tukea tarvitseva oppilas, kuten kehitysvammainen tai haasteellisesti käyttäytyvä oppilas, sijoitetaan yleisopetuksen ryhmään. Oppilaalle annetaan riittävästi tukea, jotta hän pärjää yleisopetuksen ryh-

mässä. Integraatiolla pyritään tasa-arvoisuuteen ja yhteistyöhön erilaisten oppijoiden kesken. Yksittäisen oppilaan integroinnin lisäksi erityiskoulu voidaan sijoittaa yleisopetuksen koulun yhteyteen. Inklusio tarkoittaa, että kaikki oppilaat ovat koulu-uran alusta asti yhdistyneessä koulutusjärjestelmässä. Erillisiä erityiskouluja ja erityisluokkia ei ole, vaan opetuksessa pyritään joustaviin ja kaikki huomiioon ottaviin opiskelujärjestelyihin. Integraatiossa ja inklusiossa tukea voidaan antaa esimerkiksi järjestämällä luokkaan luokka-avustaja tai toisilta nimiltään koulunkäyntiavustaja ja koulunkäynninohjaaja. (Peda.net 2013.)

4.4 Avustajan rooli oppilaitoksessa

Luokka-avustaja tai toiselta nimitykseltään koulunkäyntiavustaja toimii erityisopetuksessa opettajan tukena avustaen luokassa olevia oppilaita. Hän voi avustaa monia oppilaita eikä tämän vuoksi ole kenenkään henkilökohtainen avustaja. Luokka-avustaja voidaan palkata koko koulua, yhtä luokkaa tai yksittäisiä vaikeavammaisia oppilaita varten. Luokka-avustajan työn luonne vaihtelee tehtäväalueen mukaan. Luokka-avustaja voi toimia myös saman oppilaan henkilökohtaisena avustajana koulupäivän ulkopuolella. Palkka näihin tehtäviin tulee kunnan eri määrärahoista. (Heinonen 2006, 42–43.)

Koulunkäynninohjaaja auttaa ja tukee oppilasta tehtävissä, joista tämä ei selviydy itse kehitysvaiheensa tai vammansa vuoksi. Koulunkäynninohjaaja voi työskennellä esimerkiksi perusopetuksessa, ammatillisessa koulutuksessa ja lukioissa ja vapaa-ajan toiminnoissa. Ohjaaja tukee oppilaan itsenäistymistä ja oppimiskykyä. Tehtäviin kuuluu esimerkiksi oppilaan ohjaaminen oppimistapahtumassa ja välitunneilla valvontaan osallistuminen. Siihen voi myös kuulua opetuksen suunnittelua ja opetusmateriaalin valmistamista sekä kyydityksistä huolehtiminen ja niiden valvominen. (Ammattinetti i.a.)

Henkilökohtainen avustaja työskentelee vammaisen henkilön palveluksessa. Hän auttaa vammaista toiminnoissa, joista tämä ei itse kykene suoriutumaan kuten pukeutumisessa. Kotona avustamisen lisäksi henkilökohtainen avustaja auttaa vammaista tämän kodin ulkopuolella esimerkiksi asioinnissa, opiskelussa ja työnteossa. Kyse ei ole hoitamisesta vaan vammaisen henkilön teknisestä avustamisesta, jossa työtehtävät vaihtelevat vammaisen henkilön avuntarpeen ja elämäntavan mukaan. (Heinonen 2006, 43.)

4.5 Esteettömyys ja saavutettavuus oppilaitoksessa

Yhdenvertaisuuslain mukaan ”ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella” (Yhdenvertaisuuslaki 2014).

YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista 9. artiklan mukaan vammaisten henkilöiden tulee voida elää itsenäisesti sekä osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla. Heillä on oikeus tasavertaiseen fyysiseen ympäristöön pääsyyn, kuljetukseen, viestintään ja muihin palveluihin. Esimerkiksi koulujen ja muiden rakennusten esteettömyyteen tulee kiinnittää huomiota. Esteettömyyttä tulee myös edistää muun muassa järjestämällä asianmukaisia avustamispalveluja ja tulkkauspalveluja sekä lisätä tietoisuutta esteettömyyden tärkeydestä kohdatessa vammaisen henkilö. (Suomen YK-liitto 2015.)

Esteettömyys tarkoittaa yhdenvertaista mahdollisuutta osallistua itsenäisesti yhteiskunnan toimintaan, kuten kaikkien kansalaisten sujuvaa osallistumista harrastuksiin, työnteokoon, kulttuuriin ja opiskeluun (Invalidiliitto ry 2009, 7; Invalidiliitto ry 2016). Esteettömyyteen kuuluu sekä fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen, kulttuurisen että taloudellisen ympäristön esteettömyys (Invalidiliitto ry 2009, 7). Myös palvelujen saatavuus ja mahdollisuus itsenäiseen päätöksentekoon ovat

tärkeä osa esteettömyyttä. Esteettömyyteen liittyy myös tiedon ymmärrettävyys. (Invalidiliitto ry 2016.) Erilaiset symbolit opasteissa tekstien lisäksi auttavat selkeyttämään ympäristöä ja ymmärtämään informaatiota (Invalidiliitto ry 2009, 8).

Opiskelun esteettömyys tarkoittaa sitä, että mahdollisimman moni opiskelija voi opiskella koulussa mahdollisimman vaivattomasti, huolimatta omista poikkeavuuksistaan tai erilaisuuksistaan (Putkinen 2009, 8). Opiskelun fyysiseen esteettömyyteen kuuluvat esimerkiksi pyörätuolilla liikkumista helpottavat inva-WC:t, tasoeroja tasoittavat loivat liuskat ja sujuvamat kulkutiet sekä väljät ovi-aukot ja hissit. Lisäksi automaattisesti avautuvat ovet ja ovenaukaisulaitteet helpottavat ovien avaamista. Opiskelun fyysiseen esteettömyyteen kuuluvat myös tekniset apuvälineet ja laitteet kuten induktiosilmukka. Se mahdollistaa huonokuuloisen opiskelijan kuulemaan opettajan puheen paremmin, koska silmukka sulkee pois ylimääräisen taustahälyn. Esteetön ympäristö mahdollistaa siis joustavan kommunikoinnin. (Invalidiliitto ry 2009, 7–8; Putkinen 2009, 11–12; Invalidiliitto ry 2016.)

Vuosina 2006–2011 on tehty hanke Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa. Hanke toimii esteettömyyden edistäjänä ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa, ja sen toimintaa on rahoittanut opetusministeriö. (ESOK-hanke 2006–2011.) Anna Niemelä on tehnyt hankkeesta tutkimusraportin ”Joutuu vähän taisteleen” vuonna 2007, jossa hän haastatteli 34 nuorta. Haastateltavat olivat huonokuuloisia ja kuuroja henkilöitä sekä liikunta- ja näkövammaisia henkilöitä ja he olivat korkeakouluissa opiskelevia, sieltä valmistuneita tai sinne tähtääviä. Haastateltavista kaikki muut paitsi kuusi menivät lukioon peruskoulun jälkeen. Joillakin haastateltavilla rakennusten fyysinen esteellisyys rajoitti valintoja, mutta ei kuitenkaan sulkenut kokonaan pois laskuista peruskoulun jälkeisiä opintoja. Yksi haastateltavista olisi halunnut mennä lukioon, mutta paikkakunnalla ei ollut yhtään fyysisesti esteetöntä lukiota. Hän joutui menemään tämän takia ammatilliseen oppilaitokseen. (Niemelä 2007, 20–26.)

Haastateltavat olivat kohdanneet monia fyysisen ympäristön esteitä, jotka liittyivät liikkumiseen rakennuksien välillä, parkkipaikkoihin sekä opetustiloihin ja niiden kalusteisiin. Liikuntavammaisille henkilöille eniten päänvaivaa olivat aiheuttaneet portaat ja sisäänkäynnit. Huonokuuloisille henkilöille ongelmana oli opetustilojen kaikuvuus. Joidenkin haastateltavien oppilaitoksissa oli tehty muutostöitä kuten rakennettu luiskia. Joissakin kouluissa muutokset herättivät vastustelua vain yhden oppilaan paremman liikkumisen takia. Toisissa kouluissa muutoksia katsottiin pidemmällä aikatahtaimella, koska esteetön koulu toisi tulevaisuudessa uusia opiskelijoita. (Niemelä 2007, 43–44.)

Haastateltavat eivät kuitenkaan kokeneet kouluympäristön fyysisiä esteitä niin tärkeänä kriteerinä, kun piti nimetä opintojen sujuvuuteen vaikuttavia tekijöitä. Opintojen esteeksi koettiin olennaisempana koulun henkilökunnan asenteet. Kun opiskelija jätetään yksin ja unohdetaan, on kyse ns. passiivisesta ympäristöstä. Koulu koki erikoisjärjestelyt vaivalloisina ja häiritsevinä. Joillekin haastatelluille oli annettu suoraan vapautus kurssista eikä annettu mahdollisuutta toisenlaiseen suoritustapaan. Asenteellisiin ongelmiin useimmiten liittyi vastuukysymys. Kielteinen asenne voi syntyä siitä, ettei kukaan henkilökunnasta ole vastuussa ylimääräisistä tehtävistä, kuten ylimääräisten kopioiden ottamisesta tai tiedottamisesta esteettömistä tenttikäytännöistä. Asenteelliset esteet olivat tuottaneet haastateltaville stressiä ja vaivannäköä. (Niemelä 2007, 46–48.)

Lisäksi haastateltavat olivat kokeneet luokkatovereiden syrjintää ja kiusaamista peruskoulussa. Osaan haastateltavista oli suhtauduttu ennakkoluuloisesti ja he olivat tunteneet itsensä ulkopuolisiksi. Kuitenkaan kaikki haastateltavat eivät pitäneet muiden opiskelijoiden mielipiteitä tärkeänä. Tärkein tuki olivat koulun ulkopuolella olevat ystävät. Monet haastatelluista kokivat ajavansa vähemmistöjen oikeuksia ensimmäisenä kuurona tai vammaisena opiskelijana koulussa. Kouluissa ei välttämättä ole niin paljoa asiantuntemusta tai kokemusta esteettömästä kouluympäristöstä ja tästä johtuen oman asian ajaminen voi olla vaikeaa. Puutteellisessa ympäristössä henkilön itsetunto ja itsenäisyys heikkenevät, mikä voi muodostua yhdeksi esteeksi opintojen jatkamiselle. (Niemelä 2007, 34, 41.)

Opettajilla on vastuu luokan ryhmähengestä ja oppilaiden hyvinvoinnista. Oppilaiden henkiseen pahoinvointiin pitää puuttua mahdollisimman ajoissa. Turvallinen ja kannustava ryhmä on tärkein edellytys mielekkäälle opiskelulle. (Parkkinen & Berg 2009, 31.) Aktiivisessa ja myönteisessä ympäristössä opintojen aloittaminen on helppoa ja sen jatkuminen sujuvaa. Parhaissa tapauksissa ennen koulun alkua oli järjestetty palaveri opiskelijan kanssa, jotta opiskelu olisi mahdollisimman mielekästä. Joissakin kouluissa oli jo aikaisemmin huomioitu liikuntavammaiset henkilöt ja näin opiskelijan oli helppo aloittaa opinnot ahdistumatta tiedon puutteesta. Monet haastateltavat kokivat saavansa opettajilta tukea ja kannustusta opinnoissa. (Niemelä 2007, 49.)

Yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa esteettömyys on tutumpi aihe, koska oppilaitoksissa opiskelu on vapaampaa ja suoritustapoja on monia. Toisella asteella opintojen suorittamista valvotaan tarkasti ja läsnäolo tunneilla on tärkeää. Korkeammalla asteella tunnilta voi helpommin jättäytyä pois esteettömyyden takia. Myös oppilaitoksen koko vaikuttaa. Pienempi koulu muistaa helpommin opiskelijoidensa erikoisjärjestelyt ja tiedonkulku on helpompaa. (Niemelä 2007, 50.)

5 TULKKAUSLAIN ALAINEN OPISKELUTULKKAUS

Opiskelutulkkauksesta on kyse silloin, kun tilanteessa opetetaan ja opitaan (Seal 1998, 6). Puhevammaisten opiskelutulkkauksesta ei löydy tietoa, joten kokosimme tietoperustan käyttämällä lähteitä viittomakielisestä opiskelutulkkauksesta. Viittomakielen tulkki on tulkkauksen ja viestinnän ammattilainen, jonka tehtävänä on tulkata suomen kielestä viittomakielelle ja viittomakielestä suomen kielelle. Viittomakielen tulkki voi toimia opiskelutulkkina kuuroille, vaikeasti huonokuuloisille, kuuroutuneille ja kuurosokeille. (Suomen Viittomakielen tulkit ry i.a.b.; Kuurojen liitto ry 2006, 3.)

Sekä puhevammaisten että viittomakielisten opiskelutulkkaus pohjautuvat samaan lakiin (Laki vammaisten ihmisten tulkkauspalvelusta), joten pystyimme käyttämään viittomakielisen opiskelutulkkauksen lähteitä harkiten. Tekemämme kysely puhevammaisten tulkeille pohjautuu tähän osuuteen.

5.1 Tulkkauksen järjestäminen oppilaitoksessa

Opiskelutulkin työnkuva on hyvin laaja. Hän voi olla esimerkiksi tulkkaamassa 8-vuotiaan jalkapalloleirillä tai 40-vuotiaan sukelluskurssilla. Opiskelutulkin asiakkaat ovat eri-ikäisiä, eri kulttuureista sekä erilaisella kognitiivisella ja kielellisellä tasolla. (Seal 1998, 6.)

Opiskelutulkkauksilanteisiin kuuluvat muun muassa luokassa tapahtuva opetus, työharjoittelu, erilaiset arviointi- ja ohjauskeskustelut opettajan kanssa, opinnäytetyöhön liittyvä ohjaus sekä aineistojen keruu opinnäytetyötä varten kuten haastattelut, ryhmätyöt oppilaitoksessa koulupäivän aikana, erilaiset verkkokurssit, kokeet ja näyttötutkinnot. (Kansaneläkelaitos 2015g.) Myös työpajatunnit, tutustumiskäynnit ja opintomatkat kuuluvat opiskelutulkkaukseen (Niittyinperä 2014).

Koska opiskelutulkkaukseen liittyy paljon erilaisia tulkkaustilanteita, asiakkaan kanssa on sovittava aina etukäteen, kuinka näissä tilanteissa tulkkaus toteutetaan. Tällaisia tulkkaustilanteita voivat olla esimerkiksi opinto-ohjaajalla ja kuraattorilla käynnit sekä välitunnit. (Niittyinperä 2014.) Myös opiskelupäivän aikana tapahtuva puhelintulkkaus ja opiskelijaterveydenhuollon käynnit ovat mahdollisia tulkkaustilanteita opiskelutulkkauksessa (Kansaneläkelaitos 2015g).

Jokainen opiskelutulkkaus on erilainen ja siksi jokaisessa on sovittava erikseen käytännön asioista. Tulkin tulee olla yhteydessä oppilaitoksen rehtoriin, opettajaan tai muuhun ammattilaiseen ennen opiskelutulkkauksen alkua. On tärkeää, että opiskelutulkki tutustuu opiskelijaan, oppilaitokseen ja opetuksen sisältöön ennen opiskelutulkkauksen alkua. (Kuurojen liitto ry 2006, 21.) Tulkin tulee pyytää käyttöönsä lukujärjestykset ja nimelistat. Muita etukäteen sovittavia asioita ovat esimerkiksi ruokailu, pysäköinti, taukotilat, muutoksista tiedottaminen ja työturvallisuus kuten suojavarusteet. (Niittyinperä 2014.) Lisäksi tulkin kannattaa pyytää käyttöönsä jokin tila oppilaitoksesta, missä hän voi säilyttää tavaroitaan ja opiskelutulkkaukseen liittyviä materiaaleja (Kuurojen liitto ry 2006, 21).

Opiskelutulkin tulee varmistaa, että hänen työolosuhteensa ovat hyvät. On esimerkiksi tärkeää keskustella opettajan ja opiskelijoiden kommunikoinnin vauhdista ja videoiden käytöstä. (Niittyinperä 2014.) Tulkin on myös kerrottava, että hän tarvitsee hyvän valaistuksen (Seal 1998, 28). On myös tärkeää, että tulkki voi sijoittua tulkkauksen kannalta parhaimmalla tavalla. Opettajalle tulee kertoa, miksi on tärkeää, että tulkki saa valita itse paikkansa ja voi tarvittaessa liikkua paikasta toiseen tunnin aikana. (Seal 1998, 69.)

Jos opiskelussa käytetään vaarallisia välineitä ja laitteita, tulkin täytyy noudattaa samoja sääntöjä kuin muidenkin eli hänen tulee käyttää suojavarusteita ja pitää turvaväli, kun erilaisia vaarallisia toimenpiteitä tehdään (Seal 1998, 145). On tärkeää, että tulkki pyytää tarvittavat suojavarusteet lainaksi (Kuurojen liitto ry 2006, 21).

Opiskelutulkin tulee perehtyä opetettavaan asiaan eri materiaalien kuten oppikirjojen avulla (Kuurojen liitto ry 2006, 30). Muita mahdollisia kurssin materiaaleja ovat esimerkiksi tunneista tehdyt muistiinpanot (Selin 2001, 19). Myös opettajan ottamat kopiot luentomateriaalista toimivat hyvänä etukäteismateriaalina. On tärkeää, että opettaja toimittaa tulkille näitä materiaaleja sekä kertoo yleiskatsauksen tulevasta opiskelutulkkaustilanteesta. (Seal 1998, 28.)

Opiskelutulkin on tärkeää tiedottaa opiskelupaikassa henkilökuntaa ja muita opiskelijoita, että tulkki on tulkkauksen ja työnsä asiantuntija. Hänen tulee myös kertoa hänen asiakkaaseensa liittyvistä erityispiirteistä ja kommunikointimenetelmistä. (Niittyinperä 2014.) Opiskelutulkin on tärkeää tiedottaa tulkin työstä ja eettisistä säännöistä (Seal 1998, 23). Tulkin tulee esimerkiksi kertoa, millainen tulkin rooli on. Opiskelutulkin tulee kertoa valmistautumisen ja ennakkomateriaalin tärkeydestä. Ennen tulkkausta tulkin tulee kertoa tulkkausprosessista. Lisäksi tulkin tulee tiedottaa opiskelijoita ja henkilökuntaa opiskelutulkkauksesta yleensä. (Niittyinperä 2014.)

Hyvä yhteistyö on tärkeää opiskelutulkkauksessa. Tulkin tulee huomioida kaikki osapuolet ja asiakkaat tasapuolisesti. Jos tulkki vaihtuu tai vakituisen tulkin tilalle tulee sijainen, tulkin on aina tiedotettava siitä. On myös tärkeää, että tulkki kertoo aina opettajalle, mikä toimii ja mikä ei. Hän voi esimerkiksi kertoa, jos diaesityksen seuraaminen on vaikeaa viittomakieliselle opiskelijalle samaan aikaan tulkkauksen kanssa. (Niittyinperä 2014.)

Opiskelutulkki on osa opetustiimiä (Seal 1998, 23). Tulkin on tärkeää osallistua erilaisiin koulutuksiin kuten työnohjaukseen, jotta yhteistyö opettajien ja muun koulun henkilökunnan kanssa sujuisi (Kuurojen liitto ry 2006, 30). Kun tulkin, opiskelijoiden ja opettajan välinen yhteistyö etenee, näiden osapuolten välille syntyy luottamus (Selin 2001, 17).

Opiskelutulkkauksen aikana tulkilla on tiettyjä toimintamalleja. Hän voi esimerkiksi käyttää paljon toistoa tulkatessaan sekä kertoa tai kirjoittaa tiivistelmän käsiteltävästä asiasta sopivin väliajoin. Tulkin on myös kiinnitettävä huomiota tulkeen reaaliaikaisuuteen eli kommenttien ja puheenvuorojen tulkkamiseen ajallaan. Tulkin toimintaan vaikuttavat myös opiskelijan kiinnostus sekä se, kuinka opiskelija tekee muistiinpanoja. (Niittyinperä 2014.)

Viittomakielen tulkki ei ilmaise mielipiteitään tulkkauksitilanteessa eikä vaikuta asiakkaan päätöksentekoon. Tulkki on myös vaitiolovelvollinen eli hän ei kerro kellekään, mitä on saanut tulkkauksitilanteesta tietoonsa. Opiskelutulkin tehtävä on tulkata eli hän ei avusta opiskelijaa tai puutu opiskelun kulkuun. Hän voi kuitenkin opastaa tulkkauksen osapuolia, jotta yhteistyö olisi toimivaa. (Kuurojen liitto ry 2006, 3, 9.) Tämä ei koske kuurosokeille tulkkausta vaan ainoastaan viittomakielentulkkausta muille kuin kuurosokeille. Kuurosokeiden puolella avustamista on muun muassa opastus. (Terhi Rissanen, henkilökohtainen tiedonanto 25.10.2016.)

Opiskelutulkin on otettava huomioon opiskelijoiden eritasoinen oppiminen. Kuulovammaisella opiskelijalla voi olla esimerkiksi jokin lisävamma kuten CP-vamma, kehitysvamma tai oppimishäiriö, joka vaikuttaa hänen oppimiseensa. Tulkin on kehitettävä jatkuvasti taitojaan osatakseen tulkata kaikenlaisille opiskelijoille. (Seal 1998, 13.)

Opiskelutulkin työ vaatii paljon keskittymistä. Tulkin on pyrittävä hyvään tulkkeseen, jotta opiskelijalla olisi parhaat edellytykset oppia. Opiskelutulkin työ on myös hyvin rankkaa, koska päivät voivat kestää 6-8 tuntia. Tämän vuoksi opiskelutulkkauksessa käytetään usein paritulkkausta. Se tarkoittaa, että toinen tulkki tulkkaa aina noin 15 minuuttia, ja sitten he vaihtavat. (Kuurojen liitto ry 2006, 11.) Kun toinen tulkki ei tulkkaa, hän ei lepää vaan auttaa toista tulkkia koko ajan sekä tulkkaa keskustelutilanteissa yhdessä toisen tulkin kanssa. Tulkeilla on oikeus

taucoon, jonka aikana he palautuvat edellisen tunnin tulkkauksesta ja valmistautuvat seuraaviin. (Suomen Viittomakielen Tulkit ry i.a.a.) Paritulkkaus edistää työssä jaksamista (Kuurojen liitto ry 2006, 11).

Kun henkilökunta ja opiskelijat käyttävät opiskelutulkkia, heidän tulee muistaa, että he voivat kommunikoida suoraan asiakkaalle (Seal 1998, 28). Tulkki ja asiakas yhdessä voivat opastaa opettajaa ja muita opiskelijoita siinä, kuinka asiakkaan kanssa voi kommunikoida tilanteissa, joissa tulkki ei ole paikalla (Kuurojen liitto ry 2006, 10). On tärkeää, että opiskelutulkki tulkaa myös silloin, kun opettaja ei ole luokassa, koska tärkeä osa opiskelua on myös kommunikointi opiskelutovereiden kanssa. Kun opiskelija voi pitää yllä sosiaalisia suhteitaan, hänen opintonsakin sujuvat paremmin. (Kuurojen liitto ry 2006, 8, 28.)

Hyvä opiskelutulkki osoittaa ymmärtävänsä ja noudattavansa sääntöjä. Hän on luotettava. Hänellä on hyvät suhteet henkilökuntaan, oppilaisiin ja opettajiin. Hän on myös joustava ja valmis mukautumaan. Lisäksi hänellä on hyvä arviointi- ja päätöksentekokyky. Opiskelutulkin tulee olla joustava. Hänen tulee oppia opettajan tyyli opettaa ja luokan rutiinit. Lisäksi hänen tulee tutustua huolellisesti opetusmateriaaliin osatakseen tulkata mahdollisimman oikein ja tehokkaasti. Tulkin on myös jatkuvasti arvioitava omaa osaamistaan osatakseen toimia mahdollisimman tehokkaasti. (Seal 1998, 29, 130.)

5.2 Tutkimuksia opiskelutulkkauksesta

Pirkko Selin on haastatellut kuutta Käpylän iltaoppikoulussa työskennellyttä viittomakielen tulkkia heidän opiskelutulkkauskokemuksistaan. Tulkit kertoivat, että tulkin rooli on välillä vaikea määritellä. Jos esimerkiksi opettaja poistuu luokasta, voi tulkki joutua vahtimaan luokkaa ja pitämään nimenhuudon. Tulkin rooli määrittelee tulkin käyttäytymismallia tulkkaustilanteessa. Tulisikin puhua tulkin asemasta, koska tulkki pääsee mukaan koulun suunnittelutyöhön ja on näin osa työyhteisöä tulkkaustilanteen lisäksi. Pääosa opettajista suhtautui yhteistyöhön

myönteisesti ja suurin osa muisti toimittaa tulkille etukäteismateriaalia. Tulkit kokivat tarpeelliseksi osallistua oppilaitoksen suunnittelupäiviin ja kokouksiin saadakseen hyvän kuvan käytännön järjestelyistä ja oppituntien työskentelystä. (Selin 2001, 18, 23.)

Pirkko Selinin yhdeksi haastattelun teemaksi nousi tasa-arvo. Esimerkiksi eräs tulkeista kertoi, että kuurolle opiskelijalle ei saisi selittää sivistyssanoja, jotta teksti olisi hänelle yhtä vaativaa kuin kuuleville opiskelijoille. On myös tärkeää, että opiskelutulkkauksen niin sanotuissa kirjoittamattomissa säännöissä on selkeä periaate, että opettaja on vastuussa opettamisesta, opiskelija opiskelusta ja tulkki tulkkaamisesta. (Selin 2001, 22.)

Kaisa-Maija Rauha on vuonna 2005 tutkinut toisen asteen koulutuksessa olevien opettajien kokemuksia viittomakielisten opiskelutulkkauksesta. Tutkimus tehtiin teemahaastatteluna ja sen teemoja olivat opettajien kokemukset opiskelutulkkaukseen perehdyttämisestä sekä kokemukset tulkatun viestin välittymisestä. Lisäksi haastatteluissa pohdittiin vuorovaikutuksen onnistumista tulkatussa tilanteessa sekä opettajien käsitystä tulkin työnkuvasta. Rauha haastatteli viittä opettajaa. Opettajien vastauksista selvisi, että opiskelutulkkauksen perehdyttäminen on tärkeää ja tarpeellista. On tärkeää, että tulkkien kanssa voidaan keskustella avoimesti pitkin opiskelutulkausta, jolloin voi kysyä mieltä painavia kysymyksiä. Opettajat olisivat kaivanneet lisää tietoa viittomakielestä, jotta olisivat ymmärtäneet paremmin viittomakielisiä. (Rauha 2005, 9–13.)

Rauhan tutkimuksessa selvisi myös, että tulkattuna oleminen oli opettajille vierasta. Moni kiinnitti omaan äänenkäyttöön kuten loogisuuteen ja rauhallisuuteen huomiota ja miettivät, meneekö se liian epäluontevaksi. Opettajat kuitenkin tottuivat pikkuhiljaa tulkkaukseen ja kokivat sen tärkeäksi ja sujuvan kommunikation edistäjäksi, vaikka tulkattu oppitunti koettiin hiidaskulkuisemmaksi kuin ilman tulkkausta. Etukäteismateriaalin toimittaminen koettiin työlääksi. Opettajat kokivat tulkit ammatillisesti korrekteiksi ja yhteistyön merkityksen suureksi. (Rauha 2005, 14–24.)

Outi Huusko on vuonna 2003 tutkinut Viittomakielialan Osuuskunta Vian opiskelutulkkauksen toimivuutta ja samalla esittänyt kehittämistoimenpiteitä toimivampaan opiskelutulkkauksen järjestämiseen. Tutkimukseen haastateltiin neljää Vian tulkkia. Tulkit kertoivat, että opiskelutulkin tulee valmistautua hyvin, jotta hän pystyy luomaan valtavasta tietomäärästä järkeviä kokonaisuuksia. Kun samojen ihmisten kanssa ollaan tekemisissä joka päivä, se vaatii erilaisia sosiaalisia taitoja kuin asioimistulkkauksessa, jossa tavataan koko ajan eri ihmisiä. Opiskelutulkkauksessa tarvitaan pitkäjänteisyyttä ja ymmärrystä. (Huusko 2003, 15–27.)

Heidi Ruuskanen on vuonna 2010 tutkinut opinnäytetyössään toisella ja kolmannella asteella opiskelevien lasten vanhempien ja opiskelutulkkiä välistä yhteistyötä haastatteleamalla kolmea vanhempaa. Lapset olivat 17–22-vuotiaita. Vanhemmat kertoivat, että vaitiolovelvollisuus on tärkeä asia, mutta esimerkiksi rikoksiin liittyvissä asioissa sitä voidaan rikkoa. Vaitiolovelvollisuuden rikkomista tulee miettiä tarkoin, ettei tulkki menetä asiakkaan luottamusta. Vanhemmat toivoisivat hieman enemmän yhteistyötä tulkin kanssa kuten pienten palaverien pitämistä vanhempainiltojen yhteydessä. (Ruuskanen 2010, 14–16.)

6 OPISKELUTULKKAUS PUHEVAMMAISILLE

Hankimme puhevammaisten tulkkauksesta tietoa tekemällä kyselyn puhevammaisten tulkeille, joilla on kokemusta puhevammaisten opiskelutulkkauksesta, sekä havainnoimalla aitoa opiskelutulkkauksilannetta kahden päivän ajan. Kysely ja havainnointi toimivat myös pohjana tekemämme videon valmistuksessa. Kerromme ensin tekemästämme kyselystä ja sen jälkeen havainnoinnista.

Opinnäytetyömme tutkimuksellinen osa on monimenetelmällinen, koska tekemämme kysely on osittain kvantitatiivinen ja pääosin kvalitatiivinen ja tekemämme havainnointi on kvalitatiivinen. Kvantitatiivinen tutkimus on määrällistä tutkimusta. Se tarkoittaa, että väitteitä perustellaan luvuilla. (Hirsjärvi ym. 2013, 139.) Kvalitatiivinen tutkimus on laadullista tutkimusta. Tutkittavaa kohdetta tutkitaan kokonaisvaltaisesti ottamalla huomioon kaikki siihen liittyvät asiat. Kvalitatiivisella tutkimuksella on tarkoitus saada selville sellaisia asioita, joita ei ole osattu odottaa. Tällaista tietoa voidaan saada esimerkiksi havainnoinnilla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 160–164.)

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Kuinka paljon puhevammaisten opiskelutulkkauksia on Suomessa ja millaisissa erilaisissa opintojen muodoissa?
2. Millaista puhevammaisten opiskelutulkkauksia on käytännössä yleisellä tasolla?

6.1 Kysely opiskelutulkkauksesta

Kysely on aineistonkeruun menetelmä, joka on keskeinen osa survey-tutkimusta. Survey on englanninkielinen termi. Se tarkoittaa, että aineistoa kerätään standardoidusti eli kaikilta vastaajilta kysytään samat asiat. Survey viittaa myös siihen,

että kohdehenkilöt muodostavat otoksen tai näytteen perusjoukosta. (Hirsjärvi ym. 2013, 173.) Kyselyissä tietyltä ihmisjoukolta kysytään vastauksia samoihin kysymyksiin. Kyselyn sisältöön ja toteuttamistapaan vaikuttaa se, millaista tietoa halutaan saada selville. Kysymyksiä laadittaessa täytyy ottaa huomioon tekijät, jotka vaikuttavat kyselyn vastauksiin, vastausprosenttiin sekä luotettavuuteen. On tärkeää esittää kysymykset ymmärrettävästi. (Avoimen yliopiston Koppa i.a.)

Päätimme kerätä tietoa kyselyllä, koska sen avulla voidaan kysyä paljon asioita monelta ihmiseltä. Kyselyssä täytyy kuitenkin ottaa huomioon, että lomakkeen suunnittelee tarkasti. (Hirsjärvi ym. 2013, 195.) Käytimme kyselyn teossa sähköistä Webropol-työkalua. Sen hyviä ominaisuuksia ovat muun muassa se, ettei se piilota jo vastattuja kysymyksiä vaan kaikki kysymykset ovat koko ajan esillä. Näin vastaaja voi rakentaa vastauksistaan johdonmukaisen kokonaisuuden. Vastaaja hahmottaa aihealueen paremmin, kun hän voi halutessaan palata edellisiin kysymyksiin. (Valli & Perkkilä 2015, 115.)

Kyselylomaketta laadittaessa on tärkeää, että kysymykset ovat lyhyitä ja selkeitä. Kysymyksiä ei saa olla liikaa. Kysely kannattaa aloittaa helpoista ja yleisistä kysymyksistä ja loppua kohden kysytään tarkempia kysymyksiä. (Hirsjärvi ym. 2013, 202–203.) Kyselyssämme oli yhteensä 25 kysymystä. Käytimme kyselyssä avoimia kysymyksiä sekä valmiita vastausvaihtoehtoja eli monivalintakysymyksiä. Kun kyselylomake on saatu valmiiksi, on tärkeää testata sen toimivuutta ja kysymysten ymmärrettävyyttä (Hirsjärvi ym. 2013, 204). Lähetimme kyselyn työmme ohjaajalle, yliopettaja Terhi Rissaselle, jonka kommenttien avulla saimme hiottua kyselystä hyvän ja selkeän.

Tutkimuksemme on sekä kartoittava että kuvaileva. Kartoitimme, paljonko puhevammaisten opiskelutulokkausta on Suomessa. Kartoitimme myös, missä kouluksissa puhevammaisten opiskelutulkkauksessa tehdään tai on tehty. Lisäksi tavoitteenamme oli selvittää, ovatko puhevammaiset opiskelijat erityisopetuksessa tai integroituna tavalliseen luokkaan ja millaisia kommunikaatiomenetelmiä he käyttävät.

Tarkoituksenamme oli kuvailla, millaisia lainalaisuuksia puhevammaisten opiskelutulkkaukseen liittyy ja miten ne ovat verrattavissa viittomakielen opiskelutulkkaukseen. Esimerkiksi, miten tulkin ja koulun henkilöstön yhteistyö sujuu, mitä asioita opiskelutulkkauksessa tulee ottaa huomioon, onko opiskelijalla tulkkirinki ja mitä haasteita opiskelutulkkauksessa on. Kysyimme lisäksi muun muassa esteettömyydestä, tulkin roolin hahmottamisesta ja tulkin työstä tiedottamisesta. Lopuksi kysyimme vinkkejä, mitä meidän olisi tärkeää tiedottaa sarjakuvassamme. Tässä vaiheessa käytimme vielä lopputuotteestamme termiä sarjakuva. Muutimme termin myöhemmin videoksi. Koko kysely löytyy liitteistä (LIITE 2).

Kun kysely oli valmis, katsoimme Kelan sivuilta, mitkä yritykset tarjoavat puhevammaisten opiskelutulkkauksia. Kela on kilpailuttanut tulkkaukspalvelun erikseen Etelä- ja Länsi-Suomen kilpailutusalueella sekä Itä- ja Pohjois-Suomen kilpailutusalueella. (Kansaneläkelaitos 2014.) Löysimme yhteensä 66 puhevammaisten tulkkiä, jotka tarjoavat puhevammaisten opiskelutulkkauksia. Lähetimme heille kyselyn sähköpostilla. Kyselyn saatekirje löytyy liitteistä (LIITE 3).

6.2 Kyselyn tulokset

Kysely oli auki kuukauden loppukeväästä 2016. Lähetimme kyselyn 66 puhevammaisten tulkille, joilla on kokemusta opiskelutulkkauksesta. Kyselyyn vastasi yhteensä 11 tulkkiä. Ensimmäiseen kysymykseen vastasi 12 tulkkiä, mutta muihin kysymyksiin 11 tai vähemmän. Tämän vuoksi koko kyselyyn vastanneita oli yhteensä 11 ja vastausprosentti 17. Vähäiseen vastaajamäärään saattoi vaikuttaa kyselyn pituus ja kysymykset, joihin sai kertoa mahdollisia mieleen tulevia tärkeitä ajatuksia. Osa ei ollut vastannut kaikkiin kohtiin, koska emme olleet laittaneet vastaamista pakolliseksi. Kerromme jokaisen kysymyksen kohdalla, montako tulkkiä siihen vastasi.

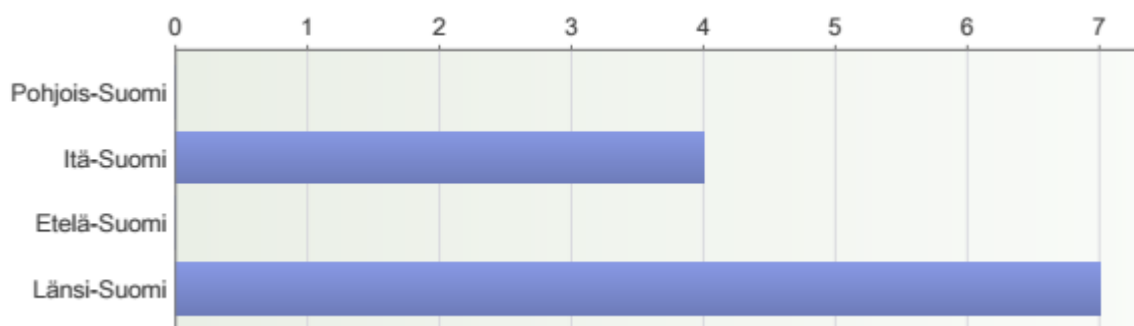
Kyselystä selvisi, että puhevammaisten opiskelutulkkauksella on vielä jonkin verran vierasta oppilaitoksissa ja erityisesti tulkin roolin hahmottaminen tuo haasteita.

Monet asiat ovat jo hyvällä mallilla, kuten tiedottaminen ennen opiskelutulkkausten alkua, mutta yhteistyössä opettajien ja muun henkilökunnan kanssa sekä esimerkiksi etukäteismateriaalin saamisessa on vielä kehitettävää.

6.2.1 Vastaajien taustatiedot

Selvitimme, kuinka paljon tulkeilla on kokemusta opiskelutulkkauksesta. Tähän vastasivat kaikki 12 vastannutta tulkkiä. Kokemusta oli yhdestä päivästä kahdeksaan vuoteen. Vastaajista yli puolella (58 %) oli 1–3 vuoden kokemus, 25 %:lla alle vuoden kokemus ja 17 %:lla yli kolmen vuoden kokemus.

Kysyimme myös, millä Kelan tulkkauksen kilpailutusalueilla tulkit ovat tehneet opiskelutulkkauksia (kuvio 1). Tähän kysymykseen vastasi 11 tulkkiä. Suurin osa oli tehnyt opiskelutulkkauksia Länsi-Suomessa ja toiseksi eniten Itä-Suomessa. Tuloksia ei voi yleistää kattamaan koko Suomea, koska kukaan Pohjois- ja Etelä-Suomessa työskennellyt tulkki ei vastannut kyselyyn.

KUVIO 1. Alueet, joissa tehty opiskelutulkkauksia

6.2.2 Etukäteisvalmistelut ennen opiskelutulkkauksia

Opiskelutulkkausten alussa on tärkeää sopia erilaisista käytännön asioista olemalla yhteydessä oppilaitokseen ja tutustumalla tulkin asiakkaaseen (Kuurojen

liitto ry 2006, 21). Tähän kysymykseen vastasi 10 tulkkia. Kaikki kysymykseen vastanneet olivat tehneet paljon erilaisia etukäteisvalmisteluja ennen opiskelutulkkaustyön aloittamista (kuvio 2).

KUVIO 2. Etukäteisvalmistelut ennen opiskelutulkkausta

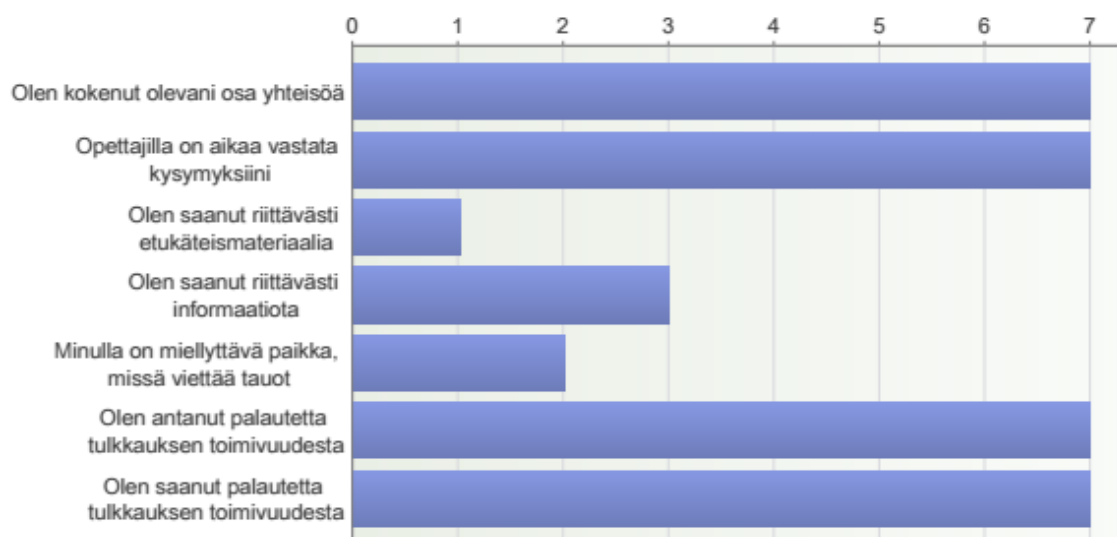
Kolme tulkkia kertoi etukäteisvalmisteluihin liittyvistä haasteista. Esimerkiksi nopeasti tulevat tulkkitilaukset estivät kouluun ja sen henkilökuntaan etukäteen tutustumisen. Lisäksi opiskeluympäristön negatiivinen suhtautuminen tulkkiin toi haasteita, mutta tilanne muuttui pikkuhiljaa.

Opiskelutulkin on tärkeää tiedottaa tulkin työstä opiskelutulkkauksen alussa (Seal 1998, 23). Kaisa-Maija Rauhan tutkimuksessa (2005, 9–13) opettajat pitivät perehdytystä tulkin työhön tärkeänä ja tarpeellisena. Kymmenestä tulkista kahdeksan oli pitänyt opiskelutulkkauksen alussa tiedottavan infon tai aloituspalaverin koulun henkilökunnalle ja oppilaille. Tärkeimpiä tiedotettavia teemoja olivat tulkkauspalvelu, tulkin ammatti, tulkin rooli eli mikä kuuluu tulkille ja mikä ei sekä käytännön asiat kuten yhteydenpitotapa ja yhteistyö avustajan kanssa. 20 % vastanneista kertoi, ettei tiedottanut, koska tulkin työstä tiedettiin jo koulussa. Syynä

tähän oli muun muassa, että koulussa oli ollut aiemminkin puhevammaisten tulkki.

6.2.3 Tulkin työolosuhteet ja rooli

Kysyimme, millaiset työolot tulkeilla on ja mitkä seuraavista asioista ovat heidän kohdallaan toteutuneet. Tähän kysymykseen vastasi 10 tulkkia. Suurin osa oli kokenut ainakin jotkin asiat toimiviksi (kuvio 3).

KUVIO 3. Mitkä näistä ovat toteutuneet kohdallasi?

Yhdeksän tulkkia kertoi, millä tavalla kuvion 3 asiat olivat heidän kohdallaan toteutuneet. Heistä kolme kertoi, ettei saa koskaan etukäteismateriaalia, minkä avulla valmistautua tulkkaukseen. Myös etukäteistietoa tunnin aiheesta ja tietoa mahdollisista muutoksista kaivattiin. Tässä asiassa olisi kehitettävää, sillä tulkkauksen kannalta tulkin olisi tärkeää saada tunnin materiaaleja ja yleiskatsaus tulevasta opiskelutulkkauksilanteesta (Seal 1998, 28). Kaksi tulkkia kertoivat olevansa erityisen tyytyväisiä yhteistyöhön opettajien kanssa. Hyvä yhteistyön koettiin auttavan jaksamaan ja parantavan tulkkauksia. Hyvä yhteistyö luo myös tulkin, opiskelijoiden ja opettajan välille luottamusta (Niittyinperä 2014). Haasteena oli

myös, että tulkilla ei ollut taukopaikkaa tai taukoa ollenkaan. Eräs vastaajista koki itsensä ulkopuoliseksi oppilaitoksessa, mutta koki sen helpottavan tulkin roolissa pysymistä. Valitettavasti yksi tulkki totesi, ettei hänen kohdallaan mikään kuvion 3 kohdista toteutunut.

Kysyimme, mitkä asiat vaikuttavat tulkkaukseen. Tähän kysymykseen vastasi yhdeksän tulkkia. Vastaukset olivat hyvin monipuolisia, koska kysymyskin oli laaja, mutta joitain samoja teemoja vastauksista löytyi. Useat vastaajat mainitsivat opettajan vaikutuksen tulkkaukseen. Se, kuinka opettaja ymmärtää tulkin roolin ja suhtautuu asiakkaaseen, vaikuttaa tulkkaukseen. Myös opettajan käyttämä puhetyyli ja -nopeus vaikuttavat siihen, kuinka paljon tulkin tulee selvittää asiaa asiakkaalle. On myös tärkeää, että opettaja odottaa, kun asiakas muodostaa vastustaan. Toiseksi teemaksi nousi opiskelijan vaikutus tulkkaukseen. Opiskelijan motivaatio, tunnetila ja vireystila vaikuttavat sekä se, seuraako hän tuntia ja tuleeko hän paikalle ollenkaan. Kolmas teema olivat tulkin olosuhteet eli tulkin sijoittuminen luokassa, valaistus sekä tuolien ja pöytien koko. Lisäksi osa mainitsi etukäteismateriaalin saamisen ja toimivan kommunikaatiomenetelmän tärkeyden.

Tulkin rooli on tärkeä osa tulkin työtä. Tulkki ei anna mielipiteidensä ja asenteidensa vaikuttaa tulkkaukseen eikä tulkkauksen aikana ole velvollinen esimerkiksi avustamaan asiakasta. (Suomen Puhevammaisten Tulkit ry 2016b.) Kysyimmekin seuraavaksi, hahmottavatko opiskelijat ja opettajat tulkin roolia. Kysymykseen vastasi yhdeksän tulkkia. Heistä viisi oli sitä mieltä, että tulkin rooli hahmotetaan hyvin. Tiedottamisella ja asioiden kertaamisella pitkin opiskelutulkkauksia on tässä tärkeä rooli. Noin puolet taas ajatteli, että tulkin roolia ei aina muisteta. Tämän vuoksi tulkit muistuttavat asiasta aina tilanteen vaatiessa.

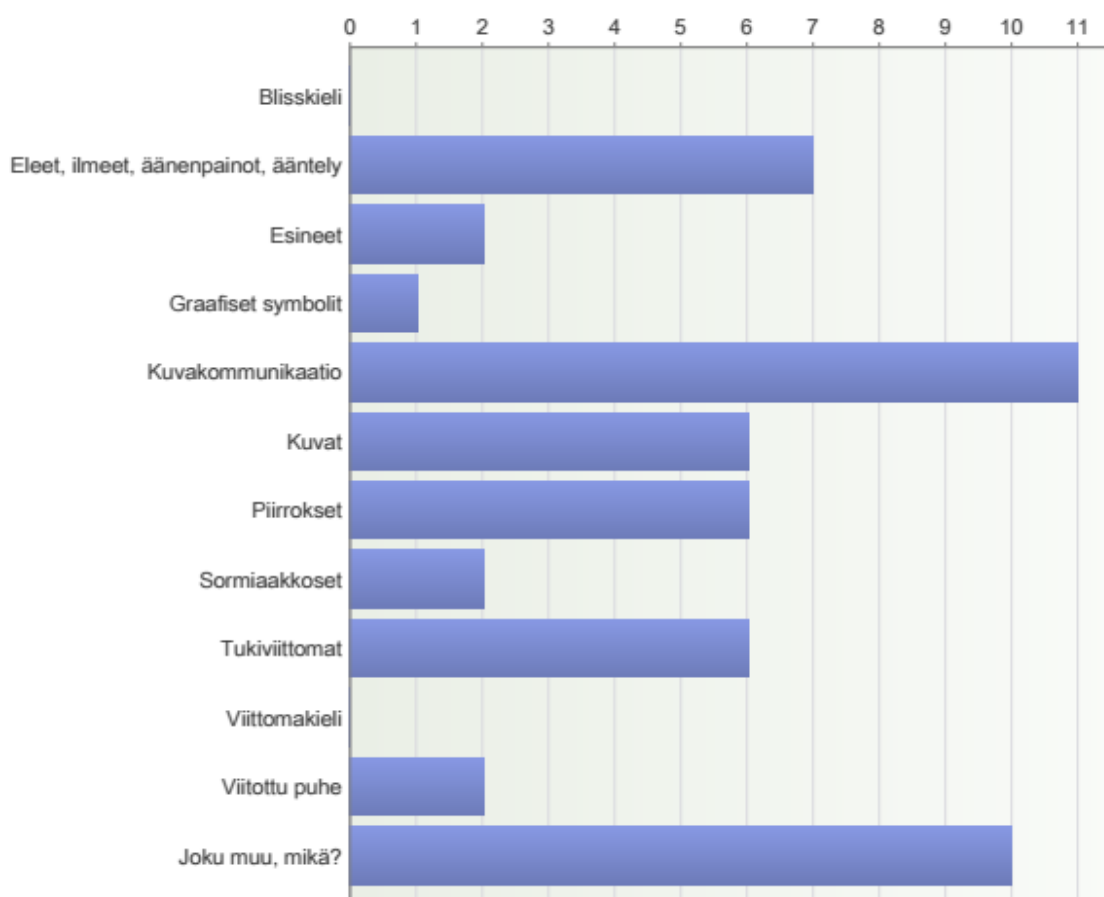
6.2.4 Opiskelutulkkauksen perustiedot

Halusimme selvittää, missä eri koulutuksissa tulkit olivat tulkanneet. Keskityimme videossamme Kelan järjestämisvastuulla olevaan eli peruskoulun jälkeiseen opiskelutulkkaukseen (Suomen Viittomakielen Tulkit ry i.a.a). Halusimme kuitenkin, että kyselyyn voi vastata kaikilla koulutuksen asteilla työskennelleet tulkit, jotta saisimme mahdollisimman paljon vastauksia. Kysymykseen vastasi 11 tulkkia. Vastaajat olivat olleet opiskelutulkaamassa hyvin samankaltaisissa koulutuksissa. Vastaajista neljä oli työskennellyt kahdessa eri koulutuksessa. Suurin osa oli työskennellyt työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa koulutuksessa ja seuraavaksi eniten ammatillisessa erityisopetuksessa. Muutama oli työskennellyt perusopetuksessa ja ammattikoulussa.

Kysyimme, onko opiskelutulkkauksen asiakas erityisopetuksessa vai integroituna luokassa. Tähän kysymykseen vastasi 11 tulkkia. Vastaajista ($n = 1$) 9 % kertoi, että asiakas oli integroituna, 64 % vastasi, että asiakas oli erityisopetuksessa ja 27 % tulkeista vastasi tulkanneensa molemmissa tilanteissa. Integraatiossa erityistä tukea tarvitseva oppilas sijoitetaan yleisopetuksen ryhmään (Peda.net 2013). Erityisopetuksessa taas kaikille oppilaille järjestetään erityiset opetus- ja opiskelujärjestelyt. Erityistä oppimisen tukea voi tarvita esimerkiksi oppimisvaikeuksien, vamman tai sairauden vuoksi. (Opetushallitus i.a.b.) Suurin osa vastanneista oli siis työskennellyt erityisopetuksessa.

Seuraavaksi selvitimme, millaisia asiakkaita tulkeilla oli, eli mikä sairaus tai vamma asiakkaiden puhevamman taustalla oli. Kysymykseen vastasi 11 tulkkia. Vastaajista kuudella oli ollut useampi eri asiakas. Vastaajilla oli ollut yhteensä 21 erilaista asiakasta. Heistä 31 %:lla oli autismi, 27 %:lla kehitysvamma, 23 %:lla CP-vamma, 9 %:lla Downin oireyhtymä sekä 5 %:lla dysartria ja 5 %:lla kielenkehityksen häiriö.

Kysyimme, millä eri puhetta tukevilla ja korvaavilla menetelmillä vastaajat olivat tulkanneet. Tähän kysymykseen vastasi 11 tulkkia. Heistä suurin osa vastasi tulkanneensa kuvakommunikaatiolla ja kuvilla (Kuvio 4). Myös piirroksia, tukiviittomia ja erilaisia ilmeitä ja eleitä käytettiin paljon.

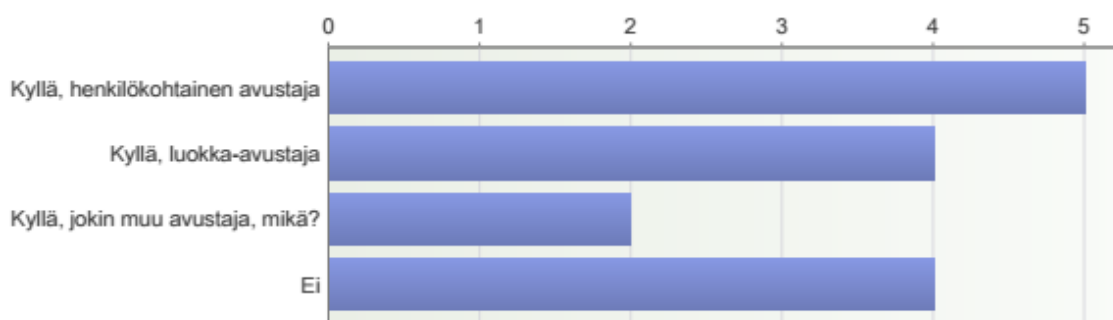
KUVIO 4. Vastanneiden käyttämät tulkkauksen menetelmät

Tulkeista 10 vastasi myös kohtaan ”jokin muu, mikä?” Tähän vastattiin tulkkauksen menetelmiksi muun muassa auditiivinen kansio, kommunikaatiokansio, katseohjattava tietokone, kommunikointilaite sekä erilaiset kommunikointiohjelmat ja -taulustot Taike, SymWriter, Chatable ja Grid 2. Lisäksi yksi vastaaja mainitsi tuetun kirjoittamisen eli fasilitoinnin.

Tulkit saivat kertoa, kuinka kyseiset tulkkauksen menetelmät vaikuttivat tulkkauksentilanteeseen. Kysymykseen vastasi viisi tulkkia. Vastauksista kävi ilmi, että varsinkin

kommunikaatiokansio koetaan hitaaksi menetelmäksi. Tämä vaikeuttaa tulkkauksen reaaliaikaisuutta eli sitä, että kommentit ja puheenvuorot tulkataan ajallaan (Niittyinperä 2014). Kansiosta saattaa myös puuttua liikaa aiheeseen liittyviä kuvia. Toisaalta itsenäinen ja rauhallinen työskentely sujuu kansion kanssa. Osa koki erilaiset kommunikointiohjelmat hitaiksi, jos niillä tuli selventää asiakkaalle muiden puhetta. Toisaalta osa piti tietokoneessa olevaa ohjelmaa hyvänä asiana, joka antaa asiakkaalle mahdollisuuden itsenäisempään kommunikointiin. Nopeiksi ja siten hyviksi menetelmiksi koettiin viittomat ja SymWriter, jolla tulkki selvensi asiakkaalle asioita sekä pystyi tulostamaan oppituntiin liittyvää materiaalia.

Kysyimme myös, oliko opiskelutulkkauksessa ollut jokin avustaja. (kuvio 5). Tähän vastasi 11 tulkkia. Noin puolet vastaajista kertoi, että luokassa oli henkilökohtainen avustaja. Osa myös kertoi, että luokassa oli luokka-avustaja. Joissakin opiskelutulkkauksissa avustajaa ei ollut ollenkaan.

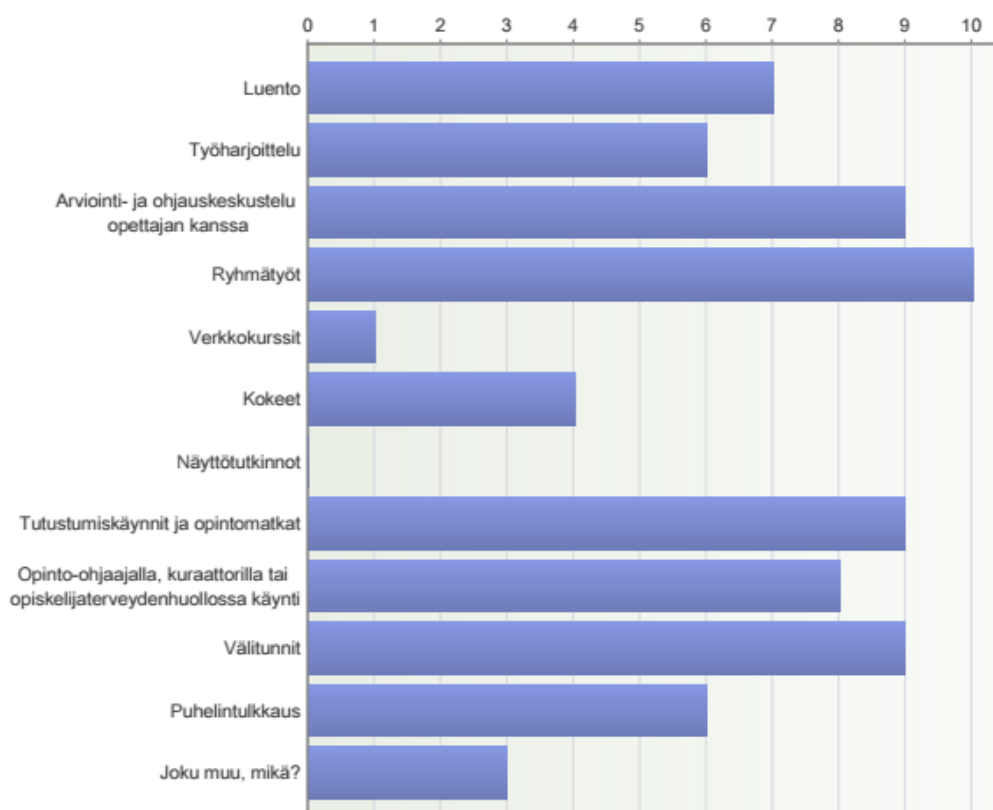
KUVIO 5. Oliko opiskelutulkkauksessa jokin avustaja?

Tulkeista kaksi vastasi, että luokassa oli ohjaajia. Neljä tulkkia koki, ettei avustaja haitannut tulkkausta. Kolme tulkkia koki, että avustaja häiritsi jonkin verran tulkkausta. Syyksi mainittiin muun muassa, että avustajan puhe häiritsi tulkin ja asiakkaan työskentelyä. Lisäksi avustaja saattoi alkaa tulkata, koska tulkin rooli oli sekä avustajalle että asiakkaalle epäselvä.

Kysyimme, kuuluuko tulkki tulkkirinkiin. Tähän kysymykseen vastasi 11 tulkkia. Suurin osa tulkeista (n = 9) kuului tulkkirinkiin. He kokivat, että on hyvä, että asiakkaalla on useampi vaihtuva tulkki opiskelutulkkauksessa. Muiden tulkkien

kanssa voi jakaa kokemuksia ja sopia yhteisistä toimintatavoista. Osa vastaajista oli asiakkaan ainut tulkki, ja se koettiin raskaaksi. Muutama koki hyväksi, että asiakkaalla on vain yksi opiskelutulkki, koska asiakkaan ja muiden oppilaiden työskentelyä olisi saattanut häiritä tulkin vaihtuminen.

Sealin mukaan (1998, 6) opiskelutulkin työnkuva on hyvin laaja. Se voi vaihdella työharjoittelusta opintomatkoihin (Niittyinperä 2014). Kysyimme, missä eri opiskelutulkkausten tilanteissa tulkit ovat tulkanneet. Tähän vastasi 11 tulkkia. Vastauksista selvisi, että myös puhevammaisten tulkkauksessa tulkataan monenlaisissa eri tilanteissa (kuvio 6). Yleisimpiä tilanteita olivat ryhmätöiden teko, arviointi- ja ohjauskeskustelut opettajan kanssa, tutustumiskäynnit ja opintomatkat, välitunnit, opinto-ohjaajalla, kuraattorilla tai terveydenhoitajalla käynnit sekä luennot ja työharjoittelut.

KUVIO 6. Erilaiset opiskelutulkaustilanteet

Muita tilanteita olivat ruokailukeskustelut ja seksuaalineuvojan tapaaminen. Kolme tulkkia pohti, mitä erityispiirteitä ja haasteita näissä tilanteissa oli. Haasteeksi koettiin yllättävät luennot ja tilaisuudet sekä väärinymmärrykset ja hidas kommunikointikeino. Haastetta toi myös se, ettei oppilaille annettu ohjeita. Tulkilla ei ollut siis mitään, mitä tulkata. Haasteena oli myös, että asiakas ei tehnyt tehtäviä eikä tulkin tehtävä ole käskeä häntä tekemään niitä.

6.2.5 Esteettömyys ja opiskelutulkkauksen haasteet

Anna Niemelän (2007) tekemässä tutkimusraportissa käsiteltiin opiskelijoiden kokemaa esteettömyyttä oppilaitoksessa. Haastateltavat kokivat sekä fyysisen ympäristön esteitä, kuten huonot opetustilat, että psyykkisen esteettömyyden esteitä, kuten koulun henkilökunnan negatiiviset asenteet. (Niemelä 2007, 44–48.) Kysyimmekin seuraavaksi tulkkien kokemuksia siitä, miten esteettömyys heidän mielestään oppilaitoksessa toteutuu. Kysymykseen vastasi seitsemän tulkkia. Heistä (n = 2) 29 % koki opiskeluympäristön fyysisen ja psyykkisen esteettömyyden hyväksi. Loput 71 % koki, että esteettömyydessä oli epäkohtia. Fyysisen esteettömyyden epäkohtia olivat muun muassa heikot opiskelutilat, huono sisäilma, vaikeus löytää luokasta hyvä paikka tulkata sekä pöytien ja tuolien sopimattomuus tietokoneella työskentelyyn. Psyykkisen esteettömyyden epäkohtia olivat joidenkin opettajien, avustajien ja läheisten negatiiviset asenteet opiskelutulkkausta kohtaan.

Tulkeista seitsemän kertoi opiskelutulkkauksen haasteista. Haasteiksi koettiin oppilaitoksen ja asiakkaan läheisten tietämättömyys ja negatiiviset asenteet asiakkaan kommunikoinnista. Kaikki eivät ymmärrä tulkin roolia, ja tämä voi luoda myös tulkille vaikeuksia löytää oma roolinsa luokassa. Lisäksi se vaikeuttaa tilannetta, jossa asiakas tarvitsee enemmän ohjausta kuin tulkkausta. Yhteistyön toimimattomuus, käytäntöjen puuttuminen ja etukäteismateriaalin puuttuminen luovat myös haasteita.

6.2.6 Ajatuksia ja ideoita opiskelutulkkauksesta

Kysyimme vielä, mitä muuta sanottavaa tulkeilla on opiskelutulkkauksesta. Kysymykseen vastasi neljä tulkkiä. Vastanneista ($n = 2$) puolet piti tulkkauskokemusta hyvänä. Kokemus oli ollut opettavainen ja mielenkiintoinen. Työn merkitystä pidettiin suurena: sen koettiin kehittäneen asiakkaan kommunikointitaitoja. Myös sitä haluttiin korostaa, että opiskelutulkkkaus on edelleen huonosti tunnettu asia oppilaitoksissa. Lisäksi molempiin suuntiin tulkkaus koettiin tärkeäksi, koska uusien ja vaikeiden asioiden opettelu vaatii sen, että tulkki selventää asiat asiakkaalle. Molempiin suuntiin tulkkaukseen kuuluu sekä asiakkaan viestien tulkkaminen muille että muiden tuottamien viestien selventäminen asiakkaalle (Kehitysvammaliitto 2015a, 5). Yksi vastaajista oli tehnyt osan opiskelutulkkauksesta paritulkkauksena. Viittomakielisessä paritulkkauksessa toinen tulkki tulkkaa ja toinen tukee tarvittaessa. Tämän jälkeen tulkit vaihtavat vuoroa. (Kuurojen liitto ry 2006, 11.) Vastaaja kertoi, että toinen tulkki kirjoitti ja toinen selvensi asiaa asiakkaalle. Hän koki järjestelyn toimivaksi. Puhevammaisten paritulkkaus voi siis olla hyvin erilaista kuin viittomakielinen paritulkkaus.

Lopuksi kysyimme, onko tulkeilla joitakin vinkkejä ja ideoita siitä, mitä meidän olisi tärkeää kertoa videollamme. Tähän kysymykseen vastasi viisi tulkkiä, joilta saimme monenlaisia vinkkejä. Tärkeä osa opiskelutulkkauksta on valmistautuminen, tulkin rooli, yhteisistä säännöistä ja käytänteistä sopiminen ja molempiin suuntiin tulkkaus. Tulkki tukee asiakkaan itsenäistymistä ja kasvamista, koska hän ei tee mitään asiakkaan puolesta. Tulkki mahdollistaa sen, että asiakas voi jutella opiskelukaveriensa kanssa kuten alla olevasta vastauksesta käy ilmi.

Se, miten meidän mielestä tavallinenkin luokkakavereiden kanssa juttelu esim. välitunnilla voi opiskelijalle olla todella iso asia. Se, että saa osallistua, ei vain seurata muiden keskustelua.

6.2.7 Yhteenveto kyselystä

Kaiken kaikkiaan puhevammaisten opiskelutulkkauksessa on vielä paljon tiedollisia ja asenteellisia kehittämiskohtia, mutta siihen saattaa vaikuttaa myös alan nuoruus. Kysely antoi paljon yleistä ja uutta tietoa puhevammaisten opiskelutulkkauksesta. Ennen opiskelutulkausta on tärkeää ottaa yhteyttä oppilaitokseen, tutustua puhevammaiseen asiakkaaseen ja sopia käytännön asioista. Oppilaitoksessa on tärkeää tiedottaa tulkin roolista ja tulkin ammatista yleensä. Monet tulkit kokevat olevansa osa työyhteisöä ja yhteistyön opettajien kanssa olevan hyvä. Molemmipuolinen palautteenanto on tärkeä osa yhteistyötä. Vaikka osa koulun henkilökunnasta ja opiskelijoista hahmottaa tulkin roolin, on osalle muistutettava siitä silloin tällöin. Esimerkiksi avustaja saattaa välillä tulkata. Muita haasteita tuovat etukäteismateriaalin vaikea saaminen, yhteisten käytäntöjen puuttuminen, asiakkaan hidas kommunikointikeino, huono yhteistyö opettajan kanssa, tulkin huonot työolosuhteet sekä opettajien ja avustajien negatiivinen suhtautuminen ja tietämättömyys opiskelutulkausta kohtaan.

Ennako-oletuksena oli, että saisimme paljon mielenkiintoista tietoa puhevammaisten tulkkien kokemuksista opiskelutulkkauksessa. Tämä myös toteutui. Koska aiheesta on vähän tietoa, emme keskittyneet tiettyyn näkökulmaan, vaan halusimme selvittää laajasti, millaista puhevammaisten opiskelutulkaus Suomessa on. Kyselyn parasta antia oli huomata, kuinka paljon tulkit pyrkivät tiedottamaan työstään ja roolistaan koulussa sekä ovat aidosti ylpeitä siitä, mitä tekevät.

6.3 Havainnointi opiskelutulkaustilanteessa

Havainnoimme oikeaa puhevammaisten opiskelutulkaustilannetta kahden päivän ajan. Valitsimme menetelmäksi havainnoinnin, koska saimme sillä välitöntä ja suoraa tietoa siitä, millaista puhevammaisten opiskelutulkaus on. Havainnoi-

mallalla koulussa tulkin ja puhevammaisen asiakkaan sekä muiden luokassa olevien toimintaa, pääsimme näkemään heidät luonnollisessa ympäristössä. (Hirsjärvi ym. 2013, 213–214.) Havainnointi tuki tuotteemme suunnittelua, koska mukailimme havainnoinnista saatuja tietoja tekemällä fiktiivisen tarinan videolle.

Havainnointi on tieteellisen tutkimuksen perusmetodi. Havainnointi on hyvä tehdä sen luonnollisessa ympäristössä, koska silloin havainto tehdään aina sen oikeassa asiayhteydessä, eli kontekstissa jossa se ilmenee. Luonnollinen ympäristö tarkoittaa paikkaa jossa havainto ilmenee tai paljastuu. Havaintoa tarkastellaan aina suhteessa kokonaisuuteen, jonka osa luonnollinen ympäristö on. (Vilka, Hanna 2006, 5,14,37.)

Havainnointi on oiva aineistonkeruumenetelmä silloin, kun tietoa tutkittavasta aiheesta on vähän (Grönfors 2015, 149). Havainnointi voi olla joko ennalta jäseneltyä tai tutkittavan kohteen vapaata seuraamista. Ennalta suunniteltu havainnointi vaatii tilanteen läpikäymistä etukäteen jo ennen tutkimusaineiston keräämistä. (Vilka, Hanna 2006, 38–40.) Koska puhevammaisten opiskelutulkkauksesta on hyvin vähän tietoa, loimme viittomakielisen opiskelutulkkauksen lähteiden perusteella havainnointirungon (LIITE 4). Tämä runko sisälsi kahdeksan kohtaa. Ensimmäisessä kohdassa olivat opiskelutulkkaukseen liittyvät taustatiedot kuten asiakkaan koulutus, toisessa kohdassa tulkin toiminta, kolmannessa kohdassa esteettömyyden toteutuminen ja neljännessä kohdassa avustajan vaikutus tulkin toimintaan. Lisäksi havainnointirungossa oli kohta, johon merkittiin se, millaisissa tilanteissa tulkki tulkkaa, yhteistyö tulkin ja koulun henkilökunnan välillä, käytännön järjestelyt sekä tulkin työolosuhteet. Pyrimme havainnoimaan laajasti kaikkien luokassa olevien toimintaa ja niiden vaikutusta toisiinsa.

Tarkkaileva havainnointi tarkoittaa kohteen ulkopuolista havainnointia, eikä havainnoija tällöin osallistu mitenkään tutkimuskohteensa toimintaan. Havainnoija asettuu kohteen nähden tarkkailijaksi selvästi tilanteesta ulkopuoliseksi. (Vilka, Hanna, 2006. 43.) Puhevammaisten tulkkausta havainnoidessamme toimimme tarkkailevan havainnoinnin määritelmän mukaan.

Havainnoitaessa tulee miettiä ympäristön vaikutus tilanteeseen. Havainnoitsija saattaa vaikuttaa tutkittavien käyttäytymiseen läsnäolollaan. (Hirsjärvi ym. 2013, 213.) Vaikka emme itse osallistuneet tilanteeseen, meidän piti huomioida vaikutuksemme siihen. Olimme sijoittuneet luokassa taakse, pois muiden oppilaiden suorasta näköpiiristä, mutta kuitenkin lähelle havainnoimaamme tulkki-opiskeliija-paria.

Eettisyys ja osallistujien itsemääräämisoikeus on tärkeää ottaa huomioon havainnoinnissa. Tutkimusta tehtäessä on tärkeää selvittää, miten henkilöiden suostumus hankitaan, miten heitä informoidaan ja mitä erilaisia riskejä heidän osallistumiseensa liittyy. Osallistujien tulee ymmärtää, mitä tulee tapahtumaan ja heidän tulee suostua tutkimukseen täysin vapaaehtoisesti. (Hirsjärvi ym. 2013, 25.) Teimme erilliset havainnointilupakaavakkeet, joihin laittoivat allekirjoituksensa koulun rehtori, opettaja, tulkki ja puhevammaisen asiakas. Korostimme havainnoitaville, että kirjoitamme havainnoistamme niin, ettei yksittäisiä henkilöitä voi tunnistaa niistä. Lisäksi kerroimme, että tekemämme video, joka pohjautuu havainnointiimme, pysyy täysin fiktiivisenä.

6.4 Havainnoinnin tulokset

Kun havainnoijia on enemmän kuin yksi, he voivat sopia etukäteen tarkkailevansa eri asioita tai samoja asioita, jolloin kahden ihmisen samanlaiset huomiot antavat tutkimukselle uskottavuutta. Kahden tutkijan keskustelu havainnointitilanteesta synnyttää hedelmällisiä päätelmiä ja auttaa tutkimusprosessia huomattavasti eteenpäin. (Aarnos 2015, 166–167.) Koska meitä oli kolme havainnoimassa, saimme koottua paljon erilaisia havaintoja.

Olimme havainnoimassa puhevammaisten opiskelutulkkauksia toukokuussa 2016 kaksi päivää. Kirjasimme havaintojamme havainnointirukomme pohjalta opiskelutulkkausten aikana ja juttelimme myöhemmin havainnoistamme. Tiedos-

timme, ettemme varmastikaan huomanneet kaikkea ja saatoimme tehdä vääriäkin johtopäätöksiä. Siksi halusimme pysyä mahdollisimman yleisellä tasolla etsien havainnoistamme tärkeimmät teemat, mikä myös lopputuotteemme eli videon kannalta on olennaista. Emme halunneet kertoa liian tarkasti koulutuksesta tai asiakkaasta, ettei asiakas ole tunnistettavissa.

Muistiinpanojen tekeminen on esianalysointia. Kaikkea havainnoinnissa nähtyä ja koettua ei kirjata ylös, vaan vain ne asiat, jotka liittyvät tutkittavaan aiheeseen. Tilanteessa tapahtuu siis jo tietynlaista analysointia, koska valikoimme mielestämme keskeiset ja tärkeät asiat muistiinpanojen muotoon. (Grönfors 2015, 157.)

Koska kävimme myös paljon asioita keskustelemalla läpi tulkin kanssa, oli vaikeaa erottaa, mikä on puhtaasti havainnointiamme ja mikä keskustelujen antia. Pyrimme silti kirjaamaan ainoastaan havainnoimamme asiat. Pidämme tuloksia luotettavina, koska olimme tehneet havainnointirungon (LIITE 4), jonka teemat kumpusivat tekemästämme tietoperustasta. Koska havainnoimme kolmesta, pystyimme tarkastelemaan havaintojamme puolueettomasti ja tarkasti.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tuloksia ei voi yleistää. Jos kuitenkin yksittäistä tapausta tutkii hyvin tarkasti, voi siitä löytää merkittävimmät ja näin ilmiön yleiset piirteet. (Hirsjärvi ym. 2013, 182.) Koska olimme jakaneet havainnointirunkomme valmiiksi teemoihin, käymme myös tulokset läpi niiden pohjalta. Seuraavaksi nostamme joka teemasta tärkeimmät havainnot esille.

6.4.1 Taustatiedot

Ensiksi kirjasimme ylös perustiedot. Kyseessä oli toisen asteen erityisopetus, jossa asiakas käytti kommunikointiin kuvia. Vaikka luokassa oli avustajia, heidän kanssaan oli selkeä jako siitä, että tulkki tulkkaa ja avustajat hoitavat asiakkaan avustamisen ja ohjaamisen.

6.4.2 Tulkin toiminta

Havainnoimme tulkin toimintaa. Tähän kuului tulkin rooli eli avustaako tulkki asiakasta ja onko tulkki puolueeton. Tulkki avusti muutamassa asiassa. Hän esimerkiksi työnsi pyörätuolia lyhyen matkan, kun avustajalla oli kädet täynnä tavaroita. Hän myös avasi oven. Lisäksi hän kantoi kommunikaation apuvälineitä ja piti huolen, että ne ovat esillä.

Tulkki pääosin varmisti, ymmärsikö asiakas jonkin tietyn sanan. Jos asiakas ei ymmärtänyt sitä, tulkki selitti sen asiakkaalle. Tulkki myös muutamaa otteeseen toisti lyhyesti muiden sanomisia varmistaakseen, että asiakas kuulee ne. Koska tulkkaustilanteet olivat aika yksinkertaisia, riitti että tulkki tulkkasi asiakkaan viestin muutamalla sanalla. Hän ei muokannut asiakkaan sanomisia, vaan tulkkasi ne pääosin toistaen siinä muodossa kuin asiakas ne hänelle kertoi.

Tulkki pyrki välillä nopeuttamaan asiakkaan kommunikointia, jotta tämä pysyisi mukana muiden tahdissa. Tulkkaus oli siis tämän vuoksi reaaliaikaista. Aluksi tulkki ensin kysyi asiakkaalta, sopiiko että teen näin? Hän esimerkiksi tuki asiakasta antamalla vaihtoehtoja, joihin asiakas sai vastata kyllä tai ei. Lisäksi hän saattoi etsiä valmiiksi oikean kohdan, mistä luultavasti löytyisi asiakkaan vastaus tiettyyn kysymykseen. Kun tilanne oli rauhallinen, tulkki antoi asiakkaan rauhassa vastata itse huomioiden koko ajan, tarvitseeko asiakas tukea. Asiakas oli hyvin puhelias ja kiinnostunut asioista, joten tulkilla oli paljon tulkattavaa. Kun uusi tehtävä annettiin, hän alkoi heti tehdä sitä innoissaan. Asiakas pystyi valitsemaan itse asioita tulkin avulla, mikä innosti asiakasta.

Havainnoimme, tekevätkö asiakas tai tulkki muistiinpanoja ja miten se vaikuttaa tulkkaukseen. Tulkki ja opiskelija eivät tehneet muistiinpanoja. Havainnoimme myös, miten tulkki toimii, jos opettaja lähtee luokasta. Koska luokassa oli aina joku aikuinen, tulkki ei joutunut ottamaan vastuuta luokasta. Kun oli hiljaisempaa, eikä opetusta, tulkki jutteli asiakkaan kanssa eli tällä tavoin innosti asiakasta kommunikointiin. Hän myös tulkkasi, kun asiakas jutteli toisen opiskelijan kanssa.

Opiskelutulkin työ voi olla hyvin rankkaa, koska päivät ovat pitkiä ja tulkkaaminen vaatii paljon keskittymistä (Kuurojen liitto ry 2006, 11). Tämän vuoksi havainnoimme, oliko pitkä päivä rankka tulkille ja miten se näkyi hänen toiminnassaan. Päivät kestivät alle kuusi tuntia, ja tulkki jaksoi tulkata aktiivisesti koko tämän ajan.

Tulkilla ei ollut etukäteismateriaalia eikä hän tarvinnut sellaista kyseisinä havainnointipäivinä. Tulkki oli joustava. Hän antoi asiakkaalle aikaa vastata sekä oli koko ajan tilanteen tasalla. Tulkin oli helppo myötäillä opettajaa, koska tämä otti tasapuolisesti huomioon kaikki opiskelijat. Kun asiakkaalla oli asiaa opettajalle, tulkki kiinnitti heti opettajan huomion.

6.4.3 Esteettömyyden huomiointi

Fyysiseen esteettömyyteen kuuluvat muun muassa pyörätuolilla kulkemista helpottavat inva-WC:t ja liuskat (Invalidiliitto ry 2009). Havainnoimme siksi rakennusta ja luokkatilaa. Rakennuksessa oli iso hissi. Jossain kohdissa ei ollut kynnystä ollenkaan, ja jos kynnys oli, siinä oli metalliliuska. Ovet oli mahdollista avata kunnolla. Asiakkaalla oli oma tila luokassa, johon hän mahtui pyörätuoleineen hyvin. Lisäksi koulussa oli inva-WC. Psyykkiseen esteettömyyteen kuuluu esimerkiksi koulun henkilökunnan asenteet (Niemelä 2007, 46). Koulun henkilökunta oli kannustavaa ja he olivat kiinnostuneita opiskelijoista. Opiskelijat olivat myös positiivisia ja monet todella puheliaita.

6.4.4 Avustajan läsnäolo

Havainnoimme myös, miten avustajan läsnäolo vaikutti tulkin toimintaan luokassa. Tulkin ja avustajien välillä oli selkeä työnjako eli avustaja avusti ja tulkki tulkkasi. Tulkin oli helppo keskittyä tulkkaamiseen, kun työnjako oli selkeä.

6.4.5 Millaisissa tilanteissa tulkki tulkkaa

Havainnoimme, millaisissa tilanteissa tulkki tulkkasi, koska opiskelutulkkaussessa tilanteita voi olla verkkokursseista näyttötutkintoon (Niittyinperä 2014). Kahtena havainnointipäivänä tulkki tulkkasi sekä opiskelukavereiden ja asiakkaansa että avustajien ja asiakkaan välisiä keskusteluja oppitunneilla ja tauoilla.

6.4.6 Yhteistyö ja tilanteen kulku

Tulkki ja opettaja eivät antaneet toisilleen palautetta, koska heillä ei ollut tarvetta siihen. Heidän välinen yhteistyö sujui hyvin. Molemmat tunnistivat omat ja toistensa roolit ja toimivat sen mukaisesti. Tulkkaus ei vaikuttanut opettajien ja/tai opiskelijoiden äänenkäyttöön. Kaikkien äänenkäyttö oli normaalia ja luontevaa.

Luokassa oli jo paljon kokemusta opiskelutulkkauksesta, joten tulkin kanssa osatiin toimia. Tulkin ei tarvinnut opastaa tulkin käytössä. Tulkin tulkkaus odotettiin aina rauhassa loppuun, vaikka asiakas olisi jo vastannut esimerkiksi ”joo” selkeästi. Kun joku jutteli asiakkaan kanssa, hän katsoi asiakasta eikä tulkkia. Tulkki oli koko ajan läsnä luokassa, joten asiakasta tulkattiin koko oppitunnin ajan.

Näimme paljon tilanteita, joissa tulkki tulkkasi asiakkaan ja hänen opiskelukavereidensa välisiä keskusteluja. Keskustelut olivat pääosin sellaisia, että opiskelukaveri kysyi jotain, johon asiakas vastasi tulkin tuella. Opettaja ja opiskelijat ymmärsivät, että tulkin tehtävä on vain tulkata. Tätä edesauttoi se, että tulkki keskittyi niin tiiviisti tulkkamiseen. Opettaja ja opiskelijat osasivat toimia tulkin kanssa. Koska tulkki keskittyi tiiviisti asiakkaaseensa eikä jutellut kovinkaan paljoa muiden kanssa, hänen roolinsa oli helpompi tunnistaa.

6.4.7 Käytännön järjestelyt ja työolosuhteet

Tulkilla ei ollut taukotilaa vaan hän piti tavaroitaan luokassa. Tulkki hoiti itse pysäköinnin ja hän käytti oppilaitoksen ruokalaa. Tulkki tiesi asiakkaan lukujärjestyksen. Tulkki ei tarvinnut suojavarusteita. Tulkilla oli hyvät työolosuhteet. Luokassa oli hyvä valaistus, mikä on tärkeää tulkkauksen kannalta. Tulkilla oli oma tuoli, ja hän oli sijoittuneena niin, että asiakas näki hyvin opettajan ja muut opiskelijat.

Luokassa kommunikoiin normaalilla vauhdilla. Jos jossain kohtaa tuli kiire, tulkki tuki asiakasta pysymään rytmissä mukana antamalla asiakkaalle vaihtoehtoja ja tukemalla kuvien valinnassa, jos asiakas antoi siihen luvan. Nopeissa kommunikatiotilanteissa tulkki voi tukea asiakasta kommunikoimaan nopeammin, mutta vain jos asiakas antaa siihen luvan.

6.4.8 Yhteenveto havainnoista

Kaiken kaikkiaan havainnoinnista selvisi, että tulkki voi avustaa pienissä asioissa kuten oven avaamisessa ja pyörätuolin työntämisessä lyhyen matkan. Lisäksi tärkeä osa tulkin toimintaa on se, että tulkki pitää kommunikoinnin apuvälineet aina esillä. Tarvittaessa hän voi myös kantaa niitä. Monella puhevammaisten tulkkauksen asiakkaalla on tarvetta eriasteiseen avustukseen. On avustus sitten juomisessa auttamista tai yleistä opastusta, on näistä sovittava aina erikseen ennen tulkkauspalvelun käytön aloittamista. (Puhevammaisten tulkkauspalvelu Suomessa 2009.) On vaikea määritellä, paljonko tulkki voi avustaa, koska tähän ei ole olemassa selkeää säännöstöä, minkä mukaan kaikki puhevammaisten tulkit voisivat toimia. Joten tähän aiheeseen tulisi kiinnittää yhä enemmän huomiota ja aiheesta tulisi tehdä tutkimuksia.

Tulkki tulkkaa molempiin suuntiin tarvittaessa eli tulkkaa asiakkaalle esimerkiksi selkokielistäen ja tulkaten asiakasta muille. On tärkeää, että tulkki toimii reaaliaikaisesti. Hänen tulee kiinnittää asiakkaan keskustelukumppanin huomio, kun asiakkaalla on jotain sanottavaa. Tulkki myös huolehtii, että asiakas pysyy muiden tahdissa mukana tukemalla kommunikaatiota. Jos tilanne on rauhallisempi, tulkki antaa asiakkaan muodostaa viestin rauhassa

Fyysinen esteettömyys takaa sen, että asiakkaan on helppoa ja turvallista kulkea paikasta toiseen. Psyykkinen esteettömyys, kuten muiden asenteet, taas vaikuttaa vahvasti asiakkaan viihtyvyyteen. Lisäksi opiskelutulkkauksessa on tärkeää pitää työnjako selvillä, kun asiakkaalla on avustaja. Työnjakoon kuuluu se, että avustaja avustaa ja tulkki tulkkaa.

Opiskelutulkkaukseen kuuluu monenlaisissa tilanteissa tulkkaminen aina luennoista välituntiin. Tärkeintä on, että tulkki tulkkaa kaikissa tilanteissa aktiivisesti asiakkaan ja muiden henkilöiden välisiä keskusteluja. Yhteistyön sujumisen kannalta on tärkeää, että koulun henkilökunta ja opiskelijat ovat omaksuneet tulkin roolin. Yhteistyö paranee sitä myötä, kun opiskelutulkkaus tulee tutummaksi. Tulkin rooli on helpompi hahmottaa, kun tulkki keskittyy tiiviisti asiakkaaseensa ja tämän kommunikointiin. Käytännön järjestelyt hoidetaan opiskelutulkkauksessa tilannekohtaisesti. Tulkin oma joustavuus ja toiveet vaikuttavat myös tähän paljon. Esimerkiksi taukotilaa ei ole pakko selvittää, jos tulkki ei sellaista koe tarvitsevänsä.

6.5 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen

Tekemämme tutkimukset eivät kaikilta osin vastanneet tutkimuskysymyksiimme, mutta toivat paljon uutta ja hyödyllistä tietoa puhevammaisten opiskelutulkkauksesta. Tutkimuskysymyksiämme olivat: Kuinka paljon puhevammaisten opiskelutulkkausta on Suomessa ja millaisissa erilaisissa opintojen muodoissa? Millaista puhevammaisten opiskelutulkkaus on käytännössä yleisellä tasolla?

Koska kyselyyn vastasi vain murto-osa kaikista kyselyn saaneista, emme voi kyselyn perusteella sanoa, paljonko Suomessa tehdään opiskelutulkkauksia. Vaikka vastaajia oli vähän, vastausten samankaltaisuus osoittaa, että opiskelutulkkaukset painottuvat ammatilliseen erityisopetukseen ja työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaan koulutukseen. Harva on integroituna koulutuksessa.

Kyselystä ja havainnoinnista selvisi, että puhevammaisten opiskelutulkkaukset ovat yleisellä tasolla hyvin samankaltaisia kuin viittomakielinen opiskelutulkkaukset. Vaikka näissä kahdessa tulkataan eri kommunikaatiomenetelmillä, ovat monet asiat samanlaisia kuten käytännön järjestelyistä sopiminen, tulkin roolin tärkeys, tulkin sijoittuminen luokassa, yhteistyön merkitys eri osapuolten kesken ja erilaiset tulkkauksilanteet. Puhevammaisten opiskelutulkkaukseen voi kuulua lisäksi yhteistyö asiakkaan avustajan kanssa, joka avustaa asiakasta esimerkiksi pukeutamisessa ja syömisessä. Puhevammaisten opiskelutulkkaukseen voi kuulua myös asiakkaan kommunikoinnin apuvälineistä huolehtiminen.

Puhevammaisten opiskelutulkkaukset ovat vielä jonkin verran vierasta opettajille, opiskelijoille, avustajille ja puhevammaisen asiakkaan läheisille. Osa myös suhtautuu siihen negatiivisesti. Vaikka tietämättömyyttä ja epäkohtia löytyy, on hyvä, että puhevammaisten tulkit kertaavat työhönsä liittyviä asioita. He kertaavat paljon esimerkiksi tulkin roolia sekä valmistautumisen ja yhteistyön tärkeyttä. Pitämällä huolta työoloistaan ja oikeasta toiminnasta puhevammaisten tulkit kehittävät koko ajan opiskelutulkkauksia paremmaksi ja toimivammaksi.

Sekä kysely että havainnointi toimivat hyvinä pohjina videomme tekoon. Kerromme myöhemmin luvussa 7.2, miten hyödynsimme kyselyn ja havainnoinnin tuloksia, kun kuvaamme videomme suunnittelua.

7 TIEDOTUSMATERIAALIA PUHEVAMMAISTEN OPISKELU-TULKKAUKSESTA

Kerromme tässä luvussa, miten opinnäytetyöprosessimme sai alkunsa. Kerromme myös videon suunnittelusta ja valmistamisesta eli videolle tulevien kuvien piirtämisestä, videolle liitettävän selkotekstin rakentamisesta (LIITE 5) ja videon editoinnista. Lopuksi arvioimme videon lopputulosta.

7.1 Prosessin käynnistäminen

Halusimme tehdä toiminnallisen opinnäytetyön, jossa keskitymme tuotekehittelyyn eli produktioon. Tuotekehittelyymme kuuluu suunnittelu- ja valmistusprosessi, tuotteen toteutus ja arviointi. (Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä 2010, 34.) Pohdimme tiedotusmateriaalimme muotoa ja päätimme tehdä videon, johon kuvaisimme aitoa opiskelutulkkauksilannetta, jossa esiintyisi puhevammainen opiskelija ja hänen tulkkinsa. Päädyimme videoon, koska se on hyvä ja havainnollistava keino tiedottaa.

Otimme yhteyttä Tikoteekin ja Papunet- verkkopalvelun kehittämispäällikköön Eija Roiskoon. Heidän ideansa oli tiedottaa opiskelutulkkauksesta peruskoulussa. Ehdotimme muokattua versiota heidän ideastaan niin, että kohdentaisimme tiedotuksen peruskoulun jälkeisissä opinnoissa oleviin opiskelutulkausta tarvitseviin opiskelijoihin ja heidän opettajiinsa. Roisko vastasi, että Tikoteekki oli kiinnostunut aiheestamme ja halusi tilata opinnäytetyömme. Heidän kauttaan saimme työelämäohjaajaksi Virpi Yiannakoun. Hän toimii Tikoteekissa asiantuntijana ja puhevammaisten tulkkina. Tapasimme Yiannakoun, Roiskon ja Papunetin verkkotoimittaja Maija Ylätuvan joulukuussa 2015 Helsingin Tikoteekissa. Heiltä saimme vinkin siitä, miten löytäisimme videolle tarvitsemamme tulkki-opiskelija-parin.

Kun olimme esitelleet opinnäytetyösuunnitelmamme alkukevästä 2016 opinnäytetyö- seminaarissa, lähetimme esittelytekstin (LIITE 6) Suomen Puhevammaisten Tulkit ry:n sihteerille Heli Honko-Pekkariselle. Hän välitti sen puhevammaisten tulkeille. Esittelytekstissä kerroimme, että tarvitsemme puhevammaisten tulkin ja hänen asiakkaansa videollemme. Koska emme saaneet vastauksia, päätimme lähettää esittelytekstin vielä uudestaan itse. Katsoimme Kelan sivuilta yritykset, jotka olivat ilmoittaneet tekevänsä puhevammaisten opiskelutulkkausta ja lähetimme esittelytekstin yritysten kaikille puhevammaisten tulkeille.

Koska kiinnostunutta tulkki-opiskelija-paria ei löytynyt, muutimme suunnitelmaamme hieman. Päätimme aidon tilanteen videoinnin sijasta piirtää 11 opiskelutulkkaukseen liittyvää tilannekuvaa, jotka muodostivat pienen tarinan. Kuvien piirtämisen jälkeen editoimme kuvat videoksi, jossa selostamme selkopuheella, mitä kuvissa tapahtuu. Piirtämällä kuvat saimme videolle juuri sellaiset asiat, joita halusimmekin tuoda esiin puhevammaisten opiskelutulkkauksessa. Aidon tilanteen videoinnissa olisi ollut vaikeaa saada videolla juuri ne teemat, joita olimme miettineet.

Kun saimme varmistuksen ohjaajiltamme, että uusi ideamme oli hyvä, lähetimme uuden esittelytekstin loppukevästä 2016 puhevammaisten opiskelutulkkausta tekeville tulkeille (LIITE 7). Viestissä kerroimme, että haluamme vain havainnoida tulkki-opiskelija-parin toimintaa noin kahden päivän ajan. Tässä vaiheessa käytimme vielä termiä tiedottava sarjakuva. Myöhemmin vaihdoimme termiksi video. Videomme pohjautuisi havainnointiin.

7.2 Videon suunnittelu

Kun uutta tuotetta lähdetään kehittämään, sille pitää olla olemassa tarve. (Jokinen 2010, 17.) Tiedotusmateriaalille on todellinen tarve, koska jokaisella on oikeus koulutukseen riippumatta henkilön erityistarpeista. Tiedottavan videomme

tarkoitus on tavoittaa puhevammaiset opiskelijat ja heidän opettajansa, ja sitä kautta edistää tasa-arvoisen opiskelun toteutumista.

Tuotteen toteuttaminen pitää olla mahdollista uuden tuotteen kehittämisessä (Jokinen 2010, 17). Päätimme tehdä tuotteemme piirtämällä kuvat ja editoimalla ne videon muotoon, koska meiltä löytyy osaamista ammattimaisesta piirtämisestä ja editoinnista.

Videomme kohderyhmänä ovat tulkkausta tarvitsevat puhevammaiset opiskelijat ja heidän opettajansa sekä puhevammaiset henkilöt, jotka eivät tiedä oikeudestaan saada tulkki opintoihinsa. Videon on tarkoitus innostaa koulunsa aloittavia ja jo opiskelevia puhevammaisia henkilöitä hakemaan Kelan opiskelutulkkausta. Videolla on myös tarkoitus tuoda esille, millainen rooli tulkilla on luokassa ja miten hänen läsnäolonsa helpottaa opettajan työskentelyä. Videolla korostetaan, että tulkki ei ole arvostelemassa opettajan työtä vaan edistämässä kommunikaatiota sujuvammaksi ja näin mahdollistamassa tasa-arvoisen koulunkäynnin.

Videon sisältö on tarinan muotoon tehty. Aloimme suunnitella tarinaa alkukesällä 2016. Tarinan suunnittelussa käytimme hyväksemme tekemiemme havainnoinnin ja kyselyn tuloksia. Mietimme aluksi, millaisia hahmoja kuvissa voisi olla. Päätimme, että päähenkilö on puhevammaisen nainen, joka on pyörätuolissa ja käyttää askeltavaa kuvakansiota. Hänen nimensä on Milla. Puhevammaisten tulkki on nainen, joka askeltaa kansiota asiakkaalle eli kysyy aina asiakkaalta, missä hänen tarkoittamansa kuva on, koska asiakas ei pysty itse näyttämään kuvia kansiota. Tulkin nimi on Anna. Tarinassa esiintyy myös avustaja. Lisäksi siinä esiintyy opettaja ja muutama opiskelija. Seuraavaksi kerromme, millaiset kuvat suunnittelimme tuon tarinan kertomiseen.

Ensimmäisessä kuvassa aiheena on asiakkaan pääsy kouluun. Kuvassa asiakas istuu ja unelmoi koulunkäynnistä. Tässä esittelemme asiakkaan ja hänen kommunikaatiomenetelmänsä. Aloitustilanteeksi valitsimme sen, että asiakas on vasta päässyt kouluun ja nyt hän hakee opiskelutulkkausta.

Toisen ja kolmannen kuvan aihe on opiskelutulkkauksen hakeminen ja päätöksen saaminen. Toisessa kuvassa on Kelan logolla varustettu lomake. Halusimme tällä kuvalla tuoda esille, miten oikeutta opiskelutulkkaukseen voi hakea. Kolmannessa kuvassa asiakas on äitinsä kanssa tietokoneella täyttämässä opiskelutulkkauksen hakemusta. Tällä kuvalla tuomme ilmi, että tulkkityön voi tehdä monella eri tavalla.

Neljännän kuvan aihe on opiskelutulkkauksen aloittaminen ja koulussa tiedottaminen. Kuvassa tulkki tiedottaa luokalle tulkin työstä. Halusimme kertoa tiedottamisesta, koska kyselyn tuloksista selvisi, että tiedottaminen on tärkeä osa opiskelutulkkauksen alkua.

Viidennen kuvan aihe on molempiin suuntiin tulkkaus. Kuvassa tulkki askeltaa kansiota asiakkaalle. Halusimme esitellä tilanteen, jossa tulkki tulkkaa asiakkaan tuottamia viestejä muille. Lisäksi suunnittelimme, että kerromme videon taustalla, että tulkki voi tulkata myös muiden viestit asiakkaalle, jos asiakkaalla on vaikeuksia ymmärtää puhetta. Jos tulkki siis tulkkaa sekä muiden viestit asiakkaalle että asiakkaan viestit muille, on kyse molempiin suuntiin tulkkauksesta. Halusimme tuoda tämän esille, koska havainnointimme ja kyselymme vastauksista kävi ilmi, että opiskelutulkkauksessa on myös jonkin verran molempiin suuntiin tulkkausta.

Kuudennessa kuvassa tulkki ottaa kansiota Millan repusta, joka on pyörätuolin työntöaisoissa. Havainnoinnissamme tuli vahvasti esille, että tulkki pitää huolen siitä, että kommunikoinnin apuvälineet olivat koko ajan käytettävissä. Tulkki voi siis tarvittaessa ottaa asiakkaan kommunikoinnin apuvälineen esimerkiksi hänen repustaan. Tämä on tärkeä tieto etenkin puhevammaisille, joilla ei ole kokemusta tulkin käytöstä.

Seitsemännessä kuvassa opettaja ojentaa tulkkille papereita eli etukäteismateriaalia, jotka liittyvät ensi tunnin aiheisiin. Kyselystä kävi ilmi, että tulkit saavat huolestuneesti etukäteismateriaalia. Monesti he kaipaisivat pelkästään tietoa siitä, mitä

seuraavalla kerralla tehdään. Halusimme sen vuoksi tuoda esiin, että etukäteismateriaalin saaminen on tulkin valmistautumisen ja tulkkauksen kannalta tärkeää.

Kahdeksannen kuvan aiheeksi valitsimme tauoilla ja muissa tilanteissa tulkkaminen. Kuvassa opiskelijat ja tulkki ovat välitunnilla. Sekä tietoperustaa kirjoittessamme että kyselyä tutkiessamme kävi ilmi, että tulkki tulkkaa monenlaisissa tilanteissa opiskelutulkkauksen aikana. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi koetilanteet, välitunnit sekä terveydenhoitajalla käynnit. Halusimme korostaa, että tulkki mahdollistaa puhevammaisen opiskelijan osallistumisen. Kun kysyimme kyselyssä tulkeilta, mitä meidän olisi tärkeää tiedottaa, juuri tätä osallistumisen mahdollisuutta korostettiin.

Yhdeksännessä kuvassa avustaja syöttää asiakasta. Tulkki on vieressä kansio sylissään, valmiina tulkkamaan, jos asiakkaalla on jotain, mitä hän haluaa sanoa. Havainnoitavalla asiakkaallamme oli avustaja, ja he olivat tulkin kanssa sopineet tarkasti, mikä tehtävä kuuluu kenellekin. Kyselystä selvisi, että osalla työnjako toimii, mutta osalla se on hieman jäsentymätöntä vielä. Siksi halusimme tuoda avustajan ja tulkin roolien erot esille.

Kymmenennessä kuvassa aiheena on opettajan ja tulkin yhteistyö. Kuvassa tulkki ja opettaja seisovat kahdestaan keskustelemassa. Tällä kuvalla halusimme tuoda esille tulkin ja opettajan yhteistyötä sekä molemminpuolista palautteenantoa. Tämä kuva tähtää erityisesti opettajien suuntaan tiedottamiseen. Havainnoinnissa selvisi, että tulkilla ja opettajalla oli hyvä keskusteluyhteys molemminpuoliseen palautteenantoon. Kyselyssä eräs tulkki vastasi, että hyvällä keskusteluyhteydellä saa syvyyttä tulkkaukseen. Valitettavasti kaikilla ei ollut tällaista palautteenantoa puolin ja toisin lainkaan.

Viimeinen kuva korostaa opiskelutulkkauksen hyötyjä. Kuvassa ovat puhevammaisen asiakas, muut opiskelijat, tulkki ja opettaja. Teimme tämän viimeisen kuvan pääosin kyselyn viimeisen kysymyksen vastausten perusteella. Toimme

muun muassa kuvan yhteydessä esille, että tulkin kanssa asiakas voi osallistua opiskeluun ja keskusteluihin samalla tavalla kuin muutkin opiskelijat. Koimme tämän kuvan kivaksi ja kannustavaksi. Toivomme, että mahdollisimman moni puhevammaisen saisi tästä innostuksen hakea puhevammaisten opiskelutulkausta.

7.3 Videon kuvien piirtäminen

Tuotekehittelyn luonnosteluvaiheessa ei vielä tehdä tarkkoja piirustuksia vaan mietitään erilaisia mahdollisia ratkaisumalleja (Jokinen 2010, 21). Jokainen meistä kolmesta teki luonnoksia, jotta erilaisia ehdotuksia olisi mahdollisimman paljon ja jotta niistä olisi helpompaa valita parhaimmat. Kirjallisuudessa todetaan, että tuotteen luonnostelun jälkeen valitaan paras luonnos, josta kehitellään yksityiskohtaisesti lopullinen tuote (Jokinen 2010, 89). Valitsimme parhaimmiksi Suvi Mikolan tekemät luonnokset.

Suvi Mikola oli päävastuussa kuvien lopullisesta ulkoasusta, koska hänellä on kokemusta ammattimaisesta piirtämisestä. Kuvien piirtämisessä tuli ottaa huomioon, että ne ovat mahdollisimman selkeitä ja täyttävät selkokuvan kriteerit. Selkokuvaa tehdessä on tärkeää muistaa, että sen tulee olla mahdollisimman yksiselitteinen. Kuvan tulee olla myös yhtenevä mahdollisen tekstin kanssa. Erikoisia kuvakulmia tulee välttää. Hyvässä selkokuvassa ei saa olla voimakkaita ja turhia yksityiskohtia. (Virtanen 2015, 39–41.) Varmistaaksemme kuvien yksiselitteisyyden, jätimme taustan valkoiseksi, jotta katsoja voi kiinnittää huomionsa kuvassa esiintyviin hahmoihin ja kuvan tilanteeseen.

Loppukesästä 2016 Mikola sai valmiiksi kuvien lyijykynäversiot. Kun Mikola oli piirtänyt 11 kuvaa, hän vahvisti tussilla niiden ääriviivat. Sen jälkeen hän kopioi kuvat ja väritti ne. Lopuksi hän skannasi kuvat koneelle.

7.4 Videon editointi

Koska skannatut kuvat olivat hieman vaaleita, Suvi Kaksonen skannasi kuvat uudestaan ja editoi kuvien tarkkuutta, värikylläisyyttä sekä kontrastia. Suvi Mikola lähti syksyllä 2016 kolmeksi kuukaudeksi vaihtoon ja sinä aikana Suvi Kaksonen ja Jaana Paavola jatkoivat kuvien työstämistä videon muotoon.

Aloimme suunnitella videoon tulevaa selkokielistä tekstiä, jonka sekä puhumme selkopuheella videon taustalle että lisäämme tekstityksenä videoon. Lähetimme tekstin lehtorillemme Riia Lamminmäelle kommentoitavaksi. Muokkasimme tekstiä hänen kommenttiansa mukaan, jonka jälkeen lähetimme tekstin Eija Roiskolle ja Virpi Yiannakoulle. He lähettivät tekstin edelleen Selkokeskukseen kommentoitavaksi. Tämän jälkeen teimme tarvittavat muutokset ja Jaana Paavola alkoi harjoitella selkokielisten tekstin puhumista videolle.

On tärkeää muistaa, että selkokieltä on puhuttava hitaammin kuin yleiskieltä. Kun yleiskieli on puhuttuna noin 90 sanaa minuutissa, on selkokieli alle 70 sanaa minuutissa. Tekniseen laatuun tulee myös kiinnittää huomiota. Äänitys kannattaa tehdä rauhallisessa ympäristössä ja mikrofonin on oltava mahdollisimman lähellä puhujaa. (Papunet 2016c.) Marraskuussa nauhoitimme selkokielisten puheen koulumme tulkkausstudiossa. Tämän jälkeen laitoimme nauhoitteen Roiskolle ja Yiannakoulle kommentoitavaksi. He pitivät puhetta sopivan rauhallisena ja selkeänä.

Keväällä 2017 aloitimme videon editoinnin Adobe Premier Elements11 -ohjelmalla. Suvi Kaksonen oli päävastuussa editoinnista, koska hänellä on audiovisuaalisen viestinnän perustutkinto. Aluksi liitimme kuvat editointi-ohjelmaan, jonka jälkeen teimme kuviin häivytykset. Liitimme ohjelmaan nauhoittamamme selkokielisten puheen ja järjestimme kuvat kulkemaan puheen mukaan.

Lisäsimme lopuksi videoon tekstityksen tukemaan selkokiehisen puheen ymmärtämistä. Selkokiehisen ilmaisen ohjeistuksen mukaan on muistettava, ettei tekstitys saa peittää olennaista kuvasisältöä. Tekstin värin ja kirjasintyyppin on oltava selkeitä. (Papunet 2016c.) Käytimme tekstityksen kirjasintyyppinä Arialia. Alla olevassa kuvassa on esimerkki yhdestä videon kuvasta tekstityksen kanssa.

KUVA 1. Esimerkki videolta

Kehitysvammaliiton Tikoteekin videolla soi aiheen vaihtuessa musiikki, mikä toi elävyyttä videoon (Puhevammaisten tulkkaukspalvelu Suomessa 2009). Päätimme myös käyttää tekijänoikeusvapaata musiikkilähdettä videomme elävöittämiseksi. Lähteenä käytimme sivustoa PremiumBeat.

7.5 Valmis video ja sen analysointi

Valmis materiaali tulee Tikoteekin käyttöön, ja se julkaistaan Papunetin sivuilla. Meillä opiskelijoilla on siihen subjektiivinen oikeus. Lisäksi Diakonia-ammattikorkeakoulu saa käyttää sitä tutkimukseen, opetukseen ja mainontaan.

Olemme tyytyväisiä valmistamaamme puhevammaisten opiskelutulkkauksesta tiedottavaan videoon. Tavoitteenamme oli tehdä laadukasta tiedotusmateriaalia ja onnistuimme tässä mielestämme hyvin. Otimme videon teossa huomioon kohderyhmämme tekemällä kuvista visuaalisesti selkeitä. Teimme tekstistä ja videon taustalla olevasta puheesta selkokielen. Työmme laatu on mielestämme hyvä. Pelkäsimme, että käsin väritettyjen kuvien skannaus koneelle muuttaa kuvien laatua ja paljastaa pienet väriyksen sävyerot. Kuvat näyttivät kuitenkin hyviltä ja niiden väritys tasaiselta. Pidimme myös siitä, että musiikki elävöitti videota.

Kehittämiskohteiksi pohdimme videon pituutta ja äänenlaatua. Videosta tuli hieman pitempi kuin suunnittelimme (7:22). Suunnittelimme, että videosta tulee 6 minuuttia pitkä. Toisaalta videon pituuteen vaikutti se, että selostus videon taustalla oli selkokielen ja tämän vuoksi normaalia puhenopeutta hitaampaa. Lisäksi kuvien vaihtumiskohtiin teimme häivytykset musiikin kanssa, jotka myös lisäsivät videon pituutta. Videon ääniraidan taustalla kuuluu hieman suhinaa, mutta ei häiritsevästi.

Pidämme myös videon sisältöä hyvänä. Koska teimme laajan taustakartoituksen videon suunnittelun tueksi, sen sisältö on luotettava ja ajankohtainen. Vaikka video pohjautuu havainnointiin ja kyselyyn, videon tarina ja hahmot ovat täysin fiktiivisiä. Videossa on siis huomioitu eettisyys ja identiteettisuoja.

8 POHDINTA

Olemme iloisia, että videomme julkaistiin sekä YouTubessa hakusanalla Puhevammaisten opiskelutulkkaus että Papunetissä osoitteessa www.papunet.net/tietoa/tulkkauspalvelu. Toivomme, että video tavoittaa erityisesti suunnittelemamme kohderyhmän eli puhevammaiset henkilöt ja puhevammaisten opiskelijoiden opettajat.

Tavoitteenamme oli kerätä mahdollisimman laajasti yleistä tietoa puhevammaisten opiskelutulkkauksesta. Tavoite toteutui hyvin, koska saimme kyselystä ja havainnoinnista paljon tietoa ja tukea lopputuotteemme tekoon. Saamamme tieto oli luotettavaa, koska sen lähteenä olivat puhevammaisten tulkit, joilla on kokemusta opiskelutulkkauksesta. Lisäksi halusimme valmistaa laadukkaan tiedottavan videon lisäämään tietoisuutta puhevammaisten opiskelutulkkauksesta ja sitä kautta edistämään tulkin ja opettajan parempaa yhteistyötä. Tätä tavoitetta ajatellen korostimme useassa kuvassa opettajan toimintaa osana opiskelutulkausta, kuten palautteenantoa tulkaustilanteista. Videolla toteutimme tärkeimmän tavoitteemme, eli toimme esiin puhevammaisen opiskelijan mahdollisuuden tasavertaiseen koulunkäyntiin.

Kokosimme tietoperustan opiskelutulkkauksen osuuden viittomakielisen opiskelutulkkauksen lähteiden mukaan, koska puhevammaisten opiskelutulkkauksesta ei ole tutkittua tietoa. Tekemämme kysely osoitti, että viittomakielisten ja puhevammaisten opiskelutulkkauksessa on paljon yhtäläisyyksiä, kuten tulkin työstä tiedottaminen ja tulkin perehtyminen tunnin aiheisiin etukäteen.

Opinnäytetyöprosessimme oli pitkä, mutta tasainen. Aloitimme työn ajossa ja työstimme opinnäytetyötämme säännöllisesti, joten pysyimme hyvin aikataulussa. Yhteistyömme oli sujuvaa, koska olimme jakaneet vastuualueet tasaisesti. Luotimme toistemme kykyihin ja osaamiseen, joten työskentelymme sujui mutkattomasti.

Jatkokehityskohteeksi ehdotamme samantapaisen tiedotusmateriaalin tekemistä ruotsinkielellä, jotta myös toista kotimaista kieltä puhuvat saisivat tietoa puhevammaisten opiskelutulkkauksesta omalla äidinkielellään. Toinen hyvä jatkotutkimuskohde olisi tekemämme videon esittely kouluissa, joissa opiskelee puhevammaisia henkilöitä. Myöhemmin voisi tutkia onko videon näyttäminen vaikuttanut koulujen henkilökunnan ja opiskelijoiden toimintaan tilanteissa, joissa on opiskelutulkkauksia.

Opinnäytetyötä tehdessämme olemme kehittyneet ammatillisesti monella tavalla. Olemme syventäneet ammatillista tietämystämme puhevammaisten tulkkauksen tärkeästä osasta eli opiskelutulkkauksesta. Lisäksi olemme verkostoituneet tulkkausalan merkittävän tekijän eli Kehitysvammaliiton Tikoteekin kanssa. Samalla olemme kehittäneet yhteistyötaitojamme, jotka ovat hyödyksi tulevassa ammatissamme puhevammaisten tulkkeina.

Videomme tulee tavoittamaan uusia tulkkeja ja asiakkaita, jotka jo saattavat pohtia opiskelutulkkauksen mahdollisuutta. Videomme siis lisää tietoa tulkkausalan kentällä sekä sen ulkopuolella. Toivomme, että tiedon lisääntyessä puhevammaiset henkilöt hakevat enemmän opiskelutulkkauksia, minkä myötä puhevammaisten tulkit työllistyvät paremmin.

Olemme kiitollisia, että saimme havainnoida aitoa puhevammaisten opiskelutulkkauksitilannetta opinnäytetyötämme varten. Todellisen tilanteen seuraaminen syvensi ymmärrystämme puhevammaisten opiskelutulkkauksesta. Opinnäytetyömme antoi meille hyvän pohjatiedon tulevaa ammattiamme varten. Lähdemme työelämään luottavaisin mielin ja innokkaina kehittämään puhevammaisten opiskelutulkkauksia.

LÄHTEET

- Aarnos, Eila 2015. Kouluun lapsia tutkimaan: havainnointi, haastattelu ja dokumentit. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 166–167.
- AMEO i.a.a. Ammatillinen erityisopetus. Viitattu 20.3.2016.
<http://ameo.fi/amatillinen-erityisopetus/>
- AMEO i.a.b. Valmentava koulutus. Viitattu 20.3.2016.
<http://ameo.fi/amatillinen-erityisopetus/valmentava-koulutus/>
- AMEO i.a.c. Ammatillinen lisä- ja täydennyskoulutus. Viitattu 20.3.2016.
<http://ameo.fi/amatillinen-erityisopetus/aikuiskoulutus/>
- AMEO i.a.d. Oppilaitokset. Viitattu 20.3.2016. <http://ameo.fi/oppilaitokset/>
- Ammattikorkeakoululaki 2014/932, 14.11.2014. Viitattu 10.3.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932>
- Ammattinetti i.a. Koulunkäynninohjaaja. Viitattu 20.10.2016.
http://www.ammattinetti.fi/amatit/detail/293_ammatti
- Avoimen yliopiston Koppa i.a. Kyselyt. Viitattu 18.1.2016.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metetelmapolkuja/metetelmapolku/aineistonhankintametetelmat/kyselyt>
- DeTienne, Saara & Haikara, Pirkko 2012. Puhevammaisten tulkkipalvelun laatu: Käyttäjän ääni kuuluville. Laurea-ammattikorkeakoulu. Tikkurila. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- ESOK-hanke 2006–2011. Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa. Viitattu 11.3.2016.
<http://www.esok.fi/esok-hanke>
- Grönfors, Martti 2015. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 149, 157.
- Hallintolaki 2003/434, 6.6.2003. Viitattu 10.3.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>

- Heinonen, Marjo 2006. Avustaja, omaishoitaja vai kotipalvelu? Teoksessa Marjo Heinonen & Heini Saraste (toim.) Tahtoa, todellisuutta ja toiveita. Suuri kertomus henkilökohtaisesta avusta. Helsinki: HAJ – projekti, Kynnys ry, 42–43.
- Heister Trygg, Boel 2010. Graafinen kommunikointi: esineet, kuvat ja symbolit puhetta tukevassa ja korvaavassa kommunikoinnissa. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2013. Tutki ja kirjoita. 15. –17. painos. Helsinki: Tammi.
- Huuhtanen, Kristina 2012a. Mitä kommunikointi on? Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kouvola: Solver Palvelut, 15.
- Huuhtanen, Kristina 2012b. Kommunikointi elein ja viittomin. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kouvola: Solver Palvelut, 27–28.
- Huuhtanen, Kristina 2012c. Merkit ja merkkijärjestelmät. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kouvola: Solver Palvelut, 58–61.
- Huuhtanen, Kristina 2012d. Bliss-kielellä kommunikointi. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kouvola: Solver Palvelut, 79.
- Huuhtanen, Kristina 2012e. Esineillä ja graafisilla merkeillä kommunikointi. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kouvola: Solver Palvelut, 52.
- Huuhtanen, Kristina 2012f. Lukijalle. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kouvola: Solver Palvelut, 9.
- Huusko, Outi 2003. Arki toimii – opiskelutulkkauksen viittomakielialan osuuskunta Viassa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Helsingin koulutusyksikkö. Viittomakielen tulkin aikuiskoulutus. Opinnäytetyö.

Högström, Anne 2002. Yhteiskunnallinen viestintä. Tiedottamisesta tavoitteelliseen viestintään. Helsinki: Inforviestintä Oy.

Ilvonen, Anne 2011. Miten tiedotan? Yhdistystoimijan tiedottamisopas. Helsinki. OK-opintokeskus.

Invalidiliitto ry 2009. Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus – Opas kartoituksen tilaajalle ja toteuttajalle. Invalidiliiton julkaisuja O.38., 2009. Viitattu 16.3.2016.

http://inport2.invalidiliitto.fi/Raken_Ympariston_Esteet_netti.pdf

Invalidiliitto ry 2016. Esteettömyys. Viitattu 16.3.2016.

<http://www.invalidiliitto.fi/portal/fi/esteettomyys/>

Jokinen, Reetta 2016. Palveluneuvoja. Kela/Vammaisten tulkkauspalvelukeskus. Turku. Henkilökohtainen tiedonanto. 14.3.

Jokinen, Tapani 2010. Tuotekehitys. 6.painos. Helsinki: Otatieto. Viitattu 2.3.2016. Saatavissa <https://www.finna.fi/>, E-aineisto.

Kansaneläkelaitos 2013. Kela uudistaa vammaisten henkilöiden tulkkauksen välityspalvelua. Viitattu 9.3.2016.

http://www.kela.fi/ajankohtaista-yhteistyokumppanit/-/asset_publisher/WQHcJ3JiaK7b/content/id/638781

Kansaneläkelaitos 2014. Tulkkauspalveluiden kilpailutus. Viitattu 9.3.2016.

<http://www.kela.fi/valitut-palveluntuottajat>

Kansaneläkelaitos 2015a. Hae oikeutta tulkkaukseen. Viitattu 15.3.2016.

http://www.kela.fi/vammaisten-tulkkauspalvelut_hae-oikeutta-tulkkaukseen

Kansaneläkelaitos 2015b. Asiakasprofiili. Viitattu 15.3.2016.

http://www.kela.fi/hae-oikeutta-tulkkaukseen_asiakasprofiili

Kansaneläkelaitos 2015c. Tulkin tilaaminen. Viitattu 15.3.2016.

http://www.kela.fi/vammaisten-tulkkauspalvelut_tulkin-tilaaminen

Kansaneläkelaitos 2015d. Näin haet opiskelutulkkauksia. Viitattu 15.3.2016.

<http://www.kela.fi/opiskelutulkkaukset>

Kansaneläkelaitos 2015e. Opiskelutulkin tilaaminen. Viitattu 15.3.2016.

<http://www.kela.fi/opiskelutulkin-tilaaminen>

Kansaneläkelaitos 2015f. Tulkkingit. Viitattu 15.3.2016.

http://www.kela.fi/tulkin-tilaaminen_tulkkingit

Kansaneläkelaitos 2015g. Tietoa opiskelijalle. Viitattu 15.3.2016.

<http://www.kela.fi/tietoa-opiskelijalle>

Kansaneläkelaitos 2017a. Vammaisten tulkkauspalveluun muutoksia ensi vuonna. Viitattu 26.4.2017.

http://www.kela.fi/ajankohtaista-yhteistyokumppanit-vammaistuet/-/asset_publisher/2nCGtH8EBF98/content/vammaisten-tulkkauspalveluun-muutoksia-ensi-vuonna?p_p_auth=ITYwF0f1&_101_IN-STANCE_H16zutp9V0dq_redirect=%2Ftulkkauspalvelut

Kansaneläkelaitos 2017b. Vammaisten tulkkauspalvelun hankinta 2018. Viitattu 26.4.2017.

<http://www.kela.fi/-/vammaisten-tulkkauspalvelun-hankinta-2018>

Kehitysvammaliitto 2015a. Opas puhevammaisten tulkkauspalvelusta.

Viitattu 15.9.2016.

http://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Julkaisut/tulkkauspalveluopas_2014_netti.pdf

Kehitysvammaliitto 2015b. Puhevammaisuus. Viitattu 6.9.2016.

<http://www.kehitysvammaliitto.fi/suomeksi/tietoa-liitosta/puhevammaisuus/>

Kehitysvammaliitto 2016. Opas kommunikoinnin apuvälinepalveluihin. Viitattu 24.9.2016.

<http://papunet.net/tietoa/fileadmin/kuvat/oppaat/Opas%20kommunikoinnin%20apuvalinepalveluihin.pdf>

Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä – Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opin näytetöitä varten 2010. 5., uudistettu laitos. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja C Katsauksia ja aineistoja 17. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Kuurojen liitto ry 2006. Opiskelutulkkaus. Viitattu 9.3.2016.

<http://www.esok.fi/esok-hanke/kaytannot/opinto/tuki/optulkkaus/optulk.pdf>

Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 1998/631, 21.8.1998.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980631>

Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 1998/630, 21.8.1998. Viitattu 10.3.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980630>

Laki julkisista hankinnoista 2007/348, 30.3.2007. Viitattu 10.3.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070348>

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992/785, 17.8.1992. Viitattu 10.3.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812, 22.9.2000.

Viitattu 10.3.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 2010/133, 19.2.2010.

Viitattu 19.11.2015.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100133>

Laki vapaasta sivistystyöstä 1998/632, 21.8.1998. Viitattu 10.3.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980632>

Lappi, Päivi & Malm, Anja 2012. Viitottu puhe ja sormiaakkosviestintä.

Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kouvola: Solver Palvelut, 47.

Leskelä, Leela 2015. Selkopuhe ja ääneen lukeminen. Julkaisussa Hannu

Virtanen (toim.) Selkeää ja saavutettavaa viestintää. Viisi artikkelia selkoilmaisusta. Kehitysvammaliitto ry, 19–25. Viitattu 6.9.2016.

http://papunet.net/selkokeskus/fileadmin/tiedostot/kuvat/selkeaa_ja_saavutettavaa_viestintaa_verkko_kansi.pdf

Liuhala, Allan 1983. Tiedottaminen palkitaan. Teoksessa Allan Liuhala; Jyrki

Maunula & Markku Kosola Tiedota! Karkkila: Kustannus-Mäkelä Oy, 15–19.

Lukiolaki 1998/629, 21.8.1998. Viitattu 10.3.2016

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980629>

Niemelä, Anna 2007. ”Joutuu vähän taisteleen”: tutkimus vammaisten ja

kuurojen nuorten opintopoluista. Helsinki: Yliopistopaino.

Niittyinperä, Ulla 2014. Opiskelutulkkaukset. Luentokurssi 1.9.2014. Diakonia-

ammattikorkeakoulu.

Nurminen, Ninni 2014. Tolkningsstjänst för talhandikappade personer i Finland.

Åbo Akademi. Institutionen för psykologi och logopedi. Pro gradu-avhandling i logopedi.

Opetushallitus i.a.a. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki. Viitattu 20.3.2016.

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/oppimisen_ja_koulunkaynnin_tuki

Opetushallitus i.a.b. Ammatillinen erityisopetus. Viitattu 20.3.2016.

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus/ammattilliset_perustutkinnot/ammattillinen_erityisopetus

Paavonperä, Riikka 2015. Puhevammaisten opiskelutulkkaukset Suomessa vuosina 2014 ja 2015. Diasarja. Vastaanottaja Jaana Paavola. Diasarja tekijän hallussa.

Papunet - Tikoteekki 2017. Kehitysvammaliiton Tietotekniikka- ja kommunikatiokeskus Tikoteekki. Viitattu 21.2.2016.

<http://papunet.net/tikoteekki/>

Papunet 2010 Tulkkauspalveluopas. Viitattu 7.12.2016.

http://papunet.net/tietoa/fileadmin/muut/Esitteet/Tulkkauspalveluopas_2010.pdf

Papunet 2015a. Papunet-sivusto. Viitattu 15.3.2016.

<http://papunet.net/yksikko/papunet-sivusto>

Papunet 2015b. Muu viittomakommunikaatio. Viitattu 24.9.2016.

<http://papunet.net/tietoa/muu-viittomakommunikaatio>

Papunet 2015c. Katseohjaus. Viitattu 24.9.2016.

<http://papunet.net/tietoa/katseohjaus>

Papunet 2016a. Kommunikointiohjelmat PC-tietokoneille. Viitattu 24.9.2016.

<http://papunet.net/tietoa/kommunikointiohjelmat-pc-tietokoneille>

Papunet 2016b. Kirjoittaminen ja piirtäminen. Viitattu 24.9.2016.

<http://papunet.net/tietoa/kirjoittaminen-ja-piirtaminen>

Papunet 2016c. Ohjeita selkoilmaisuuun. Viitattu 6.9.2016.

<http://papunet.net/yksikko/ohjeita-selkoilmaisuuun>

Papunet i.a.a. Selkokielen määritelmä. Viitattu 6.9.2016.

<http://papunet.net/selkokeskus/teoriaa/maaritelma/>

Papunet i.a.b. Selkokielen kirjoitusohjeet. Viitattu 6.9.2016.

<http://papunet.net/selkokeskus/teoriaa/kirjoitusohjeita/selkokielen-kirjoitusohjeet/>

Peda.net 2013. Integraatio ja inklusio. Viitattu 20.3.2016.

<http://peda.net/veraja/rauma/tehostettujaerityinentuki/kasitteet/integraatio>

Perusopetuslaki 1998/628, 21.8.1998. Viitattu 10.3.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Puhevammaisten tulkkauspalvelu Suomessa DVD 2009. Helsinki: Tikoteekki, Kehitysvammaliitto.

Putkinen, Marjut 2009. Teoksessa Ilona Tanskanen & Tuija Suominen-Romberg (toim.) Esteettömästi saavutettavissa. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 82. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 8, 11–12.

Rauha, Kaisa-Maija 2005. "Kyllä se alussa tuntui hassulta": opettajien näkemyksiä viittomakielisestä opiskelutulkkauksesta. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Helsingin koulutusyksikkö. Viittomakielen tulkin aikuiskoulutus. Opinnäytetyö.

Rautakoski, Pirkko & Huuhtanen, Kristina 2012. Tulkkauspalvelun perusteet. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kouvola: Solver Palvelut, 93–96.

Raveikko, Leena 2012. Bliss-kielen käyttö Suomessa. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kouvola: Solver Palvelut, 82.

Rissanen, Terhi 2016. Viittomakielen ja tulkkauksen koulutuksen yliopettaja, Turku. Henkilökohtainen tiedonanto 25.10.

Ruuskanen, Heidi 2010. Vanhemmat mukaan. Vanhempien näkemyksiä opiskelutulkkauksesta. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Seal, Brenda Chafin 1998. Best practices in educational interpreting. Boston: Allyn and Bacon.

Selin, Pirkko 2001. Hyvään käytäntöön: viittomakielentulkausta parityönä Käpylän iltalukiossa. Tutkimushanke. Aikuiskouluttajan PD-

- ohjelma. Helsingin yliopisto/Palmenia. Helsinki: KK-Repro.
- Suomen perustuslaki 1999/731, 11.6.1999. Viitattu 10.3.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Suomen Puhevammaisten Tulkit ry 2016a. Suomen Puhevammaisten Tulkit ry. Viitattu 17.9.2016.
<http://www.puhevammaistentulkit.fi/>
- Suomen Puhevammaisten Tulkit ry 2016b. Eettiset säännöt. Puhevammaisten tulkin ammattisäännöstö. Viitattu 17.9.2016.
<http://www.puhevammaistentulkit.fi/eettiset-saannot2/>
- Suomen Viittomakielen Tulkit ry i.a.a. Opiskelutulkkaus. Viitattu 9.3.2016.
<http://www.tulkit.net/ammatti/opiskelutulkkaus>
- Suomen Viittomakielen Tulkit ry i.a.b. Viittomakielen tulkit. Viitattu 9.3.2016.
<http://www.tulkit.net/viittomakielen-tulkit>
- Suomen YK-liitto 2015. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Viitattu 16.3.2016.
http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf
- von Tetzchner, Stephen & Martinsen, Harald 2010. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. 3.painos. Helsinki: Kehitysvamma-liitto ry.
- Tikoteekki-verkosto 2015. Kommunikointikansiot. Viitattu 24.9.2016.
<http://papunet.net/tikoteekkiverkosto/apuvaelineiden-saatavuus/kansiot/kommunikointikansiot/>
- Valli, Raine & Perkkilä, Päivi 2015. Nettikyselyt ja sosiaalinen media aineiston keruussa. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 109–120.
- Varhaiskasvatuslaki 1973/36, 19.1.1973. Viitattu 10.2.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Vilkka, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.
- Virtanen, Hannu 2015. Selkokuva ja katsoja. Julkaisussa Hannu Virtanen

(toim.) Selkeää ja saavutettavaa viestintää. Viisi artikkelia selkoilmaisusta. Kehitysvammaliitto ry, 39–41. Viitattu 6.9.2016.

http://papunet.net/selkokeskus/fileadmin/tiedostot/kuvat/selkeaa_ja_saavutettavaa_viestintaa_verkko_kansi.pdf

Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325, 30.12.2014. Viitattu 11.3.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>

Yliopistolaki 2009/558, 24.7.2009. Viitattu 10.3.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090558>

Ylätupa, Maija; Huuhtanen, Kristina; Ohtonen, Marianna & Roisko, Eija 2012.

Tekniikka viestimisen apuna. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.)

Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa.

Kouvola: Solver Palvelut, 85–87.

LIITTEET

LIITE 1: Puhevammaisten tulkin ammattisäännöstö

Puhevammaisten tulkin ammattisäännöstö perustuu asioimistulkin ammattisäännöstöön, jonka seuraavat liitot ovat hyväksyneet 30.5.2013: Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry, Käännösalan asiantuntijat KAJ ry, Suomen Puhevammaisten Tulkit ry, Suomen Viittomakielen Tulkit ry, Suomen kirjoitustulkit ry, Helsingin seudun asioimistulkkikeskus, Keski-Suomen tulkkikeskus, Kuuloliitto ry ja Kuurojen Liitto ry.

Asioimistulkkaus on viranomaisen, yhteiskunnan virallisen instituution tai jonkin muun tahon ja yksilön tai pienehkön ryhmän välisen dialogin tulkkausta. Tässä säännöstössä tulkilla tarkoitetaan koulutettua ja/tai kokenutta ammattilaista ja tulkkauksen asiantuntijaa, joka on tulkkaustilanteessa täysin puolueeton ja riippumaton. Ammattisäännöstö sitoo, ellei laista tai asetuksista yksittäistapauksissa toisin johdu, sen laadintaan osallistuneiden, tulkkeja edustavien liittojen jäseniä: puhuttujen ja viitottujen kielten tulkkeja, kirjoitustulkkeja sekä puhetta tukevien ja korvaavien menetelmien tulkkeja.

Puhevammaisten tulkin eettiset ohjeet

1. Tulkilla on salassapitovelvollisuus.
2. Tulkki ei käytä väärin mitään tulkkauksen yhteydessä tietoonsa tullutta.
3. Tulkki ei ota vastaan toimeksiantoa, johon hän on esteellinen.
4. Tulkki ei ota vastaan toimeksiantoa, johon hänellä ei ole riittävää pätevyyttä.
5. Tulkki valmistautuu tehtävänsä huolellisesti ja ajoissa.
6. Tulkki tulkkaa kattavasti, ei jätä mitään pois eikä lisää mitään asiaankuulumatonta.

7. Tulkki on puolueeton vietinvälittäjä eikä anna tunteidensa, asenteidensa ja mielipiteidensä vaikuttaa työhönsä.
8. Tulkki ei toimi tulkattavien avustajana tai asiamiehenä eikä toimeksiantonsa aikana ole velvollinen hoitamaan muita kuin tulkkaustehtäviä.
9. Tulkki käyttäytyy tilanteen ja toimeksiannon vaatimalla tavalla.
10. Tulkki ilmoittaa seikoista, jotka vaikeuttavat oleellisesti tulkkausta tulkkauksilanteessa.
11. Tulkki ei toimi ammattikuntaansa haittaavalla tavalla.
12. Tulkki kehittää jatkuvasti ammattitaitoaan.

LIITE 2: Kyselyn runko

1. Kuinka paljon sinulla on kokemusta puhevammaisten opiskelutulkkauksesta?

(Esim. vuosina tai kuukausina)

- avoin

2. Millä alueilla olet tehnyt puhevammaisten opiskelutulkkauksia?

- Pohjois-Suomi
- Itä-Suomi
- Etelä-Suomi
- Länsi-Suomi

3. Missä koulutuksessa/koulutuksissa olet ollut opiskelutulkkauksissa?

(Esim. peruskoulu, lukio, ammattikoulu, ammatillinen aikuiskoulutus, ammattikorkeakoulu, ammatillinen erityisopetus, yliopisto, työhön tai itsenäiseen elämään valmentava koulutus, ammatillinen lisä- ja täydennyskoulutus, ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus)

4. Oliko opiskelutulkkauksen asiakkaasi erityisopetuksessa vai integroituna luokassa?

- avoin

5. Millaisten asiakkaiden tulkkauksesta sinulla on kokemusta opiskelutulkkauksessa?

(Esim. afasia, autismi, CP-vamma)

- avoin

6. Millä puhetta tukevilla ja korvaavilla menetelmillä olet tulkkannut?

- Blisskieli
- Eleet, ilmeet, äänenpainot, ääntely
- Esineet
- Graafiset symbolit

- Kuvakommunikaatio
- Kuvat
- Piirrookset
- Sormiaakkoset
- Tukiviittomat
- Viittomakieli
- Viitottu puhe
- Joku muu, mikä?

7. Tähän voit kertoa edellä mainittujen menetelmien vaikutuksista tulkkaustilanteeseen.

(Esim. menetelmän hitauden vaikutus)

- avoin

8. Onko opiskeluissa ollut mukana myös henkilökohtainen avustaja, luokka-avustaja tai jokin muu avustaja?

(Jos vastasit ei, siirry kohtaan 11.)

- Kyllä, henkilökohtainen avustaja
- Kyllä, luokka-avustaja
- Kyllä, jokin muu avustaja, mikä?
- Ei

9. Jos vastasit kyllä, onko avustajan läsnäolo haitannut tulkkausta?

(Jos vastasit ei, siirry kohtaan 11.)

- Ei ole
- Jonkin verran
- Paljon
- En osaa sanoa

10. Miten avustajan läsnäolo haittasi tulkkausta?

- avoin

11. Kuuluitko opiskelutulkkauksessa tulkkirinkiin vai olitko asiakkaan ainut tulkki?

Koitko järjestelyn toimivaksi?

- avoin

12. Missä opiskelutulkkauksen tilanteissa olet tulkannut?

- Luento
- Työharjoittelu
- Arviointi- ja ohjauskeskustelu opettajan kanssa
- Ryhmätyöt
- Verkkokurssit
- Kokeet
- Näyttötutkinnot
- Tutustumiskäynnit ja opintomatkat
- Opinto-ohjaajalla, kuraattorilla tai opiskelijaterveydenhuollossa käynti
- Välitunnit
- Puhelintulkkaukset
- Joku muu, mikä?

13. Tähän voit kertoa edellä mainittujen tilanteiden piirteistä ja mahdollisista haasteista tulkkauksen kannalta.

- avoin

14. Mitä etukäteisvalmisteluja olet tehnyt ennen uuden opiskelutulkkaukstyön aloitusta?

- Yhteys oppilaitokseen, rehtoriin tai opettajaan
- Tutustuminen opiskelijaan
- Tutustuminen oppilaitokseen
- Tutustuminen opetuksen sisältöön
- Ruokailutilanteesta sopiminen
- Pysäköinnistä sopiminen
- Taukotiloista sopiminen
- Työturvallisuudesta sopiminen

- Joku muu, mikä?

15. Tähän voit kertoa edellä mainittujen tilanteiden erityispiirteistä ja mahdollisista haasteista.

(Esim. mistä asioista oli vaikeaa sopia?)

- avoin

16. Tiedotitko koulun henkilökuntaa ja oppilaita tulkin työstä? Mitä asioita kerroit?

- avoin

17. Ovatko seuraavat toteutuneet kohdallasi?

- Olen kokenut olevani osa yhteisöä
- Opettajilla on aikaa vastata kysymyksiini
- Olen saanut riittävästi etukäteismateriaalia
- Olen saanut riittävästi informaatiota
- Minulla on miellyttävä paikka, missä viettää tauot
- Olen antanut palautetta tulkkauksen toimivuudesta
- Olen saanut palautetta tulkkauksen toimivuudesta

18. Miten on vaikuttanut käytännössä, että nämä asiat ovat toteutuneet/eivät ole toteutuneet?

- avoin

19. Mikä kaikki vaikuttaa tulkkaukseen?

(Esim. työolosuhteet kuten tulkin sijoittuminen ja valaistus, materiaalin saaminen opettajalta ajoissa, kommunikoinnin vauhti sekä opiskelijan kiinnostus ja muistiinpanojen teko)

- avoin

20. Hahmottavatko opettajat ja opiskelijat tulkin roolia ja etiikkaa? Onko siinä ollut ongelmia?

(Esim. salassapito, puolueettomuus, tulkki ei avusta)

- avoin

21. Miten esteettömyys on toteutunut opiskelutulkkauksessa?

(Esim. fyysinen esteettömyys, kuten opiskelutilat ja psyykkinen esteettömyys, kuten muiden asenteet)

- avoin

22. Mitä haasteita opiskelutulkkauksessa on?

- avoin

23. Kuuluvatko koulun ulkopuolella tapahtuva opiskelu kuten ryhmätyöt tai läksyjen teko opiskelutulkkaukseen?

- avoin

24. Onko vielä jotain muuta, mitä haluat sanoa opiskelutulkkauksesta?

- avoin

22. Teemme tiedottavan sarjakuvan videon muotoon Kelan järjestämästä puhevammaisten opiskelutulkkauksesta. Onko sinulla jotain ideoita/vinkkejä, mitä meidän olisi tärkeää tiedottaa opiskelijoille ja opettajille?

- avoin

LIITE 3: Kyselyn saatekirje

Arvoisa puhevammaisten tulkki,

Onko sinulla kokemusta puhevammaisten opiskelutulkkauksesta? Haluatko vaikuttaa alamme kehitykseen jakamalla meille arvokkaita tiedonjyviäsi?

Olemme tekemässä opinnäytetyötä, jonka tarkoituksena on kerätä tietoa puhevammaisten opiskelutulkkauksesta, koska siitä ei ole kokemustietoa. Tuotamme aiheesta tiedottavan sarjakuvan videon muotoon. Meille olisi siis suureksi avuksi kyselyyn vastaaminen, jos sinulla on kokemusta puhevammaisten opiskelutulkkauksesta.

Opinnäytetyömme tilaaja on Kehitysvammaliiton Tietotekniikka- ja kommunikatiokeskus Tikoteekki. Vastaamalla kyselyyn mahdollistat hyvän ja kattavan tietoperustan työhömme, joka tukee tiedottavan sarjakuvamme tekoa ja toimii ohjeena sekä puhevammaisille opiskelijoille, opettajille että puhevammaisten tulkeille.

Kyselyn aineisto käsitellään luottamuksellisesti. Vastaajien henkilötiedot eivät paljastu missään vaiheessa. Vastaaminen vie noin 10–15 minuuttia riippuen vastauksiesi pituudesta. Kyselyyn vastataan sähköisen Webropol-linkin kautta. Vastaathan kyselyyn vain kerran. Kysely on avoinna 21.4.–19.5.2016.

Kiitos, kun luit viestimme. Kiitos vastauksista jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin

Suvi Kaksonen, Suvi Mikola ja Jaana Paavola
Diakonia-ammattikorkeakoulu

LIITE 4: Havainnointirunko

1. Taustatiedot

- Koulutus? Ala?
- Erityisopetus/integroitu
- Millainen asiakas
- Kommunikaatiomenetelmät
- Onko avustaja? Miten vaikuttaa?

2. Tulkin toiminta

- Tulkin rooli (Avustaako tulkki asiakasta ja kuinka paljon, puolueettomuus)
- Onko asiakkaan ymmärtämistä tuettava esim. selkokielistämällä
- Kuinka tulkki luo kokonaisuuksia
- Tulkkeen reaaliaikaisuus
- Opiskelijan kiinnostuksen vaikutus
- Tekeekö tulkki/opiskelija muistiinpanoja? Miten vaikuttaa?
- Jos opettaja lähtee, miten tulkki toimii? (luokan vahtiminen jne.)
- Pitkä päivä rankka tulkille -> kuinka näkyy tulkin toiminnassa?
- Osaako tulkki myötäillä opettajan tyyliä, hallitseeko materiaalin, onko joustava

3. Esteettömyyden huomiointi

- Fyysinen (rakennus, luokkatila)
- Oppilaiden ja koulun henkilökunnan asenteet, kannustus?

4. Onko avustaja

- Miten vaikuttaa toimintaan opiskelijoiden ja opettajan kanssa?
- Miten vaikuttaa tulkin toimintaan?

5. Millaisissa tilanteissa tulkkaa?

6. Yhteistyö ja tilanteen kulku

- Molemminpuolinen palaute opettajalla ja tulkilla, mikä toimii ja mikä ei tunnin aikana/jälkeen
 - Sujuuko yhteistyö
 - Onko äänenkäyttö opettajalla ja/tai opiskelijoilla normaalia rauhallisempaa, loogisempaa tai epäluontevaa
 - Joutuuko tulkki välillä opastamaan, kuinka tehdä
- suoraan asiakkaalle kommunikointi
- opiskelijan kanssa kommunikointi, jos tulkki ei ole paikalla
- Kuinka paljon tilanteita, joissa tulkkaa keskusteluja opiskelijoiden kanssa? Millaisia?
 - Osaavatko opettaja ja opiskelijat toimia tulkin kanssa
 - Ymmärtävätkö opettajat ja opiskelijat tulkin roolin, että tulkki vain tulkkaa

7. Käytännön järjestelyt

- Onko taukotila ja tila tavaroille
- Pysäköinti, ruokailu, lukujärjestys
- Työturvallisuus ja suojavarusteet

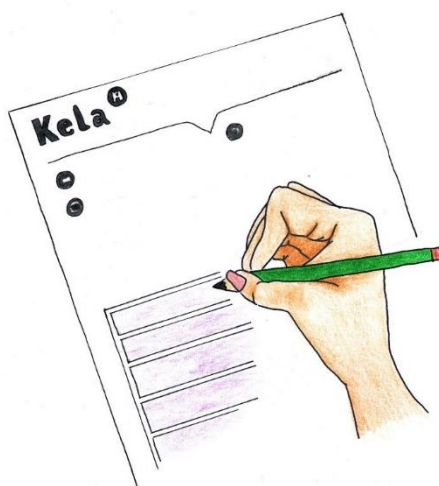
8. Työolosuhteet

- valaistus, tulkin sijoittuminen
- kommunikoinnin vauhti

LIITE 5: Videon kuvat ja tekstit

1. Tällä videolla kerron opiskelutulkkauksesta. Tässä on Milla. Millalla on puhevamma. Milla kertoo asioista kuvien avulla. Hänellä on oma kuvakansio. Millalla on Kelan myöntämä tulkkauspalvelupäätös. Se tarkoittaa, että Milla saa käyttää tulkkauspalvelua esimerkiksi opiskeluun. Milla pääsi opiskelemaan koulutukseen, joka valmentaa työhön ja itsenäiseen elämään. Nyt hän voi hakea Kelalta opiskelutulkkauksia. Kela myöntää opiskelutulkin kaikkiin opintoihin, jotka ovat peruskoulun jälkeen. Seuraavaksi kerron, miten Milla voi hakea opiskelutulkkauksia.

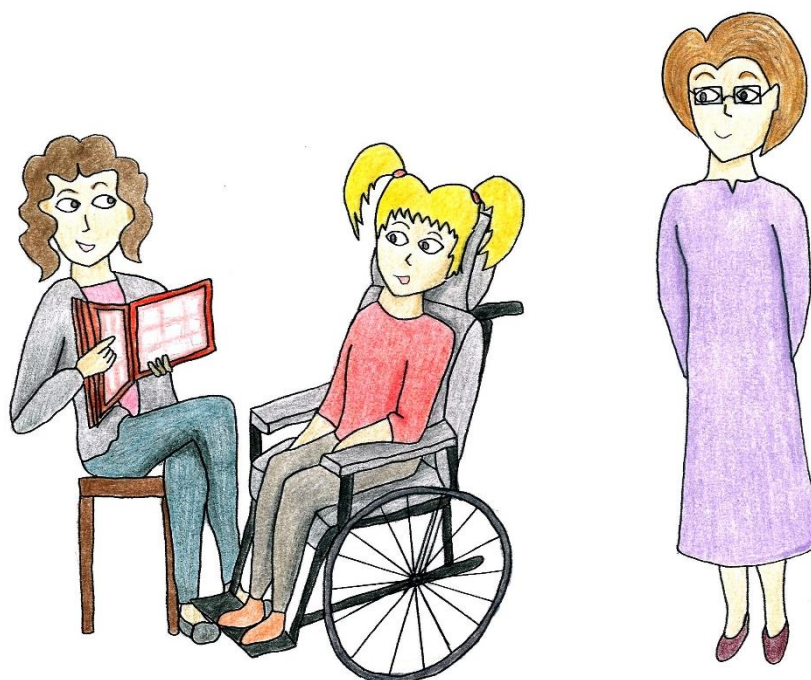
2. Milla täyttää äitinsä avulla lomakkeen, jolla hän hakee opiskelutulkkauksia. Tämän lomakkeen voi täyttää Kelan toimistolla. Lomakkeen voi myös täyttää internetissä Kelan sivuilla.

3. Kun Milla on saanut opiskelutulkauspäätöksen, hän tilaa opiskelutulkin Kelaan. Milla tekee tilauksen sähköpostilla yhdessä äitinsä kanssa. Tilauksen voi tehdä myös esimerkiksi tekstiviestillä tai soittamalla. Kela ilmoittaa Millalle heti, kun tulkki on löytynyt.

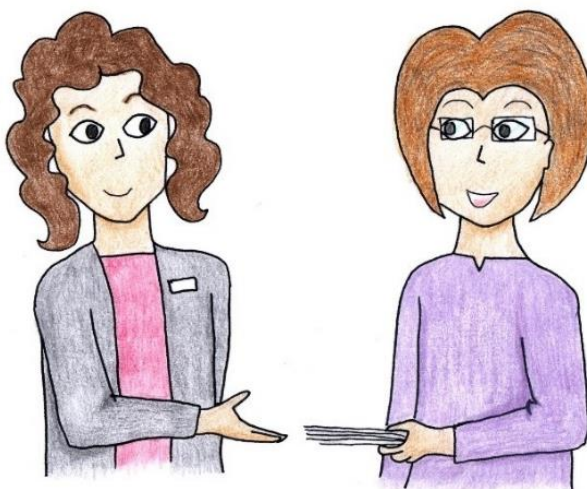
4. Tässä on Millan opiskelutulkki Anna. Anna on puhevammaisten tulkki. Hän tulkkaa muille, mitä Milla kertoo kuvilla. Tässä Anna kertoo Millan opettajalle ja opiskelukavereille tulkin työstä ja roolista. Anna kertoo, että hänen tehtävänsä on vain tulkata, eikä avustaa.

5. Tässä Anna tulkkaa opettajalle, mitä Milla kertoo kuvilla. Joskus Millasta on vaikeaa ymmärtää pitkiä lauseita. Tulkin tehtävä on myös selittää muiden lauseet Millalle selkokielellä tai kuvilla.

6. Tulkki huolehtii, että Millan kuvakansio on aina esillä. Tulkki ottaa kansion reppusta, koska Milla ei pysty itse ottamaan kansiota esille. Milla voi osallistua keskusteluihin kuten muutkin, kun kansio on esillä.

7. Anna-tulkki valmistautuu ajoissa ja huolella tulkkaukseen. Hän esimerkiksi pyytää Millan opettajalta opetusmateriaalia etukäteen nähtäväksi. Hän pyytää opettajaa myös kertomaan seuraavan oppitunnin sisällön etukäteen.

8. Välitunnilla Milla juttelee opiskelukavereiden kanssa. Milla ja Anna-tulkki ovat sopineet yhdessä, että Anna voi tulkata myös välitunneilla. Tulkki voi tulkata myös esimerkiksi kokeissa ja terveydenhoitajalla.

9. Koska Millalla on liikuntavamma, hänellä on henkilökohtainen avustaja. Avustaja tekee kaikki hoitotoimenpiteet eli esimerkiksi korjaa Millan asentoa pyörätuolissa ja syöttää häntä. Tulkin tehtävä on toimia Millan kommunikoinnin tukena.

10. Opettaja ja tulkki tekevät yhteistyötä. Tulkki voi esimerkiksi kertoa, että opettajan ääni kuului hyvin, joten sitä oli helppo tulkata. Tulkki ei arvostele opettajan työtä, vaan on paikalla tulkkauksen vuoksi.

11. Milla on iloinen, että hänellä on opiskelutulkki. Nyt hän pystyy osallistumaan opiskeluun ja keskusteluihin samalla tavalla kuin muutkin opiskelijat. Milla on saanut uusia kavereita, koska hän lähti opiskelemaan. Opiskelu auttaa Millaa itsenäistymisessä. Opiskelutulkkkaus yhdenvertaistaa!

LIITE 6: Esittelyteksti

Hei!

Olemme kolme puhevammaisten tulkkiopiskelijaa Turusta.

Olemme tekemässä opinnäytetyötä yhteistyössä Kehitysvammaliiton Tikoteekin kanssa.

Tarkoituksenamme on tehdä tiedotusvideo opiskelutulkkauksesta. Video olisi enintään 6 minuuttia pitkä.

Videon tarkoituksena on lisätä tietoa Kelan järjestämästä puhevammaisten opiskelutulkkauksesta.

Etsimme nyt videolle puhevammaisten tulkkia ja puhevammaista opiskelijaa, joka on perusopetuksen jälkeisissä opinnoissa. Nämä opinnot:

- 1) johtavat tutkintoon tai ammattiin;
- 2) edistävät ammatilliseen opiskeluun pääsemistä tai työllistymistä; tai
- 3) tukevat työelämässä pysymistä tai etenemistä

Lisäksi äänitämme selkokielellä videolle ohjeita miten opiskelutulkausta voi hakea ja saada.

Koska video julkaistaan Papunetin verkkosivuilla, toivomme että tulkki ja asiakas olisivat valmiita siihen, että materiaali julkaistaan internetissä.

Jos kiinnostuit, ota yhteyttä lähettämällä sähköpostia minulle.

Kiitos jo etukäteen!

Toivoisimme mahdollisuutta aloittaa kuvaukset mahdollisimman pian, viimeistään toukokuussa.

Yhteystiedot: jaana.paavola@student.diak.fi

LIITE 7: Esittelyteksti 2

Hei!

Olemme kolme puhevammaisten tulkkiopiskelijaa Turusta.

Olemme tekemässä opinnäytetyötä yhteistyössä Kehitysvammaliiton Tikoteekin kanssa.

Tarkoituksenamme on tehdä tiedottava sarjakuva videon muodossa opiskelutulkkauksesta. Video olisi enintään 6 minuuttia pitkä.

Videon tarkoituksena on lisätä tietoa Kelan järjestämästä puhevammaisten opiskelutulkkauksesta.

Haluaisimme havainnoida yhtä aitoa opiskelutulkaustilannetta noin kahden päivän ajan. Havainnoinnin pohjalta tekisimme tiedottavan sarjakuvan.

Etsimme nyt puhevammaisten tulkkia ja puhevammaista opiskelijaa, joka on perusopetuksen jälkeisissä opinnoissa. Nämä opinnot:

- 1) johtavat tutkintoon tai ammattiin;
- 2) edistävät ammatilliseen opiskeluun pääsemistä tai työllistymistä; tai
- 3) tukevat työelämässä pysymistä tai etenemistä

Lisäksi äänitämme selkokielellä videolle ohjeita miten opiskelutulkausta voi hakea ja saada.

Valmis videon muodossa oleva sarjakuva julkaistaan Papunetin sivuilla.

Jos kiinnostuit, ota yhteyttä lähettämällä sähköpostia minulle.

Kiitos jo etukäteen!

Toivoisimme mahdollisuutta päästä havainnoimaan mahdollisimman pian, mieluiten ennen toukokuuta.

Yhteystiedot:

jaana.paavola@student.diak.fi

